

K U B B E A L T I .

AKADEMİ

M E C M U A S I

ISSN 1301-157X

TEMMUZ 2004

YIL:33 SAYI:3

*Nihad Sâmi Banarlı 'yı
vefâtının 30. yılında
rahmetle anıyoruz.*

SÂMİHA AYVERDİ . NİHAD SÂMİ BANARLI
M. ORHAN OKAY . AYSEL YÜKSEL
KEMAL ERASLAN . ALİ HAYDAR BAYAT
MUSTAFA TAHRALI . EMİN IŞIK
B.SITKI ERDOĞAN . BEYNUN AKYAVAŞ
FIRAT KIZILTUĞ . ZEYNEP ULUANT
ŞÜKRAN IŞIK . EKREM KAFTAN
AYHAN GÜLDAŞ . KEMAL Y. AREN
MEHMET TURAN YARAR . AYVAZ MORKOÇ

3

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMUASI

YIL: 33 TEMMUZ 2004 SAYI: 3

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI

Üç ayda bir çıkar

*

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi Adına Sâhibi

Sinan Uluant

*

Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Nuri Yardım

*

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof. Dr. Sema Uğurcan,
Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Dr. İ. Aydın Yüksel.

*

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sokağı No. 3 34126 Çemberlitaş / İstanbul
Tel: (0212) 516 23 56 - 518 92 09 Faks: (0212) 638 02 72

*

kubbealti@superonline.com

www.kubbealti.org.tr

*

Postaçekli No. 337056

*

Abone Bedeli

Yurtiçi: 30.000.000.-TL. Kurumlar: 30.000.000.-TL. Yurtdışı: 30 USD - 25 EURO

*

Temsilcilerimiz

T. Diyanet Vakfı Ankara Yayınevi Necatibey Cad. Ankara İşhanı No. 8/32-33
Sihhiye-Ankara

Bilge Kitabevi Atatürk Cad. Osmanlı İşhanı No. 105 Bursa
Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti. Sofyalı Sokak No. 32/4 Tünel-İstanbul
Bulak Bilgi Hizmetleri, Bayındır Sokağı, Aksoy Çarşısı No. 27/5 Kızılay-Ankara
Akademi Kitabevi Kâzım Dirik Mah. 159. Sokak 6/A Bornova-İzmir

*

Baskı

Özal Matbaası

*

Mecmuanızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	SÂMİHA AYVERDİ	7
Eski Tas Misâli	NIHAD SÂMİ BANARLI	13
Muallim Bey	PROF.DR. M. ORHAN OKAY	16
Nihad Sâmi Banarlı Hocamız	AYSEL YÜKSEL	25
Hocam Nihad Sâmi Banarlı	PROF.DR. KEMAL ERASLAN	29
Nihad Sâmi Banarlı Hoca'yı Rahmetle Anarken	YARD.DOÇ.DR. EMİN IŞIK	30
İsfahan Kâr-ı Nâtık	MUSTAFA TAHRALI	37
Yesâri Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen Hattı	PROF.DR. ALİ HAYDAR BAYAT	39
Sabır Sarmaşıkları	BEKİR SITKI ERDOĞAN	48
Hayat Yolculuğu	PROF. DR. BEYNUN AKYAVAŞ	49
Fırat Kızıltuğ ile Hasbihâl	ZEYNEP ULUANT	53
Sabah	EKREM KAFTAN	62
Nigâr Hanım Refibeyli	FIRAT KIZILTUĞ	63
Ebâbil Kuşları	ŞÜKRAN IŞIK	69
"Batmayan Gün"de Tasavvufun İşleniş Tarzı	DR. AYHAN GÜLDAŞ	70
Osman Serivelli	AYVAZ MORKOÇ	77
Okuduklarım-Gördüklerim- Duyduklarım	KEMÂL Y. AREN	89
Dörtlükler	M. TURAN YARAR	92

Kubbealtı Akademi Mecmuası,

4.10.1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince
8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge
numarasıyla tavsiye edilmiştir.

Değerli Kubbealtı Dostları,

Mecmuamızın bu sayısında yine sizlerle beraberiz. Geçen sayımızdan itibaren yeni okuyucularımızla tanıştık. Bildiğiniz gibi Kubbealtı Akademi Mecmuası Nisan 2004'ten itibaren gazete bayilerine dağıtılmaktadır.

Bu sayımızın bir kısmını mecmuamızın ilk yazışleri müdürü olan İstanbul Fetih Cemiyeti ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın kurucularından Nihad Sâmî Banarlı'ya ayırdık. Nihad Sâmî Bey'in yazmış olduğu ve son makâlesi olan "Eski Tas Misâli", Kıbrıs'ın biz Türkler için neden ve ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor. Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. Kemal Eraslan, Aysel Yüksel ve Yard. Doç. Dr. Emin Işık, rahmetli Nihad Sâmî Banarlı'nın muhtelif cepheleri üzerinde duruyorlar.

Muhterem mütefekkir Sâmîha Ayverdi ile Dr. Sevil Akay ve zevci Dr. Bedri Akay'ın yaptığı mülakat istifade ile okunuyor. Zeynep Uluant, Fırat Kızıltuğ ile hasbihal ediyor. Mustafa Tahralı, Ali Haydar Bayat, Bekir Sıtkı Erdoğan, Beynün Akyavaş, Ayhan Gölbaş, Ayvaz Morkoç, Şükran Işık, Ekrem Kaftan, Mehmet Turan Yazar ve Kemal Y. Aren mecmuamızda makale ve şiirleriyle yer alıyorlar.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın 2003-2004 dönem kursları sona erdi. 29 Mayıs'ta düzenlenen merasim ile Tezhip, Türk mûsikîsi, Osmanlı Türkçesi, Aruz, Hat Sanatı, Diksiyon ve Yazma Tekniği kurslarına devam eden öğrencilere hocaları tarafından sertifikaları verildi. 2 Ekim 2004 tarihinde başlayacak olan 2004-2005 dönem kurslarımıza iştirak etmek isteyenlerin Eylül'de kayıtlarını yaptırmaları gerekmektedir.

Vakfımızın kurucularından Türk ilim ve sanat hayatının mümtaz simâsı merhum Ekrem Hakkı Ayverdi, vefâtının 20'nci yıldönümü münasebetiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı tarafından yâdedildi. Mehmet Nuri Yardım'ın düzenleyip sunduğu "İstanbullu" programı, 20 Mayıs Perşembe akşamı Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde gerçekleşti. Ayverdi ile birlikte yıllarca çalışıp önemli mimari eserlere imza atan Dr. Aydın Yüksel, Ekrem Hakkı Bey'i hâtıraların eşliğinde ilim ve sanat adamı cepheleriyle anlattı.

Kıymetli Türk edebiyatı tarihçisi yazar Nihad Sâmî Banarlı, vefâtının 30. yılı münasebetiyle Türkiye'nin muhtelif şehirlerinde, bazı müesseseler tarafından yâd ediliyor. Banarlı hakkında beş ayrı toplantı yapıldı. Bu toplantılardan biri Türkocağı İstanbul Şubesi'nde Aysel Yüksel'in 16 Nisan'da verdi-

gi konferanstı. Yüksel, birlikte çalıştığı Nihad Sâmî Bey'den unutulmıyacak hâtıralar nakletti. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi de Nihad Sâmî Banarlı'yı unutmadı. Bu fakültemizde hocalık yapmış bulunan Banarlı hakkında 27 Mayıs günü düzenlenen toplantıya konuşmacı olarak Prof. Dr. Mustafa Fayda, Yard. Doç. Dr. Emin Işık ve Prof. Dr. Saim Yeprem iştirak etti. Toplantıyı Prof. Dr. Hasan Aksoy yönetti. Hocanın "Bir Dağdan Bir Dağa", "İmân ve Yaşama Üslubu", "Kültür Köprüsü", "Kitaplar ve Portreler" ile "İstanbul'a Dâir" isimli beş eseri Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları için düzenlenen kampanya çerçevesinde 31 milyon yerine 15 milyon TL. indirimli fiyat ile okuyucuya veriliyor. Nihad Sâmî Bey için toplantılar sene boyunca devam edecek. Bu arada, vefâtının 30'ncu yıldönümü münâsebetiyle 13 Ağustos'ta edebiyatçımızın RumeliHisarı'ndaki mezarı başında bir anma programı yapılacak.

Türkiye'nin yetiştirdiği, bir devrin efsane sesi, mûsikîmizin dehalarından büyük mevlidhân, kasidehân, gazelhân, na'lhân, ayinhân ve sanatkâr Hâfız Kâni Karaca'nın elim kaybı, gönül dostlarını hüzne, sanat dünyasını mateme boğdu. 28 Mayıs 2004 tarihinde Cuma günü sabaha karşı sonsuzluk âlemine uğurladığımız Kâni Karaca'nın cenazesi, 30 Mayıs günü, Fatih Camii'nde ikindi vakti kılınan cenaze namazının ardından Edirnekapi Necati Kabristanı'nda toprağa verildi. Kâni Karaca'nın vefâtından iki hafta sonra Türkiye Yazarlar Birliği tarafından bir anma programı tertip edildi. Dostları toplantıya katılıp sanatkârı anlattılar. Kâni Karaca'nın sesi dinletilirken, fotoğraflardan oluşan ve hakkında yazılanlardan meydana gelen bir sergi de açıldı. Kubbealtı Camiası olarak Kâni Karaca'ya rahmet diliyoruz.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı kültür ve tarih gezileri devam ediyor. Dursun Gürlek'in rehberliğindeki gezilerden biri 6 Haziran günü Eyüp Sultan'a yapıldı.

Vakfın geleneksel "çay"ı 12 Haziran günü gerçekleşti. Elele projesinde kurs bitirenlere belgeleri verildi. "Yaz Buluşmaları"nda ise ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri için haftalık seminerler 16 Haziran ile 7 Temmuz tarihleri arasında. Temmuz ayında ise çeşitli yabancı ülkelerden 24 üniversite öğrencisi, Kubbealtı gençlerinin misafiri oldu. Öğrenciler 15-20 Temmuz tarihleri arasında İstanbul'u ve Türkiye'yi tanıma fırsatını elde ettiler ve "aile" konusunu tartıştılar. Yeni sayımızda buluşmak üzere hoşçakalın.

KUBBEALTI

Mülâkat

Sâmiha AYVERDİ

Dr. Sevil Akay ve zevci Dr. Bedri, Garbis

4.3.1946

Dr. Bedri Akay: Semtiniz çok güzel, fakat on beş dakikalık şu yol için saatlerdir vâsita arıyoruz.

Sâmiha Ayverdi: Harp senelerinin icâbı efendim. Eskiden vâsıtamız çok boldu.

Dr. Bedri Akay: Harp yalnız vâsitalara değil, her hareketimize de testrini gösterdi.

Sâmiha Ayverdi: Yalnız harp mi? Biz eski biz miyiz?

Sevil: Muhakkak ki değiliz; çok bozulduk. Morelman perişan bir haldeyiz.

Sâmiha Ayverdi: Evet en korkunç yaramız muhakkak ki bu. İçtimâî, iktisâdî, hukûkî, idârî, sînâî ne türlü ızdırabımız varsa hepsi de ahlâk feshâdının doğurduğu şartlara bağlı. Biz böyle mi idik, bu mu idik? Sapasağlam, dipdiri, tâze ve tûvânâ bir ahlâk ve fazîlet âbidesi olmaktan, bu günün vîrânesine döndük. Öylesine yıkıldık öylesine harap olduk ki parçalarımızı bir araya getirip tekrar bir âbide kurmak için lâzım olan tek himmetin yine de ahlâk ve hüsnüniyet olduğunu bilemiyoruz.

Sevil: Hüsnüniyet... Evet, muhakkak ki artık o bizde yok. Bilmem bu ahlâk sukûtuna sebep olarak neyi görüyorsunuz?

Sâmiha Ayverdi: Din esâsının, din mihverinin göçmüş oluşunu.

Sevil: Benim bir düşmanım varsa o da materyalizm. Böylece de dünyanın bu şûrişine beşeriyetin möralden uzaklaşmasını sebep olarak görüyorum.

Sâmiha Ayverdi: Pek tabîî.

Dr. Bedri Akay: Fakat materyalistlerin de bir morali var.

Sâmiha Ayverdi: Muhakkak ki var. Fakat bu moral ile onlar bir noktaya kadar gider sonra kafalarını, kendilerini ileri bırakmayan duvara toslayarak kalırlar.

Dr. Bedri Akay: Sizin dediğiniz morali nerede bulmalı?

Sâmiha Ayverdi: Din.

Dr. Bedri Akay: Ben dîni tatminkâr bulmuyorum. İşte şark... Serâpâ ızdıraptan ibâret... Onu da bu hâle sokan din...

Sâmiha Ayverdi: Din tenbelliği âmir değildir. İşte Peygamberin bir

tebşîri: "el-Kâsibu habîbullah"*

Dr. Bedri Akay: Şu halde ihtirâsı âmir.

Sâmiha Ayverdi: Kesb, hırs demek değildir; ona da cevap var: (El-Ka-nâatu kenzün lâ-yüfnâ)... Kanaat tükenmez bir hazînedir..

Dr. Bedri Akay: Asıl şarkı bu hâle sokan da o kanaat değil mi?

Sâmiha Ayverdi: Beyefendi, hiçbir kelâm, onu istediği gibi tefsir etmek isteyen elinden yakasını kurtaramaz. Allah size şuur ve idrak vermiş. Bu itibarla ortalama bir düzeni biz kendimiz bulmamış isek bundan dinin rûhuna, hakikî çehresine ne zarar?

Dr. Bedri Akay: Şarkta, meselâ Hindistan'da bir hindü bir müslûmandan çok ileridir. Ondan bilgili, ondan faâl, ondan anlayışlı, ondan temizdir. Halbuki aynı ırk, aynı hava, aynı iklim, aynı şartların adamı oldukları halde.

Sâmiha Ayverdi: İslâmiyet'in ehl-i salîb muhârebelerinden evvelki manzarasına hiç nazar buyurmadınız mı? O zaman neden şark dünyânın en muazzam merkezi olmuştu? Yine itiraf etmemiz lâzım değil mi ki, Avrupa'nın kör cehâletini bu seferlerden sonra şarkı tanıyabilmek fırsatını bulmuş olanlar gidermek çığırını açmıştır?

Dr. Bedri Akay: O devir İslâmiyet'in ilk hamlesi idi; geldi geçti. En muazzam dediniz. Halbuki Hint ve İran'ın İslâmiyet'ten evvelki medeniyetini dâima göz önünde tutmalıdır.

Sâmiha Ayverdi: İslâmiyet bugün muhâsara hâlinedir. Hud'asız ve saf rûhu, başka dinlerde olduğu gibi kendini övmek, şarlatanlık ve gösteriş çabalamalarına yer vermez. Şark, madde dünyâsının dev adımlarını zavallı emeklemelerle karşılamak istiyorsa, bundan din mes'ul olamaz. Zira Hazret-i Peygamber, en kat'î bir hükümle, "Zamâna göre değişiniz!" diye ümmetini daha o zamandan teceddüde teşvik etmiş oluyor.

*Dr. Bedri Akay: Biraz da Kur'an'ın âyetleri üzerinde duralım. Orada odun-
dan ve ateşten bahsediliyor. Bu ateş bizim bildiğimiz ateş mi?*

Sâmiha Ayverdi: Odun da ateş de bizim ef'âlimizden ibârettir. Cennet de cehennem de bu dünyâda..

Dr. Bedri Akay: Şu halde âhireti kabul etmiyor musunuz?

* "Çalışıp kazanan Allah'ın sevgili kuludur."

Sâmiha Ayverdi: Cevâbım size neden bu kanaati verdi? Ruh cesetten ayrılınca ne götürdü ise, onunla devam edecek. Ya zevk ya ızdırıp...

Dr. Bedri Akay: Şu halde bu odun ve ateş sözü ne oluyor hanımefendi?

Sâmiha Ayverdi: Şu tabak elimden düşerse kırılır ve ben "tabak kırıldı" derim. Ama sizin kalbimi kırmanız tabağın kırılması gibi hakîkî bir fiili belirtmez. Söz de ya sembolik mânâdadır ya hakîkî. Kelime üstünde niçin bu kadar ısrarla duruyorsunuz?

Dr. Bedri Akay: Peki, "Âhiret gününde her ruh kendi cesediyle dirilecek; ve azapta ise azapla, zevkte ise zevkle muhalled olacak" denmesine ne buyrulur?

Sâmiha Ayverdi: Biz neyiz? Şu vücûdumuzun dünyâya gelmesinde ne gibi bir rolümüz, ne gibi bir dileğimiz olmuş, kime istidâ vermiş, kimden istiâne etmişiz? Hiç... ve basit bir sebep, akıl, düşünce, his ve maddeden ibâret olan bu vücûdu meydana çıkarmıştır? İman bunda, inkâr bunda, zevk ve ızdırıp hep bunda. Bizi terkip eden muhtelif unsurlar ne kadar da birbirinin zıddı olan ecsamdan toplanmış! Demir kireçten ne kadar da başka, ateş suyun ne kadar muhâlifi! Gün olup ölüm bu câmianın mürekkebatını yerli yerine iade ettiği zaman, velev her bir cüz'ümüz bir başka beldeye dahi dağılmış olsa bizi tek nutfeden yaratan kudret bu eczâyı derlemekten nasıl âciz olur?

Dr. Bedri Akay: Orası öyle. Fakat madde, kânunlarının dışına çıkamaz. Ancak aklımızın ermediği fevkalâdelikler, bu kânunlara hükmeden mânevî kânunların tesîrine girmekle olur.

Sâmiha Ayverdi: Size Paskal'ın bir sözünü hatırlatacağım. Bu büyük zekâ sâhibi çözemediği sırların karşısında hayran kalarak: "Sus be ahmak akıl!" diye bağırır. Aklın durduğu yerde iman başlamazsa vay hâlimize...

Dr. Bedri Akay: Peki, insan bütün ömrünce iktisap ettiği bilgiyi, bu bilgi kendisini çıkarabileceği bir noktaya yükselttikten sonra, bir tekme vurup nasıl inkâr eder?

Sâmiha Ayverdi: Inkâr etmesini tavsiye eden de kim? Ancak bilgi, kör bir ışık gibi mahdud bir sâhayı aydınlatır, üst tarafına söz geçmez.

Dr. Bedri Akay: Hem ilmi takdir ediyor, hem de ona lutfen bir mevki verir gibi konuşuyorsunuz.

Sâmiha Ayverdi: Öyledir de ondan. Şu âciz insanın ilim yolunda bü-

tün gücünü kullanması, fakat aklı ve ilmî istidlâl ile hakîkate varamayacağını itiraf etmesi bence bir zarûrettir.

Dr. Bedri Akay: Fakat doğmatik îman bir hiç. Asıl şuurlu îman ki inanış buna denebilir.

Sâmiha Ayverdi: Beşeriyet dalgaları içinde istîdatlar o kadar muhtelif kârlar için tanzim olunmuştur ki, cemiyetler içinde her çeşit kabiliyetin yeri vardır. Hiçbir ses yoktur ki, bütün bu sınıflara birden hitap edebilsin. Beşeriyette bir zümre vardır ki, her zaman nebâtî bir şuurla yaşar ve hayat seyirleri cemiyete bir nebâtın faydası miktândır. Bunlarla beşeriyet fire verir.

Dr. Bedri Akay: Fakat iki yüz milyonun yüz doksanı fire olursa?

Sâmiha Ayverdi: Madde ile atbaşı giden mânâ, tıpkı fizik ahvalde olduğu gibi terakkî ve tedennî kânunlarına tâbidir. Kemâle ermiş hiçbir cereyanın gün olup zevalden yakasını kurtarabileceği ve zevâle varmış bir çağın ebediyyen bu kararda kalacağı sanılmamalıdır. Dînin esâsî işâretlerinden biri de kütlelerin aynı halde dönüp kalmamalarını tavsiye değil mi? Demin târîh ve mâziden konuşurken nasıl bizim kendi kendimizi tanımadığımızı kabul etmişsek, bu noktada da aynı şeyi yapmalıyız. Biz dîni hakıyla, lâzım olduğu kadar tanımıyoruz.

Dr. Bedri Akay: Ama şu muhakkak ki din yolunda büyük imamlar yetişmiş, biz değilsek bile, onlar dîni tanımışlardır.

Sâmiha Ayverdi: Acaba? Bence dîni tanımak için fikir ve icâzet değil, îman ve ryan lâzımdır. Bu da ancak mutasavvıflara nasip olmuştur.

Dr. Bedri Akay: Fakat teozofi İslâmiyet'in eseri değildir ki...

Sâmiha Ayverdi: Evet doğru söylüyorsunuz; tasavvuf, beşeriyetin kendini tanıdığı anlardan başlamış derûnî bir ibram, önüne geçilmez bir ihtiyaçtır. Ancak şu var ki, kemâlini İslâmiyet'te bulmuştur.

Dr. Bedri Akay: Kemal nâmına ne yapmıştır?

Sâmiha Ayverdi: Daha ne yapsın? Vahdetten, birlik fikri üzerine kurulmuş bir hayat gâyesinden esaslı ne olabilir?

Dr. Bedri Akay: Peki ama tasavvuf, şeriatle taban tabana zıt. Şeriat erbâbı, mutasavvıfı küfür ile damgalayarak dînin dışına atıyor.

Sâmiha Ayverdi: Haklı ve mâzurdur; çünkü iptidâî. Mektebe devam

eden bir çocuğa, ister ilk ister orta ister lise veya üniversite müdavimi olsun hep birden talebe deriz. Fakat a'mâl-i erbaa (dört işlem)mes'eleleriyle başı patlayan bir ilk mektep talebesinin çektiği zahmete, beri tarafta cebir muâdelesini halleden lise talebesi gülümser ve acır.

Dr. Bedri Akay: Orası öyle. Fakat şeriatin kabul ettiğini tasavvuf neden reddediyor?

Sâmiha Ayverdi: Esas itibâriyle mutasavvıf şeriatı reddetmez; fakat mihlanıp kaldığı merdivenin alt basamaklarında durmamıştır ki, çıktığı yüksekliklerden görüp gösterdiği büyüklükleri, şeriat erbâbı kabul etmez; tâ tekfire kadar işi uzatır. Fakat mutasavvıf onun bu zavallı ve iptidâî hükümü karşısında her zaman müsâmahakâr ve hazımlıdır.

Dr. Bedri Akay: Mutasavvıf, bir kulun azapta muhalled olmasını kabul etmez, halbuki şeriat insanı diriltir, diriltir yine yakar. Siz ise azâbın râhânî olduğunu söylüyordunuz. İnsanın bedeniyle ölüp, dirilip yanması için maddenin âhîrette de devam etmesi lâzım geliyor demektir.

Sâmiha Ayverdi: Bunu az evvel konuşmuş idik. Siz süreceğiniz safâya, yâhut çekeceğiniz azâba bakın; ten ile olsun, tensiz olsun size ne?

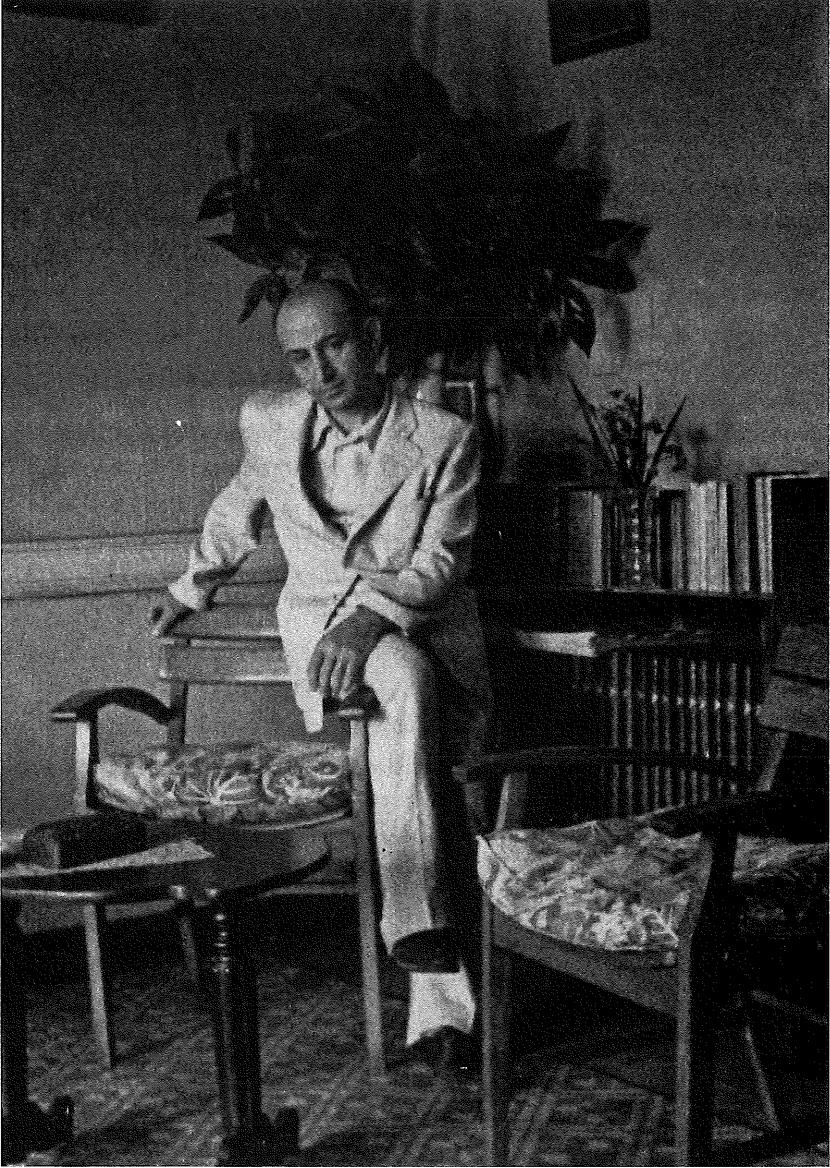
Dr. Bedri Akay: Demek ki ölüm bu hayâtımızın devâmı öyle mi?

Sâmiha Ayverdi: En büyük mutasavvıf olan Hazret-i Ali: "Ölüm, gözümünden gıtâyı kaldıracak olsa, burada gördüğümünden fazla bir şey görmüş olmayacağım" demekle bu mes'ele hakkında en kat'î hükmü vermiş oluyor.

(Telefon çalması ve misâfir geleceği sözü geçmesi üzerine)

Dr. Bedri Akay: Sizi çok rahatsız ettik hanımefendi. Dâvetli misâfirleriniz de varmış. Başka defa tekrar görüşmek üzere bize müsâade buyurun.

Sevil: Çok istifâde ettik, çok zevk aldık, teşekkür ederiz.

Nihad Sâmi Banarlı 1950'li yıllarda

Eski Tas Misâli*

Nihad Sâmi BANARLI

Nice zamandan beri, yurduna, milletine ve millî haysiyetine düşkün, her Türkün ağzından, aynı harâretle, hep aynı iki hece dökülüyor: Kıb-rıs!.. Kıbrıs'ı bir vatan parçası bilişin ifâde-si olan bu isim, boşuna söylenmiyor: Kıbrıs, gerçekten, Anadolu'nun koparılmaz bir parçasıdır. Onun târihini, coğrafyasını iyi bilen her Türk, hat-tâ her insan, bu adanın ne ölçüde Türk olduğunu kavramakta gecikemez.

Buna önce şu hakikat şâhiddir: Kıbrıs, târih boyunca Fenikelilerin ol-muş; Lâtinlerin, Mısırlıların, Arapların, Venediklilerin olmuş; ve, Sultan İkinci Selim zamânından beri de Türklerin olmuştur. Bu ifâdenin kesin bir mânâsı da şudur: Kıbrıs, târih boyunca, bir an bile Yunanlıların olmamış-tır.

Eğer milletimize bir zafer gibi gösterilen Lozan andlaşmasını imzâla-yanlar, bu hakikati bilselerdi ve biraz sonra belirteceğimiz diğer hakikatle-re de vâkıf olsalardı, bugün bizim bir Kıbrıs meselemiz olmazdı. Yâni, Sul-tan Abdülhamid'in, son asırlardaki müzmin ve inatçı Rus tehlikesine kar-şı bir emniyet tedbîri olarak İngilizlere kirâladığı bu ada, yine kirâda kalır ve eğer kendilerinde bir zerre medeniyet rûhu varsa, İngilizler Kıbrıs'ın il-hâkında ısrâr edemezlerdi.

Şimdi, hakikatlere gelelim:

Harb târihi istatistikleri, bize açıkça haber verir ki milletimizin her va-tan parçasını fethetmek için verdiği şehid sayısı, Kıbrıs fethinde, diğerle-riyle ölçülemeyecek kadar yüksektir.

Çünkü Türkler, Kıbrıs'ı Venediklilerden almışlardır. Biz, denizden as-ker çıkarmaya çalıştığımız; Venedikliler ise, karadan, daha rahat dövüş-tükleri için, pek tabîî olarak, zâyiât sayısı bizim tarafımızda artmıştır.

Eski Türk savaşları, en büyük ve kat'î netîceli meydan muhârebelerin-de bile Türk ordusunun büyük zâyiât vermediğini gösterir. Bizim, savaş-larda şehîd oluşlarımız, Çaldıran gibi, Mohaç gibi büyük zaferlerimizde bile sayıca birkaç bini geçmeyecek kadar sağlam ve bilgili çarpışmalarla ol-muştur. Kıbrıs fethine ise, 360 parça donanma ile yürüyen Türk ordu ve donanmasının, piyâde ve levend olarak bu adaya gömdüğü şehid sayısı,

* Nihad Sâmi Banarlı'nın vefâtından 10 gün önce yazdığı son makâlesini aynen yayınlıyoruz. Meydan Dergisi, sayı: 499, 13 Ağustos 1974.

târih kaynaklarının hemen hemen ittifakla bildirdikleri gibi, 50.000'in üstündedir.

50.000 şehid!.. Bu rakam, Kıbrıs ölçüsünde bir adayı, toprağını her zerresiyle hâlis Türk vatanı yapmak için en kat'î bir sebeptir. Fazla olarak bu sebep, sebeplerin en haklısı, hattâ en mukaddesidir.

Yine bu yüzdendir ki 50.000 şehid kanıyla renklenen Kıbrıs adası, bugün, hâlâ, Türk milleti için, Kıbrıs büyüklüğünde ve bahâ biçilemeyecek kadar kıymetli bir yâkut değerindedir.

Dünyânın her yerinde, her mukaddes vatan, o vatanda ecelleriyle ölenlerden ziyâde, o toprakları vatan edinmek veyâ düşmanlardan korumak için, canlarını fedâ edenlerin azîz yurdu sayılır. Kıbrıs, işte böylesine başka sâhip kabul etmez bir yurd olabilmenin ön safında yer almış bir adadır.

Diğer taraftan, Kıbrıs halkı herhangi bir millî bütünlük içersinde değildir. Kıbrıs'da evvelce adaya sâhip olmuş her milletten kalıntılar vardır. Sultan İkinci Selim, Ada fethedildikten sonra, bura halkına, büyük dedesi Fâtihten Sultan Mehmed'in İstanbul fethinde yaptığı gibi, bir dil ve din hürriyeti vermiştir.

Bundan istifâde eden Rum kilisesi, halkın rumcasını din yoluyla kuvvetlendirdiğinden, ada halkının mühim bir kısmı kendilerini rum sanıyorlar.

Gümüş tas misâline gelince:

Kıbrıs yücelerinde bir Lapta, bir de Değirmenlik köyü vardır. Buralar, Kıbrıs'ın pınarları, hattâ başpınarlarıyla tanınmış yerlerdir. Herkes çok iyi bilir ki bir yerde coşkun pınarlar kaynaması için, oraya su yollayan daha yüksek yaylâlar, dağlar olmak gerekir. Bir düşünceye göre Kıbrıs pınarlarına su yollayan yaylâlar, bu adada değildir.

Rivâyet edilir ki:

Bir Türk kızı, Değirmenlik Pınarı'nda, eğilmiş su içerken, suyun toprak içindeki tabîî oluğundan bir gümüş tas fırlamış.

Düşünmüşler:

Bu tas, pınara nereden, hangi yüce dağlardan sızan ve pınarlaştıran sularla geldi?

Sonra öğrenmişler ki Anadolu'da, Toros sularında yıkanan bir Türk güzeli, elindeki gümüş tası bir toros akıntısına kaptırmış; tas, selin, toprak

altında, deniz altında yürüyen bir koluyla koşup Kıbrıs'a gelmiş; Değirmenlik pınarında su içmek isteyen Türk kızına, "Al, suyunu benden iç!" dercesine, pırl pırl, onun eline ve dudaklarına değmiş; güzel, Kıbrıs kızına Anayurddan armağan olmuş.

Kıbrıs'ın bu Gümüş Tas hikâyesi, şüphesiz bir efsâne çeşnişindedir. Yeryüzünde henüz bir Kıbrıs meselesi yokken söylenen bu hikâye, halk inanışında bu adanın içecek sularının bile anavatandan geldiğini gösterir. Anlaşılır ki Kıbrıs, toprağıyla, suyuyla ve herşeyi ile bir Türkiye parçasıdır.

Nihad Sâmi Banarlı,
Aysel Yüksel, İlhan ve Ekrem Hakkı Ayverdi, Mehmed Dede (1960)

Muallim Bey

Prof. Dr. M. Orhan OKAY

Önce iptidai mekteplere ve rüştiyelere öğretmen yetiştirmek üzere 1848'de Dârülmuallimîn adıyla kurulan, bir süre sonra da "âli" kısmı açılan Yüksek Muallim Mektebi, daha sonra Yüksek Öğretmen Okulu, kuruluşunun yüzüncü yılında, 1949'da kapatıldı. Devrin Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'na göre okul, son yıllarında bir takım siyasi kliklerin yuvası hâline gelmişti. Son öğrencilerine de burs verilerek fakültelerinde öğrenimlerine devam etmeleri sağlandı.

1950 Şubat yarısında okulun yeniden öğrenime başlaması kararlaştırılmıştı. Ben o sırada liseyi bitirmiş, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğrencisi olmuştum. Hocalarım Yüksek Öğretmen Okulu'na girmemi tavsiye ediyorlardı. Evimiz İstanbul'daydı. Yatılı olan okul benim için cazip görünmüyordu. Fakat Yüksek Öğretmen Okulu mezunlarının mecburî hizmet dolayısıyla öğretmenliği garanti altındaydı. Bu sebeple okula başvurdum. Ancak felsefe bölümü açılmadığından Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih etmek zorunda kaldım.

O zamana kadar dışarıdan pek az dikkatimi çeken Çapa'daki binada önce genel bir yazılı imtihandan eleme yapıldı. Daha sonra bir yabancı dil imtihanı. Böylece elenerek son bir sözlü edebiyat imtihanına alındık. Komisyonunda Cevdet Perin, Nihad Sâmî Banarlı, Mehmet Kaplan ve şimdi adını Semiha Hanım olarak hatırladığım bir Eğitim Enstitüsü hocası bulunuyordu. Sorulan sorulardan sadece biri hatırımda kalmış. Bu Gâzi Giray'ın:

Râyet meyl ederiz kâmet-i dil-câ yerine

Tağa bel bağlamışız kâkül-i hoş-bâ yerine

redifli gazeliydi. Önüme açılan kitap da gâliba Necmettin Halil'in antolojisiydi. Daha önceden tanıdığım ve okula girmemi tavsiye etmiş olan Mehmet Kaplan soru sormamaya gayret ediyordu. Okuyuşumu ve mânâlandırışımı beğendiğini anladığım Nihad Sâmî ise hemen her beyit üzerinde soruları derinleştiriyordu. Gazelde geçen "pehlû" kelimesine mânâ veremediğimi ve bu yüzden sıkıldığımı da iyi hatırlıyorum. O târihten birkaç yıl evvel Muallimler Birliği Dil Kongresi'nde Arapça hocam Celâl Hoca'nın ayaküstü tanıştırdığı Nihad Sâmî Bey'in, o zamandan hatırında kalmış olduğumu zannetmiyorum.

O yıl Yüksek Öğretmen Okulu'nun ilk sınıfına iki Türk edebiyatı, iki tarih ve üç de biyoloji bölümüne olmak üzere hepsi yedi öğrenci alınmış-

tı. Daha sonraki yıllar bu sayılarda biraz artma olduysa da dört yıl sonraki mezuniyetim sırasında bile toplam elliye bulmamıştı. Böylece yeni Yüksek Öğretmen Okulu'nun ilk yedi öğrencisinden biri oldum. Numaram da 2'dir. İlk yıllardaki bu azlık bizim lehimize gelişti. Hocalarımızla daha içli dışlı olmuş fakülte derslerimizin dışında Okul'daki eğitim ve edebiyat uygulama dersleri de birkaç kişilik gruplar hâlinde, çok defa derinleşen sohbetler hâline gelmişti. Eğitim Enstitüsü'nün iki yılda Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerine öğretmen yetiştiren kırk kişilik sınıflarında ders veren Nihad Sâmî Bey'in, ilk yıl iki, ertesi yıl dört, üçüncü yıl ise toplam sekiz kişilik bir sınıfta, âdeta bir doktora dersi rahatlığı içinde ders vermekten hoşlandığı muhakkaktı. Hâsılı öğrenciliğin de, hocalığın da, hatta okul idâreciliğinin de çok bahtiyar yıllarıydı. Öğretmenliğin de her zaman olduğu gibi çok kazançlı olmayan, fakat gerek bilgi gerekse meslek tecrübesi bakımından iyi yetiştirilmiş mensuplarıyla oldukça da itibar gören bir devriydi.

Neoklasik tarzın güzel bir numunesi ve bir Mimar Kemaleddin yapısı olan Çapa'daki okul, o yıllardan sonra bir daha eşine rastlamadığım bir eğitim kompleksi idi. Burada edebiyat, fen, Fransızca, İngilizce, resim, müzik ve beden eğitimi bölümleriyle Eğitim Enstitüsü, derslerini Fakültelerinde gören Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri ve bir İlk Öğretmen Okulu bulunuyordu. Ayrıca Eğitim enstitüsü için bir Uygulama Ortaokulu, İlk Öğretmen Okulu için Uygulama İlkokulu vardı. İlk Öğretmen Okulu lise seviyesinde olduğundan o da Yüksek Öğretmen Okulu'nun uygulama okuluydu. Öğretmenlik mesleğinde pedagoji derslerinden ziyade, uygulamanın yâni bizzat sınıfta fiilen ders vermenin hocalık için önemine ve gereğine o zamandan beri inanırım. Bütün bu okullar kompleksi bir müdürün yönetiminde olduğundan hemen her öğretmen adayının, ihtiyaç duyuldukça bir derse uygulamaya katılması çok kolaydı. Çapa'daki bu bina yüksek tavanlı ferah dershâneleri, çalışma odaları, vaktiyle okulun mescidi iken kütüphâne yapılmış çinili büyük salonu, konferans salonu, atölyeleri, laboratuvarları, yatakhâne ve yemekhâneleriyle benim gözümde dört başı mamur bir öğretmen okulları kompleksi idi.

Nihad Sâmî Bey'i anlatmadan evvel hâtıralarla başladığım bu uzun girişimi tamamlamak için o yıllarda derslerimize gelen ve belki birçok okuyucunun tanıyamıyacağı fakat gerçekten tanımaya değer hocalardan bâzi-

larının adlarını da zikretmek istiyorum. Girdiğimiz sırada bir süredir Londra'da bulunan Orhan Şaik Bey, ikinci veya üçüncü senemizde dönmüş ve o da derslerimize girmeye başlamıştı. Bunlara bâzı hikâyeleri ve çocuk edebiyatıyla ilgili yayınları bulunan Enver Nâci Gökşen'i ilâve edeyim. Fransızca derslerimize Galatasaray'da uzun yıllar ders vermiş, her birimize, isimlerimizin yanına "bey" ve "hanım"ı ilâve etmeden hitap etmeyen İzzet Hâmit Ün giriyordu. Yine Fransızca'ya Süleyman Nazif'in oğlu ve Cenap Şahabeddin'in dâmâdı Sait Nazif Ozankan da girmişti. Oldukça zengin bir Türk ve Fransız edebiyatı birikimi olan bu zâtın İzzet Hamit'le tamâmen zıt bir mizaçta olduğunu, hocalığında da öğretmekten çok öğrencileri kırıp geçirdiğini belirtmeliyim. Böylece ne Fransızca'sından, ne edebiyat kültüründen hatta ne de zengin olması gereken hâtıralarından faydalanabildik. Pedagoji derslerimize gelen Hüviyet Bekir Örs ve Vedide Baha Pars da kendi alanlarında eser sâhibi olan önemli isimlerdi. Bu arada Eğitim Enstitüsü'nün Müzik Bölümü hocalarından Ekrem Zeki Ün'ün mutaassıp bir Türk mûsikîsi düşmanı olduğunu, yemekhâne bile meselâ radyodan Türk müziğinin dinlenmesine tahammül edemediğini de söylemeliyim. Bu zat, İstiklâl Marşı'mızın bestekârı Zeki Üngör'ün oğluydu. Bizden sonraki yıllarda Nihad Sâmi Bey'in müdürlüğü döneminde aralarında Türk mûsikîsi konusunda epey tatsızlıklar olduğunu işitmiştik.

Okul müdürü Kemal Kaya, Almanya'da pedagoji öğrenimi görmüş son derece müstebit ve sert bir idâreciydi. O devirde Alman ekolüne bağlı birçok örnekleri gibi âdeta bir Prusyalı subay tavrıyla hatta profili, davranışları ve ses tonuyla otorite denilen mücerret kavramın müşahhas görünüşü gibiydi. Buna mukâbil okulun aynı zamanda baş muavini olan Vedide Baha Hanım Amerika'da okumuş, pragmatist ve liberal ekole bağlı yâni daha müsamahalı bir hocaydı. Bunların dışında biz kendi edebiyat hocalarımızdan gayet memnunduk.

Çapa'daki derslerimizi, farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin ortak saatlerinin bulunması güçlüğünden akşamları saat 18-20 ve akşam yemeğinden sonra 21-23 saatleri arasında görürdük. Bütün bölümlerin ortak görüldüğü dersler eğitim târihi, genel ve özel öğretim metotları gibi konulardı.

Ama asıl güzel dersler önce iki, sonraki sene dört öğrenci olarak yaptığımız edebiyat çalışmalarıydı. Bunlara, bugün sıkça kullanılan bir tâbirle atölye çalışmaları da denebilir. Fakültede, Mehmet Kaplan'ın tavsiyele-

riyle fiş çalışmalarının faydasına inanmış ve ufak-tefek uygulamaya başlamıştım. Çapa'da Nihad Sâmî Bey'in, bahsettiğim ders ve çalışmalarıyla, bibliyografya ve bilgi fişlerinin nasıl düzenleneceğine, daha sonra nasıl faydalanılacağına, kullanılacak kâğıt veya papye-kartone cinsine varana kadar epey teferruatına girdik. Sonra bu usûlün Köprülü mektebinden geldiğini, Fuad Köprülü'nün Nihad Sâmî'den daha yaşlı veya daha genç öğrencileriyle karşılaştığım zaman fark ettim. O sırada çoktanberi Meclis kürsüsünü üniversitedeki kürsüsüne tercih ederek siyâset dünyâsına girmiş olan Köprülü'nün öğrencisi olma tâlihini kaybetmiştik. Ama onun öğrencilerinin öğrencisi olarak bir çeşit akademik torunları sayılamaz mıydık? Nitekim yine hocalarım Nihad Sâmî ve Ahmed Hamdi Tanpınar silsilesiyle kendimizi Yahyâ Kemal'in de torunları gibi görmekten haz duyuyorduk.

Bu arada Çapa'da karşılaştığım bir geleneği de hatırlamalıyım. Bizde öğrencilerin hocalarına hitap etme tarzı, bugün de devam ettiği gibi, ilkokulda "öğretmenim!" orta ve yüksek öğretimde "hocam!" şeklindeydi (Hocam hitabını yasaklayan bir devrin millî eğitim bakanını hayırla yâd eden kaldı mı?). Biz Yüksek Öğretmen Okulu'na girdiğimizde, uzun yılların geleneğini devam ettiren Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (ilk adıyla Orta Muallim Mektebi) öğrencilerinin, hocalarına "Muallim Bey!" ve "Hoca Hanım!" diye hitap ettiklerini işittik. Bu hitap hoşuma gitti ve zaman zaman kullandım da ağız alışkanlığımı fazla değiştiremedim. Ama dört yıl boyunca sınıflarda, koridorlarda öğretmenlerinin etrafında bir arı kovanı teşkil eden genç kız ve delikanlıların "Muallim Bey! Hoca Hanım!" diye seslenişleri bana her zaman farklı bir kurumda, bir öğretmen okulunda bulunduğumu çağırıştır.

Nihad Sâmî Bey, o yıllarda özellikle Edebiyat Fakülteleri ve Eğitim Enstitüleri arasında hükümet nezdinde ve basın yoluyla çıkan bir takım ihtilaflarda öğretmenlik mesleğinin kutsiyetine inanmış gerçek bir Muallim Bey'di. Biz, iki kurum arasında gidip gelen Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri olarak bu ihtilafın dışında kalmaya gayret ettik. Ama Muallim Bey, bizim bu durumumuzu dikkate alarak, o bütün zarâfetiyle kimseyi kırmadan, özellikle de Fakülte'deki hocalarımızın gözümüzdeki değerini düşürmemeye dikkat ederek mesleğin ulviyetini telkin etmeye çalışırdı.

Muallim Bey'in derslerinin görünmeyen iki misâfiri hemen her zaman

aramızdaydı: Fuad Köprülü ve Yahyâ Kemal. Her ikisi de hayattaydı. Bir fikir veya bilgi ileri süreceği zaman bu ikisi birer delil kaynağı veya şahit gibiydiler. Onlar böyle diyorlarsa böyle demektir. Köprülü o yıllarda Ankara'da olduğu için (Dışişleri Bakanı idi) Muallim Bey'den Yahyâ Kemal'i daha sık dinliyorduk. Bir defa da bizi küçük bir grup halinde Yahyâ Kemal'i Parkotel'de ziyârete götürdü. Hocalarına saygısı olduğu kadar arkadaşlarına, meslektaşlarına karşı da vefâlıydı. Öğrenciliğim sırasında bir ara, Vefa Lisesi'nden hocam olan Behice Kaplan'ın Eğitim Enstitüsüne öğretmenliği bahis konusu oluyordu. Bir akşam Müdür Kemal Kaya'nın beni odasına çağırdığını haber verdiler. Gittiğimde Nihad Sâmî Bey de oradaydı. "Orhan, Behice Hanım'ın iyi talebesidir. İsterseniz bir de ondan dinleyin" dedi. O zaman Behice Hanım'ın hocalığındaki titizliğini, derslerini, ders dışı çalıştırma ve seminerlerini, her öğrencinin durumu hakkında tuttuğu, çok defa öğrencisine de gösterdiği kayıtlarını filan anlattım. Behice Hanım'ın hocalık yaptığı bazı okullardan biraz münakaşalı olarak ayrıldığını işitirdik. Muhtemelen bunları kasdetmiş olmak için Kemal Kaya Muallim Bey'e dönerek "Ama Nihad bey, bu hanım her gittiği okulda bir mesele çıkarıyormuş" dedi. O vakit Nihad Sâmî tebessüm ederek "Ee, Müdür Bey, bize de meselesi olan öğretmen lâzım" dedi. Netice olarak Kemal Kaya otoritesine halel getirmemek için olmalı, meselesi olan Behice Hanım'ın tâyini gerçekleşemedi.

Silik Fotoğraflar kitabımda Nihad Sâmî Bey'in bir portresini çizmiştim. Ondan daha geniş bahsettiğim bu yazımı okuyacak gençler için o paragrafları nakletmek istiyorum. Nihad Sâmî Bey, ortadan daha kısa boyluydu ve bu tiptekilerin ekseriyeti gibi kalın tabanlı iskarpinleri, yaz-kış başından çıkarmadığı ve itina ile sağ kaşının üzerine eğdiği fôtr şapkasıyla ilk bakışta dikkati çekerd. İrice adımları ve dizlerinin üzerinde biraz yaylanır gibi bir yürüyüşü vardı. Kıyâfetine son derece dikkat ederdi. Güzel bir İstanbul Türkçesiyle konuşurdu. Yazılı bir metni okur gibi, belki daha doğrusu bir şiirin mısralarını inşad eder gibi âhenkli, tannân, vurguları ve tonları hissedilir derecede belirli, acelesi de olmayan bir konuşma. Buna daha az belirli jest ve mimikleri de ilâve edebiliriz.

Bu çok göze ve kulağa çarpan tavır ve konuşma tarzının, "muzip ve zâlim" öğrenci milleti tarafından kolayca taklit edildiğini tahmin etmek zor değildir. Doğrusu bütün bunlar bana da başlangıçta biraz sun'i görü-

nüyordu. Gerçekten bu hareketleri bir hesap ve dikkatle yaptığına bugün de eminim. Diksiyon denilen konuşma san'atı şüphesiz tabii değil, fakat tabii tesiri verecek bir eğitimle elde edilir. Nihad Sâmî Bey bunu bir yaşama tarzı, belki eski bir saraylıda veya bâzı kordiplomasi mensuplarında görüldüğü gibi bir protokol, bir âdâb-ı muâşeret kuralı olarak hayatının tabii bir tezâhürü hâline getirmişti.

İlk hocalığımla berâber İstanbul'dan ayrıldığım için Nihad Sâmî Bey'le görüşmelerimiz sınırlı kaldı. Mezun olduğum yılın bir yaz ayında Cihan-gir'de, Sormagir sokağındaki bir apartman dâiresindeki evine, daha sonraki yıllarda da Bebek'te Ehram yokuşundaki evine birer defa gitmiştim. Her ikisinde de çalışma odası çok geniş bir açıdan Boğaz'ı görüyordu. Hocalığım sırasında sâdece yaz tatillerinde ve hemen dâima Karamustafapaşa Medresesi'ndeki İstanbul Fetih Cemiyeti'nde görüşebiliyorduk.

Artvin'de başladığım öğretmenliğimin ilk yılında Nihad Sâmî Bey'le mektuplaşmışız. Hâlâ unutamadığım o ilk hocalığımdan, derslerimden, kendisinin kitabını okutmak istediğimden, özellikle de gerçek bir senfoni pastoral yaşadığım çok şirin bir dağ kasabası olan Artvin'den büyük bir heyecanla bahsetmiş olmalıyım. Bende şu anda biri yeni ders yılının başında, diğeri de son günlerinde olmak üzere gönderdiği iki mektubu var. İlki, o yıllarda yazı yazmakta olduğu Hürriyet gazetesinin antetini taşıyan bir zarfla gönderilmiş. Her ikisi de eski harflerle, belki işlek değil, fakat düzgün ve okunaklı olan mektuplarını, yarım asır öncesinin bir hâtırası olmak üzere buraya alıyorum:

İstanbul, 15 Ekim 1955

Orhan,

Güzel mektubunu aldım. Bu güzellikte mektubunun okunaklı oluşu ayrıca müessirdir. Zira Latin yazısıyla kitap okumak kolaysa da mektup okumak müşkil oluyor.

Artvin'den ve hocalığından memnun oluşuna çok sevindim. Artvin ve benzeri Anadolu şehirlerinin bilhassa senin gibi hocalara ihtiyacı o kadar büyüktür ki bu ihtiyacı hem de şevkle karşılamaya çalışırsan yapacağın hizmetin ehemmiyeti derecelerle artacaktır. Sana mesut günler ve vazifende başarılar dilerim.

Kitaplarıma gösterdiğin âlâkaya teşekkür ederim. Bu yılın edebiyat kitapla-

rında -çok kısa zamanda basıldıkları için- bâzı tertip yanlışları kalmıştır. Sana onların henüz basılmakta olan daha doğru nüshalarından göndereceğim. Ben bu seneye ancak lise III'ün kitabını yetiştirdim. Lise I'i yeni programa ayarladım. Lise II ise henüz elimdedir. Onun yeni programa uygun şeklini ancak gelecek yıl-la yetiştireceğim.

Remzi'ye senin siparişini derhal göndermesini söyledim. Mektubumla birlikte kitapların da geleceğini sanıyorum (Lise I kitapları). Liselerin ikinci sınıfında da değişiklik geniş değildir. Eğer gönderebiliyorlarsa, geçen yılın kitabı ile, senin taleben için seçeceğin hususi parçalar bu sınıfın derslerini idâre edebilir. Eğer bu kitabın nüshaları tükenmişse, o zaman bir başka kitaptan faydalanırsın (Bu noktayı tavzih edeyim: Benim lise ikinci sınıf kitabım geçen sene basıldığı ve tükendiği için bu yıla kâfi derecede nüsha kalmadı. Kalanlardan senin için bulup göndermeğe çalışacaklarını söylediler. Gönderemezlerse söylediğim gibi hareket edersin. Gelecek sene bir an evvel göndermelerini temine çalışırım).

Sen edebiyattan başka psikoloji de okuttuğun için lise ikinci sınıfında bizzat seçeceğin garp edebiyatı örneklerini mümkün olduğu kadar felsefeyi, psikolojiyi ilgilendiren metinlerden seçersen bir taşla iki kuş da vurmuş olursun. Batı edebiyatı örnekleri için, tercüme dergilerinde bâzı faydalı tercümeler vardır.

Perihan'a selamını söyledim. "Ben henüz Çapa'nın havasından memnunum, daha bir müddet burada kalmak istiyorum, Orhan'a öyle yazın," dedi. Dedi ama her halde bu devrede mezun olacak ve bir başka şehirde sana yardıma koşacaktır.

Bu yıl Yüksek Muallim Mektebi Edebiyat kısmına ikisi erkek olmak üzere üç yeni arkadaş seçtik. Üç tane de yedek var. Vekâlet râzı olursa sayılarını beşe çıkarmak emelindeyiz.

Orada benim halledebileceğim bir müşkilin olursa derhal bana yaz. Elimden gelen hizmeti zevkle yapacağımı bilirsin Artvin'de eski edebiyatımıza âit eserler, eski yazmalar bulursan elde etmeğe çalış. Oralarda folklor derlemeleri yapmak da mümkün ve faydalıdır.

Tekrar iyi günler ve başarılar diler, selam ve sevgilerimi yollarım.

N. Banarlı

* * *

20 Mayıs 1956

Sevgili Orhan,

Bayram tebrikini aldım. Teşekkürler eder, ben de sana tebriklerimi yollar, iyi günler ve saadetler dilerim. Sana epey zaman mektup yazmamış, çok istediğim halde bunun için bir eşref saat bulamamıştım. Bayram, sevinçli bir vesile oldu.

Nasılsın? Artvin'deki inziva hayatından veya münzevî hayatından hâlâ memnun musun? Biraz mistik olduğunu söylediğin, tabiatla baş başa yaşayışların oluyor veya devam ediyor musun? Lise hocalığından zamanla daha çok memnun olacağını tahmin ediyordum. Bu tahminim tahakkuk etmeğe başladı mı?

Biz burada Yüksek Muallim'in diğer arkadaşlarıyla zaman zaman toplanıyor, elimizden geldiği kadar bu mektepte bir sevgi ve sempati an'anesi kurmaya çalışıyoruz. Dördüncü yıllarını geçen sene bitiren arkadaşlar maalesef aramızda değiller. Onların bu sene mezun olacaklarını ümit ve tahmin ediyorum.

Mektubumun gecikmesi, tekrar edeyim ki, seni unutmaktan değildir. Burada fırsat düştükçe arkadaşlara senden bahsediyorum. Seni birlikte hatırlamış oluyoruz. Yaz tatilinde İstanbul'da görüşeceğimizi ümit ediyorum. Bize doğu illerinden haber ve serinlik getirirsin.

Şimdilik selâm ve sevgilerimi yeniler, sana ve ilk hocalık yılının Artvinli çocuklarına başarılar dilerim.

N. Banarlı

[illegible]

Nihad Sâmi Banarlı Hocamız

Aysel YÜKSEL

Milletlerin hayâtında yerleri doldurulamayacak büyükler, belirli dönemlerde nîrengi noktası olan mihver şahsiyetler vardır. Bu şahsiyetler, kendi ihtisas sâhalarında cemiyeti mayalar ve daha güzele, daha iyiye, daha aydınlık bir geleceğe ulaştırmak gayreti ile çalışırlar.

İşte "hocaların hocası," olarak bilinen Banarlı Hocamız da maârif câmiasında millî kültürümüze, edebiyat târihimize, mânevî değerlerimize yaptığı hizmetlerle ve yetiştirdiği talebelerle böyle bir merkez insandı.

Tam bir "İstanbul Efendisi" idi. Nezâketi, zarâfeti, nüktedan tavırları ile meseleleri ele alış ve insânî münâsebetleriyle bizlere çok şey öğretti. Öyle ki kibarlığı, inceliği, üslûp kazanmayı, titizliği, disiplinli çalışmayı, millî olmayı ve millî kalmayı, dil zevkini ve dilimizi sevmeyi hep hocamızdan öğrendik. Millî ve mânevî değerlerimize sarılmayı, millî romantizmimizi idrak etmeyi de gene hep ondan öğrendik.

Bütün bu özelliklerini, daha geniş olarak, mecmuamızın önceki sayılarında sizlere nakletmiş bulunuyorum.

1957'de mezuniyetimi tâkip eden günlerde hocamın isteği üzerine İstanbul Fetih Cemiyeti'nde çalışmaya başladığım sıralarda Cemiyetin İstanbul Enstitüsü âzâlarından Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'ye takdim edip "*Hanımefendi'ye çok dikkat et*" diyerek beni bu muhterem ve azîz insanın rahle-i tedrisine oturtan da gene hocamdır.

Talebesi olarak hocama minnet ve şükran borcum ödenmeyecek kadar büyüktür. Bu sebeple Yahyâ Kemal'in kitapları ve müzesinin hazırlıkları ile ilgili çalışmalarımızdan ziyâde onu yeni nesillere tanıtabilecek birkaç hatıramı nakletmenin daha gerekli olduğuna inanıyorum.

Evet kendisi mükemmel bir hoca idi. Şahsiyetli idi. Mevzuunda engin bir bilgiye sâhipti. Dilimizi, dinimizi, milliyetimizi, mânevî değerlerimizi, bizi biz yapan unsurları, târihi kıymetlerimizi çok sever ve en mühimi de ibadet hâline getirdiği bu sevgi ile beslediği bilgileri talebelerine aktarır, onlara bir millî istikamet, bir millî şuur verirdi.

Öyle ki Kadir gecelerinde, talebelerine Fâtih, Süleymâniye ve Sultanahmet Câmilerini gezdirir, "Süleymâniye'de Bayram Sabahı"nı açıklar, bu uhrevî gecenin mânâsını rûhumuzun derinliklerine nakşederdi. Artık sabaha yaklaştığımız bu gecelerde bizimle berâber Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun

kapısına kadar gelir, son kız talebe yatakhânenin kapısından içeri girene kadar bahçede bekler ve o saatte Çapa'dan çok uzakta olan Bebek'teki evine dönerdi.

Bizlere her fırsatta millî romantizmimizi idrak etmekteğimizin lüzûmunu anlatırdı.

Kuvvetli bir sentez ve analiz kabiliyetine sâhip olduğu, eserlerinde açıkça görülen hocamızın fikir yapısında Yahyâ Kemal'in, ruh yapısında da Sâmiha Ayverdi'nin mühim tesirleri vardır. Öyle ki 1951 yılında ilk baskısı yapılan "Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık ve Ken'an Rifâi" kitabının tanıtım toplantısına hocamız da dâvet edilmiş, bu toplantıdaki hava onu cezbetmiş ve o târihten sonra Sâmiha Ayverdi ile dostlukları başlamıştır.

Daha sonraki yıllarda her salı Sâmiha Ayverdi, Sofi Huri, Safiye Erol ve Nezihe Araz ile senelerce süren tasavvufî çalışmalarının bir semeresi olarak Ken'an Rifâi'nin "Şerhli Mesnevî-i Şerif" kitabı kültür ve îman hayatımıza kazandırılmış, bu eserin yeniden kaleme alınma çalışmalarında hocamız redaktörlük vazifesini üstlenmişlerdir. Bu çalışmaların bir kısmında bulunarak yazılanları daktilo ederken bu muhterem hey'etin ne kadar titiz bir gayretin içinde olduğuna şahit oldum.

Nitekim hocam hayatı boyunca bütün çalışmalarını aynı titizlikle yürütmüştür. Öyle ki Yahyâ Kemal'in kitaplarını hazırlarken, imlâmızın oturmamışlığı yüzünden dokuz defa matbaa tashihi yaptığımız olmuştur.

Hocalığın nasıl olması gerektiğini de ondan öğrendik. Zîra talebelerine çok kıymet verir, en saçma cevaplarımızı dahi, çok mühim şeyler söylüyormuşuz gibi sabır ve sükûnetle dinler, asla kimseyi rencide edecek bir davranış içine girmezdi.

Bir seferinde Mehmed Âkif'in "Bülbül" şiirini açıklarken şiiri okuyan arkadaşımız "sus ey bülbül" ifâdesini bülbülü azarlar bir tonda ve bizlere çok komik gelen bir tarzda okudu. Gayriihtiyârî hepimiz gülmeye başladık. Hocamız ise bizim tavırlarımızı görmezlikten gelerek büyük bir ciddiyetle arkadaşımızı dinledi ve onu rencide etmeden hal diliyle bizleri edepli olmaya dâvet etti.

Gene o yıllarda tanınmış edebiyatçı hocalarımızdan biri ile ihtilâfta ve dargın idiler. Bir bahar günü birinci ve ikinci sınıflar birlikte Bentler'e gitmeye gitmiştik. Bizim grup önden, diğer hocamız da ikinci sınıftaki grup-

la arkamızdan geliyordu. Sanki sözleşmiş gibi hemen iki sıra karşılıklı durup onları selâmlamak istedik. Banarlı Hocamız da bizlere bir şey hissettirmeden sıranın başında durdu. Dargın olduğu hocamızı bizimle birlikte selâmladı. Başını öbür tarafa çevirerek yürüyüp giden diğer hocamızın bu tavrı karşısında büyük bir olgunluk gösterip farkına varmamış gibi davranarak konuşmasına devam etti.

Hocamız çok nüktedan, bir o kadar da hiciv ve mizah ustası idi. Karşısındakini ince, zarif ve zeki çizgilerle hicvederdi. Öyle ki dinleyen kendisine iltifat ediliyor zannına kapılır o da bizlere bakıp bir kaşını kaldırarak muzip muzip gülerdi.

Zaman zaman tekrarladığı böyle bir hâtırası da şu idi:

Edirne Lisesi'ndeki öğretmenliği sırasında kendisine hayran olan ve bunu her fırsatta ifâde eden bir meslektaş varmış ki hocamız bu kişiden pek hoşlanmazmış. Bir öğle yemeğinde yakınında bulunan bu zat masadaki ayran kâsesini alarak "Aman hocam buyurun" diye kendisine ikram etmek isterken bir parmağı hafiften ayranın içine girmiş. Hocamız da gayet sâkin, "Teşekkür ederim, ben cacık sevmem!" diyerek duygularını ifâde etmiş.

Bir diğer husûsiyeti de hatâ gibi görünen millî özelliklerimizi öyle ince ve zarif bir şekilde anlatmasıydı ki biz onlarda bile faziletlerimizi yakalardık. Türk edebiyatını küçük düşürmeden edebiyatımızı dünya edebiyatı ile karşılaştırırken, onların kelime sayısındaki zenginliğini anlatır, bizdeki cinas ve mecaz zenginliğinin hiç bir dilde olmadığı kadar zengin olduğunu söylerdi. Mesela derdi, "Fuzûlî'nin şiirlerinde düşmek kelimesi elliye yakın mânâda kullanılmıştır. Siyah renk anlamına gelen kara kelimesinin aldığı ekler ve birleştiği kelimelerle dilimizde iki yüzden fazla mânâ ve deyim yaratmış bir ifâde saltanatı vardır."

Böylece eksik bir tarafımızı bir meziyetimizle dengeler ve bizleri ferahlatırdı.

"Bir milletin kullandığı kelimeler üzerinde şüphe ve tereddüt uyandırmak çocuklarımızın Türkçeye itimadını sarsar, dil sevgisini ve dile karşı imanlarını öldürür. Köksüz ve tarihsiz, âhenksiz ve çok geçmeden birer birer dökülecek uydurma kelimeler ise onları, millî mâzîlerinden ve millî kültürlerinden uzaklaştırır, bir nevi dil ve kültür öksüzü yapar." hakikatini bıkmadan usanmadan bizlere anlatırdı.

Edebiyatımıza âit güzellikleri, bunun dünya edebiyatına tesirlerini,

meselâ dünyâda ilk defâ kâfiye, yarım kâfiye ve cinaslı kâfiyeyi bizim kullandığımızı ve Dîvan Edebiyatı'na kazandırdığımız unsurları büyük bir zevkle ifâde ederdi.

Kısaca, hocamızın talebesi olarak, şöyle diyebiliriz:

Birçok şeylerden habersiz olarak Anadolu'nun bağrından kopup gelen gençler, mezuniyetlerinde yürekleri Türk olmanın gururu ile dolu, dilimize, dilimizdeki mûsikîye hayran, kültür ve medeniyetimizin büyüklüğünün idraki içinde müftehir, bir an önce vatan topraklarına dağılıp öğrendiklerini öğretmek sevdâsında ve gayretinde olmuşlardır.

Nihad Sâmî Banarlı, Aysel Yüksel ve Nermin Pekin ile (1962)

Hocam Nihad Sâmi Banarlı

Prof.Dr. Kemal ERASLAN

Merhum hocam Nihad Sâmi Banarlı'yı evvelâ 1948-1951 yılları arasında yazdığı edebiyat kitaplarıyla tanıdım. Edebiyat öğretmenliğini meslek olarak seçmemde, dil ve edebiyat bilgi ve sevgisini veren bu kitapların bir ölçüde tesiri olduğunu itiraf etmeliyim. 1951 yılında liseden mezun olup Yüksek Öğretmen Okulu Türkoloji bölümüne girince, merhum hocamı yakından tanıma imkânı buldum. Haftada üç saat yaptığı seminerlerle derin bilgi ve tecrübesinden faydalandım. Bu seminerler ders niteliğinden çok, bugün kaybettiğimiz kültür hayatımızın güzel bir unsuru olan sohbet niteliğindeydi. Sohbet âdabı, insanları kavgaya değil fikirlerde uzlaşmaya yönelttiği, feyiz kaynağı olduğu için, eskiler sohbeta büyük bir önem verirdi ve bu önemi "filânın sohbetine müşerref olmuş" gibi sözlerle belirtirlerdi.

Yıllarca çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra 1962 yılında Çapa Eğitim Enstitüsü'ne tayin edilmekle merhum hocamla aynı eğitim kurumunda meslektaş olarak çalışma bahtıyarlığına erdim. O sırada enstitüde şimdi hepsi Allahın rahmetine kavuşmuş Orhan Şaik Gökyay, Behçet Necatigil ve lisede edebiyat hocam olan Ahmet Kabaklı gibi edebiyat, kültür ve san'at hayatımızın önemli kişilerinden de çok faydalandığımı belirtmeliyim.

Yıllar geçtikte hoca-öğrenci münasebetimiz derin bir dostluğa dönüştü. Yahyâ Kemal Enstitüsü'nde müdür olan hocamı sık sık ziyaret eder, bazen de Bebek'teki evine giderdim. Onun gerek Yahyâ Kemal külliyyatını, gerekse kendi telif eserlerini nasıl bir titizlikle hazırladığını yakından bilmekteyim. Merhum hocam, yetiştirdiği pekçok eleman yanında bu hizmetleriyle de minnetle anılacaktır.

Hocam Nihad Sâmi Banarlı kelimenin tam mânâsıyla Türk kültürü, Türk dili ve Türk edebiyatı aşığıydı. Türk coğrafyasını yapan temel unsurun Türk dili olduğuna yürekten inanmıştı. Bütün çalışmalarını bu açıdan değerlendirmek gerektiği kanaatindeyim.

Hoca'nın diğer bir özelliği de son derece kibar bir İstanbul efendisi olmasıydı. Kendisine bu kadar yakın olduğum hâlde, haksız tenkit edilmesine rağmen, bir başkası aleyhinde tek kelime etmediğini söylemeliyim.

Daima şükran ve minnetle andığım merhum hocama Tanrıdan rahmet diliyorum.

Nihad Sâmi Banarlı Hoca'yı Rahmetle Anarken

Yard.Doç.Dr. Emin IŞIK

Dile kolay, otuz sene olmuş Hoca'yı kaybedeli. Son otuz sene içinde Türk dilinin ve topyekün Türk kültürünün uğradığı kayıplar, hocanın kaybından daha büyük, daha acı. Türkçe kendi öz yurdunda kırk yerinden hançerlenmiş ve ölüme terk edilmiş gibi. Ne yarasını saran var, ne de hâlini soran. Dil öksüz, din yetim, mimârî kötürüm, mûsîkinin sesi kısılmış, târîh mâziye gömülmüş. Bizi millet yapan bütün değerlerin üstüne sanki ölü toprağı serpilmiş...

Bir ömrü, bu değerler uğruna rüya gibi vermiş olan hoca, bu hâli görseydi zâten kahrından ölürdü.

Şimdi hocayı mı anlatalım, yoksa millî kültür için ağıt mı yakalım?

Bence hoca ile millî kültür ayrılmaz bir bütündür. Çünkü o bu dil için yaşadı, bu kültür için savaştı. Ona göre millet demek, millî kültür demekti. Zîra millet kültürel bir varlıktı. Milletler, birbirlerinden başta dil ve din olmak üzere kültür farkıyla ayrılır ve şahsiyet kazanırlardı.

Yahyâ Kemal de "Dilimiz milliyetimizdir" diyordu. Dili kaybedersek, millet olma özelliğimizi de kaybedeceğimizi söylüyordu.

Şunu önemle belirtmek gerekir ki, Nihad Sâmi Hoca, Yahyâ Kemal'in ikinci bir nüshası gibidir. Dile ve millî kültüre bakışları en ince ayrıntılara kadar birbirinin tıpatıp aynıdır. Bu bakımdan hoca, Yahyâ Kemal'in izini adım adım tâkip eden iyi bir muakkip sayılır. Yahyâ Kemal olmasaydı, böyle bir Nihad Sâmi de olmayacaktı. Aynı gerçeğin öbür yüzü de şu ki; eğer Nihad Sâmi olmasaydı, Yahyâ Kemal, unutulmuşlar kervanına çoktan katılmış olacaktı. Tıpkı Şinâsîler, Ziya Paşalar, Muallim Cûdîler, Muallim Nâciler, Yeni Şehirli Avnîler ve Osman Şems Efendiler gibi...

Bu gün Yahyâ Kemal'in adı anılıyor ve şiirleri okunuyorsa, bunu Nihad Sâmi Hoca'nın azim ve gayretine borçluyuz. Çünkü Yahyâ Kemal, yazdıklarının peşinde koşacak, onları derleyip toplayacak ve kitap haline getirecek yapıda bir insan değildi. Kendisine bir dostu, "Üstad, şu şiirlerinizi bir araya getirip, bir kitap hâlinde neşretseniz de sağda solda perişan olmaksızın kurtulsalar" deyince, O da "O şiirler beni çok perişan ettiler, bırakınız perişan olsunlar" diye cevap vermiş.

Bu da gösteriyor ki, üstadın, şiirlerini bir kitap halinde yayınlamak gibi bir derdi yoktu. Nihad Sâmi Hoca, hem Yahyâ Kemal'in eserleri, hem

de gelecek nesiller için ilahî bir lütuf sayılır. Hoca başta "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi" gibi dev bir eserle, Türk dili ve kültürü hakkında ortaya koymuş olduğu diğer önemli eserleriyle nesiller arasında bir köprü olmuştur.

Kimdi bu adam, kimlerdendi, nasıl yetişmiş, niçin bu çileli yola girmişti?

Aslen Trabzon'lu bir âilenin çocuğu olarak İstanbul Fatih semtinde dünyaya geldi (1907). Babası Alemdarzâde İlyas Sâmi Bey, mutasarrıf (vâli) olarak devlet hizmetinde bulunuyordu. Dedesi, devrinin önemli şâirlerinden âyan meclisi mebusu Hilmi Efendi idi. Dil ve şiir zevkini dedesinden almıştı. Onun doğduğu yıllarda Fâtih, günümüzde olduğu gibi, Türk nüfusunun en kesif olarak bulunduğu bir semtti. Her köşe başında bir câmi veya mescit yer alır, her pencereden onlarca ezan sesi birden duyulur, her adım başı kallavi sarıklı molla ve müderrislerle karşı karşıya gelirdi.

Demek istediğim iyi bir âile, iyi bir kültür ortamı ve iyi bir sosyal çevre. Bir insanın sağlam bir eğitim alabilmesi için gerekli olan ve her kula nasip olmayan çok elverişli bir ortam.

Ancak hemen ifâde etmeliyim ki, bu imrenilecek durum, mekân şartları açısından böyledir. Oysa zaman açısından bakılınca hiç de imrenilecek bir zaman dilimi olmadığı açıkça görülür: Zîra Çırçır Yangını, Laleli Yangını, Büyük Fâtih Yangını gibi, üst üste çıkan, daha doğrusu çıkarılmış olan yangınlarla müslüman mahallelerin yer yer kül yığını haline getirilmiş olduğu dönem işte bu yıllardır. O devri yaşamış olanlardan bizzat işittigime göre, Büyük Fâtih Yangını, poyrazın çok sert estiği bir akşamüzeri, Çırçır ve Küçük Mustafa Paşa semtlerinde, hem de bir değil, beş-altı yerden birden başlayarak, sabaha karşı Yedikule surlarına dayanmış. Sur içi denilen eski İstanbul'un nerdeyse üçte biri, bir gecede kül olmuş. Birkaç câmi ve taş binâdan başka kurtulan bir şey olmamış. Binlerce ev, dükkan, kütüphâne, türbe ve ahşap mescit, içindeki paha biçilmez kitap, hat, halı, seccade, altın ve gümüş eyşâ ile birlikte bir gecede yok olup gitmiş. Yangınları çıkaran Rum ve Ermeni sabotajcılarının izine bile rastlanılamamış. Bildiğiniz gibi, Istiklâl Marşı şâirimiz Mehmet Âkif Bey'in, Sarıgül mahallesindeki evleri de işte bu yangınlarda kül olmuştur.

O yıllarda İstanbul'u tehdit eden felâketler yalnızca yangınlar değildir.

31 Mart olayı ile birlikte İstanbul'u istila eden Sırp, Bulgar, Yunan ve Arnavut komitacıların şehirde estirdikleri terör de Müslüman halkı sokağa çıkamaz hâle getirmiştir. Ortalık biraz sâkinleşir gibi olunca çıkan Trablus-garp Savaşı, onun ardından gelen Balkan Savaşı ve nihâyet Harb-i Umûmî denilen Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında dört yıl sürecek olan İstanbul'un işgal yılları...

Düşünebiliyor musunuz, çevreyi yeni yeni tanımaya başlayan üç yaşındaki bir çocuk, on sekiz yaşına gelinceye kadar bütün tahsil hayatı boyunca bir felaketler zinciri içinde yaşıyor. Bu felaketlerin getirdiği korkuları, ortada dolaşan yalan yanlış dedikoduları duyarak büyüyor. Bu dedikodular arasında, İstanbul'da yaşayan bütün Türklerin en kısa zamanda şehirden sürülüp, Anadolu içlerine gönderileceği iddiaları da var...

İşte o yıllarda tek ümit ışığı, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının başlattığı Kuvay-ı Milliye harekâtıdır. Ve herkes onun muvaffakiyeti için duâ etmektedir. Onun dışında gök demir, yer bakır. Her taraftan tufan gibi esen, sel gibi akan kara haberler ve kâbus dolu rüyalar...

İşte o yılları Âkif, bir şiirinde şöyle dile getiriyor ve diyordu ki;

Doğduk, yaşamak yok size derlerdi beşikten

Dünyayı mezarlık bilerek indik eşikten.

Telkin-i hayat etmedi aslâ bize bir ses.

Yurdun ezeli yasıcsı baykuş gibi herkes.

Daha dünyaya gelirken öleceksin dediler.

Doğmadan ölmeyi öğren, ne kadar saçma hüner.

Âkif, bu mısralarla Osmanlı'nın son neslini ve o neslin ruhuna çöken karamsarlığı yansıtıyor. Bir neslin çilesine tercüman oluyor. O çileli günleri yaşayanlar, o acıları duyanlar, dilin ve dinin ne demek olduğunu, millî kültürün ne anlama geldiğini bilirler. Millî değerlerin tehlikeye düşmesi, bunlar benim değerlerimdir, diyenleri, onlara sınıksız sarılmaya mecbur bırakır ve milliyetçi olmaya zorlar.

O devrin şartları bilinmeden, olup bitenler hesaba katılmadan, o nesli doğru dürüst anlamak mümkün değil. Bu gün için millî kültürü tehdit eden tehlikeler, fazlasıyla mevcuttur. Ancak vatan fiilen işgal altında olmadığı için söz konusu tehdit ve tehlikeler halk tarafından yeterince algılanmaktan uzaktır. Hemen ifade edelim ki, bu hızlı iletişim çağında, bütün

diller ve dinler, bütün kültürler, batı kültürünün tehdidi altındadır. Bana sorarsanız, bu tehlike vatanın fiilen işgâlinde daha beter bir felakettir.

Yahyâ Kemal, sözünü ettiğimiz İstanbul yangınlarından sonra, durum değerlendirmesi mâhiyetinde bir makâle kaleme alıyor, ve bütün târihi eserlerin ve kültür mirâsının çok sıkı bir koruma altına alınmasını teklif ediyor, bir kırık mezar taşının, kırk ipek bohçaya sarılmış sakalı şerif gibi, diğer emanet-i mukaddeseler gibi korunması gereği üzerinde duruyor. Yoksa bu yerlerde Türklükten ve Müslümanlıktan bir eser kalmayacağını âdeta haykırıyor. Bunun üzerine Dârülfünûn müderrislerinden Babanzâde Ahmet Naîm Bey, bu kadar telaşa lüzûm olmadığını, Kurân ve Hadis gibi ana kaynaklar elde oldukça Müslümanlığa bir zarar gelmeyeceğini îzaha çalışıyor. Ancak ardı ardına gelen felaketler sonrasında o da uyanıyor ve Yahyâ Kemal'in görüşlerinde yerden göğe kadar haklı olduğunu açıkça itiraf ediyor.

Şimdi diyeceksiniz ki, Nihad Sâmi Hoca'yı anlatacakken, sen bize Yahyâ Kemal'i anlatıyorsun. Haklısınız. Ama ben size derim ki, Yahyâ Kemal bütün yönleriyle iyice bilinmeden Nihad Sâmi Hoca asla anlaşılmaz.

Nihad Sâmi Hoca, Türk diline ve Türk edebiyatına bilimsel bir gözle bakmayı, konuları akademik bir ölçü içinde ele almayı, hiç şüphesiz hocası Fuad Köprülü'den öğrenmişti. Ancak ona, kendi gök kubbemizi, bu gök kubbe içinde yer alan millî değerlerimizi ve Türklüğü ilgilendiren bütün meseleleri kocaman bir gönülle kucaklayıp bağrına basmayı Yahyâ Kemal öğretmişti.

Nihad Sâmi Hoca, Yahyâ Kemal'i yakından tanımakla, onun meclislerinde ve sohbetlerinde bulunmakla ve onun eserleri üzerinde çalışmakla cidden bahtiyar biridir. Ancak biz de Nihad Sâmi Hoca'yı tanımakla ve onun öğrencileri olmakla bahtiyar sayılırız. O Yüksek İslâm Enstitüsü'nün kuruluş yıllarında ilk hocalarımız arasında yer almıştı. O Türk kültürünü bütün yönleriyle yalnızca bilen biri değildi, o kültürü şahsında bütün özelliği ve güzelliği ile yaşatan ve temsil eden örnek hocalarımızdan biriydi. Biz Türk vakar ve ciddiyetini, Türk nezaket ve zarâfetini onun gerçek bir İstanbul beyefendisi olan şahsında yakından tanıdık. Gerek ders esnasında, gerek çeşitli vesilelerle Bebek sırtlarındaki evine yaptığımız ziyaretler sırasında onu, hiçbir zaman lâubâlî bir kıyafet ve davranış içinde bulmadık, kravatsız görmedik. Bir hayli Fransızca bilirdi. Ancak ne ders an-

latışında, ne de yazılarında tek yabancı kelime kullanmazdı. Ben aynı dikkat ve titizliğe Nurettin Topçu Hoca'da da şahit olmuştum. Türkçe bir kelime varken, onun yerine yabancı bir kelime kullanmayı ayıp sayardı, âdetta kendi milletine ihanet gibi büyük bir suç kabul ederdi.

Nihad Sâmî Hoca, orta boylu geniş omuzlu, şık giyimli, yere sağlam adımlarla basan, nasıl anlatayım, sanki kaldırım taşlarını sayıyormuş, ya da o kaldırımın kaç adım olduğunu ölçüyormuş gibi yürüyen, görenlere şu adam ne kadar düşünceli dedirtecek kadar telaşsız, fakat asla uyuşuk olmayan canlı ve kendine mahsus bir tavırla yürüyen bir insan. Hocanın sadece yürüyüşü değil, hemen hemen bütün hal ve hareketleri kendine mahsus bir özellik taşırdı.

Hepsinde de çiglikten eser olmayan, pişmiş bir yemek lezzeti vardı... Dedim ya o gerçek bir İstanbul beyefendisi idi.

Bir gün bize gerçek vatan şâirinde bulunması gereken özellikleri anlatırken, 'gerçek millî şiirin özelliklerini de anlatmış ve şu üç eser üzerinde ısrarla durmuştu: "Unutmayınız, bizim millet olarak pek çok büyük şâirimiz vardır, ama üç büyük millî şiirimiz vardır ki, bunlara şiir demek bile yanlış olur: Bunlara "fevkaşşiir" (yani şiir üstü) demek daha doğru olur. Çünkü bunlar hem sıradan şiirin ölçülerinin üstüne çıkmış, hem de şâirinin diğer şiirlerinin üstüne çıkmış ve çok farklı bir mahiyet kazanmıştır. Bu üç büyük şaheser işte şunlardır:

1. İstiklâl Marşımız,
2. Çanakkale Şehitleri,
3. Süleymâniye'de Bayram Sabahı.

Bu üç şaheser, millet ruhunun şiir şeklinde dile gelişidir, o ruhun ses ve kelimeler hâlinde ve şiir şeklinde ifâde edilmiştir, ama katıyen şiir değildir, sıradan şiir hiç değildir.

Nihad Sâmî Hoca, yalnızca dil ve şiir üzerinde düşünen ve kafa yoran biri de değildi. Din, tarih ve mimarîden tutunuz da yemek çeşitlerimize varıncaya kadar, Türk kültürünün ve estetiğinin bütün meseleleri onun ilgi alanı içine giriyordu. Süleyman Çelebi'nin Şeyh Gâlib'in olduğu kadar Mimar Sinan'ın da hayrânı idi. *Resimli Türk Edebiyatı* adlı ölümsüz eserinde Sultanahmet câmiinin resminin altına yazdığı "İhtişamına rağmen ufku kapatmayan mimârî" ibâresi, bile onun Türk sanatlarına olan derin vuku-

funun ve ince zevkinin bir ifâdesi ve canlı şâhididir.

Arı dil yaratma furyası sırasında Türkçe'den ayıklanıp atılacak Arapça kelimeler arasında "velhâsıl" kelimesinin de yer aldığını gören Atatürk, "Hayır o kelime Türkçe'dir, onu Yahyâ Kemal şiirde kullandı, artık atamayız" diyerek, atılmasını engellemiştir. Söz konusu şiir şöyle idi:

*Mehtap, iri güller ve senin en güzel aksin
Velhasıl o rüya duruyor yerli yerinde.*

Gerçi dildeki tasfiyecilik hareketinin çıkmaz yol olduğu, bunun kısa sürede Türk kültürünü bütünüyle erozyona uğratacağı çok geçmeden anlaşılmış ve yine Atatürk'ün emriyle bundan vazgeçilmiştir. Bir gün yine Ata'nın huzurunda Yahyâ Kemal'in dil konusunda taassup ve vehim içinde olduğunu söyleyenlere, Atatürk "Lâkin Yahyâ Kemal'in vehmi, sizin ilminizi yendi" demiştir.

Bugün Türkçe'nin içine düştüğü acıklı durum, târihin hiçbir devrinde görülmemiştir. Bir millet ki, yabancı dille eğitime ana okulundan itibaren kucak açar ve bu uğurda etek dolusu para harcar, kendi dilini ve dinini ölüme terk eder, kendi millî kültürüne bütünüyle sırt çevirirse, siz o milletin yeniden büyük millet olacağını hayal etmeyi bırakın da varlığını nasıl sürdüreceği üzerinde kafa yormaya bakın.

Nihad Sâmi, Türkçe'ye bu vatanın sesi, bu iklimin nefesi diyordu. Türk olmayan mekanlarda, Türk olmayan zamanlarda yaşayan, okulda, sokakta, evde televizyon karşısında Türk olmayan seslerle kulağı dolan, hatta Türk olmayan yiyeceklerle karın doyuran nesiller Türklüğü nerede bulacaklar da Türk olacaklar. İngilizce söylenmiş ve ecnebi müzik formuyla bestelenmiş bir şarkıyla Erovizyon'da birinci geldik diye sevinç çığlıkları atan, "Ayol, bunun Türklükle, Türk kültürüyle bir ilgisi yoktur, niçin seviniyorsunuz?" diye azıcık tenkide yeltenenleri, nerdeyse vatana ihanetle suçlayan sözde aydınları görünce, Nihad Sâmilerin yokluğuna daha çok yanıyorum.

Namık Kemal, "Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten" diyerek övünüyordu. Biz de koskoca Türkçeyi bir aşiret dili haline getirmekle övünüyoruz. Acıdır, ama gerçek.

Hoca, başta din olmak üzere kendi millî değerlerine yabancılaşmış, yabancılaşmakla kalmayarak, üstelik düşman kesilmiş nesiller için bize, "Ço-

cuklar, şunu biliriz ki, son devirde cehâlet, okullarımızda tedris edilmiştir." diyerek dert yanmış ve arkasından da:

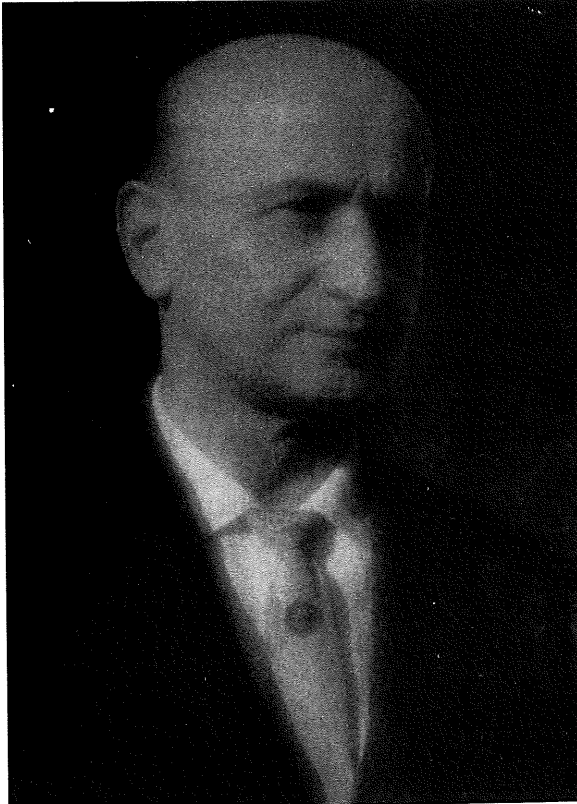
Cehlin ol mertebesi sehl olmaz.

Sa'y-siz ol rütbe cehl olmaz.

beytini mırıldanmıştı.

Hocam, "Millî kültürünü, millî vatanı kadar kutsal bilmeyenlerin, medeni milletler arasında yeri olmadığını ve hiçbir hayat hakları bulunmadığını" bizler senden ve senin gibi büyüklerimizden öğrendik. Şuna inan ki, geçen otuz sene içinde seni unutmadık, tam aksine seni daha iyi tanıdık ve daha iyi anladık. Seni rahmetle, minnetle ve muhabbetle anıyoruz.

Mekânın cennet olsun. Nûr içinde yat!

İsfahan Kâr-ı Nâtık

Mustafa TAHRALI

-Merhum Cinuçen Tanrıkorur'un hâtırasına-

Serv-i kadd ü kâmetinle ey güzel eyle kıyam
İSFAHAN'dan seyr açıldı gün senin devran senin
Pâyine düşmüş BEYÂTÎ gûş edip âşıkların
Can senin cânım efendim yâr senin yâran senin

Bir HİSAR seyr ile vîran dili mâmûr ediver
Şöyle tanbûr ile âşıkları mesrur ediver
SÜZİDİL'den nasıl azâde olur sîneleri
Şeb-i hicranda gel ey yâr dili pür-nûr ediver

ŞEDDISABÂ* seyreder gönlümüz ufkunda bak
Bir Cinuçen seslenir ud ile gözden ırak
Buldu gönül derdi HÜZZÂM ile bir âşınâ
Sînede hiç dinmeyen bir sızıdır iftirak

MÜSTEÂR eyledin âlemde adın lîk ey mâh
Âşikâr seyrin edersin yine her sînede âh
Bir yürek yangını aşkın koru düşmüş ki dile
Sûziş-i derd-i derûnun neye söyler ÇARGÂH

Cezbetti güzel, tavr-ı kemânıyla gönüller
Seyretti dil âheng-i HICÂZ içre cihânı
Tiz perdeden açmıştı fasıl seyrini dilber
Bir renk ile UZZÂL'e geçip tuttu meyânı

Gönül bu seyr ile ŞEHNÂZ'a düştü neyleyelim
Girer mi hiç ele santûr ile o mûrg-i hümâ
Kadem kadem çekilip dâm-ı derd-i aşka düşer
Verir bugün dile GÜLBÜSE*lerle zevk u safâ

BESTENİGÂR yâdına düşmüş okur efsâne-i aşk
Sînesi çâk çâk gezer âlemleri dîvâne-i aşk
Seyr-i FERAHNÂK ile pür-şevk dolaşır perdeleri
Yansa ne gam şem'ine yârin per-i pervâne-i aşk

*Şeddisabâ ve Gülbüse merhum Cinuçen Tanrıkorur'un terkip ettiği makamlardandır..

Kânun imiş, feryâdı hep tâ EVC'e çıkmak aşğın
Hükmü geçer dilden dile üftâdeden üftâdeye
Âhir sunar GERDÂNIYE leb-teşneye bir bâde ki
Vermiş değil çarh-ı felek bir âkıl ü divâneye
Üftâden ey güzel şu cihân içre neylesin
Gönlünde çırpınınca HÜSEYNÎ, kemençeler
Aşk ehli âşikâr ki MUHAYYER değil imiş
Âvâzeler ciğer yakar, âh sîne pâreler

Verdi karâr ISFAHAN "Kâr"ına âhir Bora**
İlden ile devredip cezbe-i elhân ile
Düştü Mürîd gûşuna nağme-i bezm-i ezel
Dinle, gönül seyrini,cân ile cânân ile

Ocak-Haziran 2001 / 16-23 Mayıs 2002

**Bu Isfahan Kâr-ı nâtık Sayın Bora Uymaz tarafından 2002 yılında bestelenmiştir.

Yesârî Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen Hattı*

Prof. Dr. Ali Haydar BAYAT**

A kdeniz uygarlığının iki kolu olan Hristiyan Avrupa ile Ortadoğu İslâm medeniyetleri, aynı ana kaynaklardan beslenmelerine ve yazıları aynı Sâmi kökenden olmalarına rağmen, birbirinden farklı gelişmişler; Avrupa'da önemli bir sanat dalı olan resme karşılık, harflerinin özelliklerinden dolayı İslâm medeniyetinde yazı, sanat olarak ortaya çıkmıştır. İslâm yazısı sadece çok zengin biçim klavyesi ile ideogram olarak kalmamış, insan, hayvan, çiçek veya herhangi bir eşyâyı tasvirde plastik dil olabilmıştır. Ona bu üstünlüğü sağlayan, harflerin kendi başlarına olduğu kadar, başta, ortada ve sonda bulunduklarına göre farklı yazılmaya elverişli olmasındandır. Soyut harf işaretleri, hattatlar için geniş bir şekil repertuarı olup, onların farklı üslûplarla ortaya koydukları sonsuz kompozisyonlar, seyredende güzel duygular uyandırdığından, yazının güzelliğini kavramak için onu okuyabilmek gerekmez.^{1,2} Bu yüzdendir ki **Picasso**, İslâm yazısını, Doğu zekâsının soyut en güzel örnekleri olarak vasıflandırmış, **André Lhote** ise resim sanatının temeli olan çizgi ve desenin statik ve dinamik elemanların birbirini etkilemesiyle ortaya çıkan müzikalitenin İslâm yazısında mevcut olduğunu ifade etmiştir.³

Mimârîden kitap sanatlarına kadar hemen her alanda kullanılan Arap yazısının gelişmesi, **İbn Mukle** [ö. 940], **İbn Bevvâb** [**Ali b. Hilâl**] [ö. 1022] ve **Yakût-ı Must'asımî**'nin [ö. 1298] çalışmalarıyla belirli prensiplere oturtulmuştur. **Ahlâm-ı sitte** (**şesş kalem**) denilen altı yazı türünün (*muhakkak*, *sûlûs*, *nesih*, *reyhânî*, *tevkî'*, *rıkâ'*) kaidelerinin belirlenmesinden sonra, hüsn-i hat, İran ve Osmanlı coğrafyasında büyük ustaların elinde gelişmesine devam etmiştir. Osmanlı döneminde büyük hattatlar yetişmesi yanında, yazı sanatına *divânî*, *celî divânî* ve *rık'a* adlı üç tür kazandırılmıştır.

Türkiye'de **Şeyh Hamdullah**'ın [1429 - ?], **Yâkut**'un yazılarının en güzel taraflarını kendi sanat anlayışını yoğurarak ortaya koyduğu üslûp, ya-

* Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan, İzmir, 10-13 Ekim 2001'de sunulmuştur.

** Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı

¹ Nurullah Berk, "İslâm Yazısında Plastik ve İfade", *A. Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1-2, Ankara 1954, s. 49-57

² Nurullah Berk, "Yazı-Ideogram", *Sanat ve Sanatçılar*, S. 11, Ankara 1965, s. 14-15

³ Nurullah Berk, *Ustalarla Konuşmalar*, Ankara 1971, s. 23, 62.

zı sanatında yeni bir dönem başlatmıştır. Bu sebeptendir ki, “*Kurân Hicaz’da nâzil oldu, Mısır’da okundu, İstanbul’da yazıldı*” sözü İslâm dünyasında öz-deyiş olarak yerleşmiştir. Bu arada İranlılar’ın yazı sanatına armağanı olan ve **İmâdü’l-Hasenî**’nin [ö. 1615] olgunlaştırdığı **nesta’lik**, Osmanlı yazı sanatında, **ta’lik** adıyla benimsenmiş⁴ ve kısa zamanda yeni bir üslupla **Türk Ta’lik Mektebi** olarak hüsn-i hat sanatında yerini almıştır.

Osmanlı Sanatında Ta’lik

XV. yüzyılın ilk yarısından itibaren *Osmanlı Devleti*’nin câzibesine kapılarak Anadolu’ya gelen sanatkârlar yanında, İran sâhasında hükümünü sürdüren devletlere karşı Fâtih’in 1473’te, Yavuz’un 1514’te kazandığı savaşlardan sonra **Tebriz**’den, aralarında hattatların da bulunduğu çok sayıda sanatkâr, âileleriyle birlikte **İstanbul**’a göçürülmüştü⁵. İşte Osmanlı-İran siyâsî ve kültürel münâsebetleri sırasında XV. yüzyıldan başlayarak edebî eserlerden ta’lik yazıyı tanıyan Osmanlı kültür ortamı, başta **İmâd**’ın yazılarını İstanbul’a getiren, öğrencilerinden **Buharalı Derviş Abdî** [ö. 1647] olmak üzere, **Tophâneli Mahmud** [ö. 1669], **Siyahî Ahmed** [ö. 1688] elinde ayrı bir üslup olma yolunda gelişmeye başlamış, **Abdûlbakî Ârif** [ö. 1713], **Durmuşzâde Ahmed** [ö. 1716], **Şeyhüslâm Veliyüddîn** [ö. 1768], hekimbaşı **Kâtibzâde Mehmed Refî** [ö. 1769] **Dedezâde Mehmed Said** [ö. 1759] ve nihâyet tebliğimize konu olan **Yesârî Mehmed Es’ad** [ö. 1798] elinde olgunlaşarak **Türk Ta’lik Mektebi** denilecek bir seviyeye erişti^{6,7}.

İran nesta’lik üslûbunda, harflerin sıkışıklık ve aynı harfin hafif de olsa değişik ölçülerde yazılmasına karşılık, Türk üslûbundaki ta’likte, kesin kaideler ve intizam vardır⁸.

⁴ M.Uğur Derman, “Piyer Loti Kitâbesi ve Ta’lik Hattına Dâir Bir Mülâhaza”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüpsultan Sempezyumu**, 5-7 Mayıs 2000, İstanbul 2000, s. 281.

⁵ Ali Haydar Bayat, “Osmanlı El Sanatlarının Gelişmesinde Ehl-i Hiref’in Rolü ve Kimliği”, **El Sanatları Dergisi**, S. 1, Konya 1997, s.53-64.

⁶ Ali Aktan, “Ta’lik yazı ve İbrahim Edhem’in Râhu’t-Ta’lik’i”, **Vakıflar Dergisi**, S.XXIII, Ankara 1994, s. 263; Aynur Erbaş, **Mektûbî İbrahim Edhem Efendi’nin [Râhu’t-Ta’lik] Adlı Eserinin Hat Sanatı Bakımından Analizi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Yeterlilik Tezi, İzmir 1995, s.60-61 [Basılmamıştır].

⁷ M.Uğur Derman, **Osmanlı Hat Sanatı**, Sakıp Sabancı Üniversitesi, İstanbul 2001, s. 188; Ali Alparslan, **Ünlü Türk Hattatları**, İstanbul 1992, s.24.

Ta'lik hattının Özellikleri

Harflerin birbirine asılmış gibi görüntüsünden dolayı asma/asılma anlamında ta'lik olarak isimlendirilen bu hat türünde, diğer yazı çeşitlerinin aksine harekeye yer verilmediği cihetle, çok belirgin bir ferahlık gözlenir; ayrıca harf şekillerindeki oran, ince ve kalın çizgilerin ahengi, seyredene müzikinin verdiği hazzı ve zevki verir, ruhumuzda zarâfet ve yumuşaklık hisleri uyandırır⁹. Harekeye ihtiyaç duyulmadan yazılışı dolayısıyla Farsça kadar Türkçe'ye de uygun gelmiştir; bu sebeple çok kullanılma sâhası bulunmuştur¹⁰.

Yesâri Mehmed Es'ad Efendi

Babası, Anadolu Kazaskerliği muhızlılarından (mübâşir) **Kara Mahmud Ağa**'dır. Vücudunun sağ tarafı felçli, sol eli de çolak olarak doğduğu için, ileride hattatların bu kusurlarından dolayı ders vermek istemediği solak ve çolak **Mehmed Es'ad**, **Dedezâde Seyyid Mehmed**'in hocalığını kabul etmesiyle, kısa zamanda ta'lik yazı türünde İmâd üslubunun Türkiye'deki en büyük temsilcilerinden olduğunu kabul ettirmiş ve solak anlamına **Yesâri** unvânını benimseyerek hayatı boyunca yazılarında kullanmıştır.

Yesâri'nin 1167/1754'de **Dedezâde Seyyid Mehmed**'den aldığı icâzet-nâmeden¹¹ başka, devrin ta'lik üstatları olan **Kâtibzâde Mehmed Refi'** ile **İsmail Refik**'in icâzet tasdikleri mevcuddur¹². Başlangıçta sakatlığından dolayı, "Sağlamlar bitti de iş sakatlara mı kaldı!", diyerek ders vermek istemeyenlerden olan **Veliyüddin Efendi**'nin, icâzet merasiminde **Yesâri**'nin yazılarına bakarken "Bu şerefe biz nail olacakken, ne yazık ki elimizle kaçır-dık", "Cenâb-ı Hak, bu zâtı kibrimizi kırmak için göndermiş" dediği rivâyet edilir.

Ta'likteki şöharetiyle sarayın dikkatini çeken **Yesâri**, Sultan III. Os-

⁸ Ali Alparslan, "İslâm Yazı Sanatı", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, c. XIV, İstanbul 1989, s. 506.

⁹ Ali Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, Ankara 1992, s. 19-20; Aynı yazar, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 153-154; M. Uğur Derman, *İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı*, İstanbul 1992, s. 36-38

¹⁰ Ali Alparslan, "İslâm Yazı Sanatı", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, c. XIV, İstanbul 1989, s. 506.

¹¹ M. Uğur Derman, *İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı*, İstanbul 1992, s. 206-207.

¹² Bkz. Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 166, 168.

man'ın iltifatına nail olmuş, daha sonra tahta geçen Sultan III. Mustafa ise onu saraya yazı hocası olarak atamıştır¹³. Sanatkâr hükümdar III. Selim de onu el üstünde tutmuş*, ölümünden dört yıl önce 1794'te hacca gitmek için hükümdardan izin istediğinde, **Yesârî**'ye 20 kese (10 000 kuruş), oğlu **Mustafa İzzet**'e de beş kese (2 500 kuruş) ihsanda bulunmuştu." Bu sebeple, herhalde geçim sıkıntısından uzak, itibarlı bir ömür sürmüştür.

Yesârî'nin yazılarına hâkim olan tenâsüb, sükûn ve denge, öyle esaslı kaidelere oturtulmuştur ki, onu diğer hattatların üslubundan hemen fark ettirir¹⁴. Bu özellikleriyle, oğluna öncülük etmiştir¹⁵. **Yesârîzâde Mustafa İzzet**, babasındaki şive eksikliğini gidererek bilhassa celi ta'likini erişilmez noktalara çıkararak Türk Ta'lik üslubunun başlatıcısı olmuştur¹⁶.

Önceleri **İmâd** tarzında yazan **Yesârî**, yazı denemeleri sonucunda, en parlak dönemini yaşadığı 1782-1792 yılları arasında harfleri ideal boylarına dönüştürmüş, metindeki aynı harfleri ve keşideleri aynı ölçülerde yazıp istikrarlı ve ahenkli şekle soktuğu¹⁷ muhteşem üslûbuyla ta'likin eri-

¹³ Müstakimzâde Süleyman Sadeddin: **Tuhfe-i Hattâtîn**, İstanbul 1928, s. 717.

* Meselâ, III. Selim zamanındaki bir rûznâmede şu kayıtlar vardır: [Şevketlû efendimiz **Yesârî** Efendi'yi kendi huzûrunagetürüb hayli nüvâzîştten sonra "Aynalıkavak'da müceddeden binâ olunan kasrıma eğer sen tahrîr ider isen (Şeyh Galib'in şu kasîde(si) yazılacaktır. Vakt tenk deyu yazmaz isen sâirin yazısını istemem. Lâkin hâtırım için ne kadar da zahmet ise katlanın" deyu iltifat ve harcîrâ olarak 12.500 kuruşu teslim buyurdular] [I.H. Uzunçarşılı, "III. Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Ait Vekayi", **Belleken**, c. XXXVII, S. 148, Ankara 1973, s. 622-623.

" XVIII. yy. sonlarında 1 kuruş=120 akçe; 1 kese=500; kuruş, 1 kuruş=4,5 dirhem+1 denk=15,3 g. idi. Kuruşun dönemin gümüş para birimi olduğu düşünülürse, aham gücünün ne kadar yüksek olduğu tasavvur edilebilir. [Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı**, Ankara, 1984, s. 354; Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, İstanbul 1971, s. 328].

¹⁴ Muhittin Serin, **Hat Sanatımız, Tarihçesi-Malzeme ve Âletler-Meşkler**, İstanbul 1982, s. 67.

¹⁵ Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, İstanbul 1999, s. 252.

¹⁶ Ali Alparslan, "İslâm Yazı Çeşitleri: 4, Nesta'lık", **Sanat Dünyamız**, S. 34, İstanbul 1985, s. 7; Aynı yazar, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, İstanbul 1999, s. 168, 169; M. Uğur Derman, **İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı**, İstanbul 1992, s. 208-210.

¹⁷ Ali Alparslan, "**Mehmed Esad Efendi (Yesârî)**", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, c. II İstanbul 1999, s. 140-141.

şilmez örneklerini vermiştir. Bizim makâlemize konu ettiğimiz *Eski Hırka-i Saâdet Hücresi Tamir Kitâbesi* de bunlar arasındadır.

Dedezâde'nin üçüncü öğrencisi olan **Yesârî**, başta oğlu **Mustafa İzzet** olmak üzere, **Mîr Mehmed Emin** [ö. 1809], **Arabzâde Mehmed Sadullah** [ö. 1843], **Mehmed Şehabeddin**, **Şerif İhyâ** [ö. 1813] ve **Rûhu't-Ta'lik**'in yazarı **Mektûbî İbrahim Edhem**¹⁸ gibi hattatların hocalığını yapmıştır. Öğrencilerinin çokluğu sebebiyle meşk günlerinde, evinin önünün kağıd, mürekkebe gibi hat malzemesinin satıldığı bir pazar yerine döndüğü çeşitli yayınlarda aktarılır.

12 Receb 1213/20 Aralık 1798 Perşembe günü vefat eden **Yesârî Mehmed Es'ad** Efendi, günümüzde Gelenbevî Caddesi adıyla anılan, Fatih'ten Aşık Paşa'ya inen yolun sol tarafındaki mezarlığa gömülmüştür¹⁹. Silindirik şeklindeki mezar taşında celi ta'lik hatla oğlu Mustafa İzzet Efendi'nin yazdığı aşağıdaki metin bulunmaktadır:

*Hüve'l-bâki
Üstâd-ı ekrem merhûm
ve mağfûrun-leh hattât el-hâc
Mehmed Es'adü'l-Yesârî Efendi
rûhiçün el-Fâtiha
Sene 1213 B. fi 12 **

Ölümüne tarih düşürenlerden **Surûrî**'nin kıt'ası ile **Ahmet Cevdet Paşa**'nın mısraı şöyledir:

¹⁸ Ali Aktan, "Ta'lik yazı ve İbrahim Edhem'im Râhu't-Ta'lik'i", *Vakıflar Dergisi*, S.XXIII, Ankara 1994, s. 257-264; Aynur Erbaş, *Mektûbî İbrahim Edhem Efendi'nin [Rûhu't-Ta'lik] Adlı Eserinin Hat Sanatı Bakımından Analizi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Yeterlilik Tezi, İzmir 1995, s. 60-61 [Basılmamıştır.]

¹⁹ Her ne kadar Ahmet Cevdet Paşa tarihinde ve İbnülemin Mahmud Kemâl İnal (tahminimiz Cevdet Paşa'dan naklen) 11 Recep/19 Aralıkta öldüğünü yazıyorlarsa da, mezar taşındaki tarih olan 12 Receb 1213 daha doğru olsa gerek [Bkz. İ.M. Kemâl İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1970, s. 539].

* İstanbul'da yeni yolların açılması sırasında, mezarlığın kaldırılması üzerine, İ.M. Kemâl İnal'ın gayreti ile Evkaf Müzesi'nde korumaya alınmıştır. Daha sonra Evkaf nezareti tarafından Fâtih Camii haziresine konulmuştur [Bkz. İnal, *Son Hattatlar*, s. 535].

*Hattât-ı hoşnûvis Yesârî Efendi'nin
Fevt ile giydi hâme-i ter câme-i siyâh
Târihi harf-i mu'ceme ta'lik idüb didim
Ceffe'l-kalem Yesârî-i hattât gitti ah!*²⁰
1213/1798

*

*Kâğıd derîd ü kalem şikest*²¹
[Kâğıd yırtıldı ve kalem kırıldı]
1213/1798

Üretken bir hattat olan **Yesârî**'nin mimârî eser, müze, kütüphâne ve özel koleksiyonlarda çok sayıda hattı ve meşki günümüze kadar gelmiştir. Bunlar arasında Türk ta'lik üslûbunun en mükemmel örneği olarak, 1782 tarihli Üsküdar Hacı Selimağa Kütüphânesi kapısı üzerindeki celi ta'lik kitâbesi gösterilir²².

*

YESÂRÎ'NİN HIRKA-İ ŞERİF HÜCRESİ TAMİR KİTÂBESİ

Hırka-i Şerif / Hırka-i Saâdet

H^z. Muhammed'e ait olduğuna inanılan iki hırka vardır. Biri *Hırka-i Saâdet* adıyla Topkapı Sarayı'nda, diğeri *Hırka-i Şerif* adıyla Fâtih semtinde *Hırka-i Şerif Camii* avlusundaki özel bir odada korunmaktadır. Târihi kaynaklarda her iki ismin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Tebliğimize konu olan *Hırka-i Şerif*, H^z. Muhammed'in vasiyeti üzerine **Veyselkarani**'ye hediye ettiğine inanılan hırka olup, Üveysi ailesinin Irak ve Güney Anadolu ve Kuşadası'nda ikametinden sonra, Sultan **I. Ahmed**'in isteği üzerine İstanbul'a yerleşip, Fâtih civarından kiraladıkları evde özel günlerde halkın ziyâretine açılmıştı.

Bu güne kadarki bilgilere göre, hırkanın korunması ve ziyâretlerin daha rahat yapılabilmesi amacıyla önce Çorlulu Ali Paşa'nın [ö. 1711]²³, 1780

²⁰ Surûrî, *Divân-ı Surûrî*, Kahire 1255, s. 287.

²¹ Ahmed Cevdet [Paşa], *Târih-i Cevdet, Tertib-i Cedid*, 2. Tab'ı, c. VI, Dersaâdet 1309, s. 314-315.

²² Uğur Derman: "Hafız Osman'ın Üçüncü, Yesârî'nin İkinci Ölüm Yüzyıldönümleri", **P. Sanat-Kültür Antika**, S. 12, Kış- 1998-1999, s. 145.

²³ Ayvansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmi*, c.1, İstanbul 1281, s. 52.

yılında da Sultan I. Abdülhamid'in inşa ettirdiği tek odalı *Hırka-i Şerif Hücresi*, 1812'de II. Mahmud tarafından yenilenmiştir.²⁴ Sultan Abdülmecid de, bu kutsal emânetin şânına yakışır bir ortamda olmasını arzu ettiğinden, 1847 yılında, çevredeki birçok bina istimlak olunarak, bu gün içinde *Yeni Hırka-i Şerif Hücresi*'nin de bulunduğu cami ve çevre müştemilâtı, 1847-1851 yılları arasında tamamlanmıştır. Eserin mimârının *Garabet Amire Balyan* olduğu sanılmaktadır.²⁵

Bizim tespitlerimize göre, I. Abdülhamid'in yaptırdığı oda, 1780 değil 1782 tarihlidir. Bilindiği gibi, tarihi boyunca yangınlarla boğuşan İstanbul'da, 1782'de üçü büyük olmak üzere beş yangın meydana gelmiştir.²⁶ Bunlardan 13 Şaban 1196/24 Temmuz 1782 tarihinde, akşamüstü Balat'ta başlayan ve yirmi dört saat devam eden yangında Zincirlikuyu, Karagümrük, Çukurbostan, Edirnekapı, Keçeciler, Kesmekaya, Yenibahçe, Hüsrevpaşa, Balıpaşa'da, *Hırka-i Şerif*'in bulunduğu oda da dahil olmak üzere 7000 kadar bina yok olmuştu.²⁷ Yangın süresince orada bulunan Sultan I. Abdülhamid, ecdadının ihya ettiği *Hırka-i Şerif*'in bulunduğu mahallenin derhal imârına başlanılmasını ve yanan *Hırka-i Saâdet Hücresi*'nin bulunduğu bölgede yeni bir oda yapılmasını emretmiştir.²⁸

Hırka-i Şerif Camii avlusunun kuzeyinde *Eski Hırka-i Şerif Hücresi* olarak adlandırılan bu bina, havalandırma bodrumu üzerine oturtulmuş dikdörtgen plânlı, tekne tonoz örtülüdür. Bodrum, güney cephesinden avluya yuvarlak kemerle açılmış olup demir parmaklıklarla örtülüdür. Beş

²⁴ M. Baha Tanman, "Hırka-i şerif Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.XVII, İstanbul 1998, s. 378; Fatma Çil-Sümeyra Kır, "Hırka-i şerif Camii", *Vakıf Kültür*, S. 1, İstanbul 1999, s. 13; Haşim Köprülü [Üveysi] *Hırka-i Şerif ve Veysekkarânî*, İstanbul 1963, s. 13.

* Günümüzde *Hırka-i Şerif*'in muhafaza edildiği yeni *Hırka-i Şerif Dairesi*, camiye güney cephesinden bitişik, girişi camiye yanlardan kuşatan iki katlı galerilerle olan, kurşun kaplı basık kubbeli, sekizgen plânlı, iki katlı taş binadır.

²⁵ Nurhan Atasoy, "Hırka-i Saâdet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XVII, İstanbul 1998, s. 377; Baha Tanman, "Hırka-i şerif Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, İstanbul 1998, s. 378.

²⁶ Beşir Ayvazoglu: "Şeyh Gâlib'in Hayatı", *Şeyh Galib Kitabı*, İstanbul 1995 s. 18-19. ²⁷ Derviş Mustafa Efendi [Dervişefendizâde], *1782 Yılı Yangınları [Lehibu'l-'Ukalâ fi Fikri'l-Gurabâ* (Haz. Hüsametdin Aksu), İstanbul 1994, s. 24, 54, v. 8^b.

²⁸ Ahmed Cevdet [Paşa], *Tarih-i Cevdet*, Tertib-i Cedid, 2. Tab'l, c. II, Dersaadet 1309, s. 173.

basamak merdivenle girilen içinin duvarları çini kaplı olup kible tarafında mihrabı vardır. Batı dış yüzünde, 1227/1812'de **II. Mahmud** tarafından yenilendiğini anlatan ve **Enderûnlu Vâsıf**'ın nazmı olan 20 beyitlik kitabenin hattatı, **Yesârî**'nin öğrencilerinden **Mehmed Şehâbeddin**'dir.

Güney cephesinde ise, iki pencere arasında, yakın zamanlarda konmuş Abdülmecid tuğralı, Veyselkaranî ve Hırka-i Şerif'i tanıtan Latin harfleriyile yazılı bir levha bulunmaktadır.

Sultan II. Mahmud tuğralı bu kitabenin sonundaki:

*Bir gün esnâ-yı ziyâretde o şâh-ı milk-şân
Bahdı bu dergâh-ı feyzin pîşgâhı muhtenak
Keşret-i züvvâr ile her sâl-i mâh-ı Râzede
Râz-ı mahşer gibi, bir câye başardı bin ayak
Fıkr iderken şûret-i tevsî'ü tecdîdin o Şâh
İttişâlinde düşüb bir'arşa keyfe mettefak
Alub ilhâk-ı harem kıldı o cây-i hurremi
Eyledi nev eser bünyâd bâ şevk u enak
Bürde-i Peygâmbere-i Zîşân'a ta'zimen o Şâh
Kıldı divânihânesin kâh-ı Cinân'a mâ-sadak
Vâsıfâ, şâyestedir târih-i a'lâ söylesem:
Oldu bâlâ cilvegâh-ı Hırka-i Mahbûb-ı Hakk*

1227 / 1812

beyitlerden açıkça anlaşılacağı üzere,²⁹ Sultan **II. Mahmud**, 1227/1812 Ramazanında ziyâreti sırasında, Hırka-i Şerif hücresinin bulunduğu mekânda kalabalıktan ayak basacak yer kalmadığını gördüğünden, Hırka-i Saâdet'in korunduğu odanın yanındaki arsayı satın alıp buraya ilâve ederek genişletmiş, bu arada şeyhlerin ikamet ettikleri konağı da tamir ettirmişti. **Ayvansarayî**'nin 1193/1779'da tamamladığı **Hadikatü'l-Cevâmî**'yi 1253 yılına kadar genişleten **Ali Satı**'nın³⁰ kaydına göre, aynı hükümdar daha sonra 1246 Şevvâl/1831 Martında tesisi yeniden tamir ettirmiştir.³¹

²⁹ Şeyh Cemalullâh, **Yemen İllerinde Veyselkaranî...**, İstanbul 1960, s. 64-65.

³⁰ Semavi Eyice "Hüseyn Ayvansarayî", **Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. XVIII, 1988, s. 528-530.

³¹ Hâfiz Hüseyn Ayvansarayî, **Hadikatü'l-Cevâmî**, İstanbul 1281, s. 52-53.

Bugünkü cami ve çevresini ise yukarıda belirttiğimiz gibi Sultan Abdülmecid yaptırmıştır.

Yesârî'nin Hırka-ı Şerif Tamir Kitâbesi

Sultan I. Abdülhamid'in 1782 yangınında yananın yerinde yeni bir *Hırka-i Şerif Odası*'nın yapımını emretmesiyle, aynı yıl içinde bina bitirilmiş ve içine kuşak yazısı olarak, **Veysi**'nin târih düşürdüğü şiirinin dokuz beytini, her biri 75x20 [15x60] cm. ebadındaki kartuş içine 1 cm. kalınlığındaki kalem ile celi ta'lik olarak **Yesârî Mehmed Es'ad** yazmıştır. 19. kartuş içinde de "*el-Fakîrû'l-müznibû'r-râcî, Mehmed Es'adû'l-Yesârî, gafara zunûbehü*", ketebe kaydı vardır. **Veysi**'nin düşürdüğü,

Söyledi gâyet edeble Veysi târihin ânın

Kıldı tecdîd kisve-i pâk hücresin Abdülhamîd

tarih ile **Yesârî**'nin imzasının yanındaki tarih aynı olup 1196/1782'dir.

Yesârî'nin şahsî kütüphânemde bulunan tashihe hacet duyulmadan yazılmış bu muhteşem *celi ta'lik hattı*, çok muntazam aralıklarla delinerek kopyasının çıkarılmasına uygun bir hale getirilmiştir. Teknolojinin verilerinden istifade ederek, bilgisayar ortamında temizleyip, orijinal halini ortaya koyduğumuz hatın mükemmeliyeti asikar olarak görülmektedir.

Târihî kaynaklarda zikredilmeyen bu kitâbeden tek bahseden **Şeyh Cemâlullah (Cemâleddin Server Revnakoğlu)** olmuştur.³² Dâima kapalı olan, ancak Ramazan ayının muayyen günlerinde Hırka-i Şerif ziyaretleri sırasında açılan odanın içi görülemediğinden³³ **Yesârî**'nin bu yazılarından günümüze kadar haberdar olunamamıştır. Bu kuşak yazısının mevcudiyeti, Sultan I. **Abdülhamid**'in yaptırdığı binanın daha sonra **II. Mahmud** tarafından yıkılıp yeniden yapılmadığını kesin olarak ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ifâde etmek gerekirse, **Yesârî**'ye ait elimizdeki yazı kalıplarını sanat dünyasına tanıtmak amacıyla hazırladığımız bu çalışmayla,

* Bu yazı kalıplarına sahip olduğumuzda 14. 15. mısraları eksikti. Süleymaniye Kütüphânesi'de **Veysi Divânı**'nı bulamadık. Hücrenin içindeki yazılardan okunabilir. Biz İstanbul'a bu amaçla gittiğimiz halde hücrenin açılmasını sağlayamadığımızdan okumak imkânını bulamadık.

³² Şeyh Cemalullah, a.g.e., s. 63.

³³ Nitekim şahsî ziyaretimizde de oda kapalı olduğu için göremedik.

1782'de Balat'ta başlayan ve birçok mahalleyi içine alan yangında yanan **Çorlulu Ali Paşa'nın** yaptırdığı **Hırka-i Saâdet Odası'nın** Sultan I. **Abdülhamid** tarafından aynı yıl yeniden inşa ettirildiği, 1812 yılında, II. Mahmud'un halkın Hırka-i Şerif'i ziyaretlerinde yersizlikten dolayı yaşadığı sıkıntıyı gidermek amacıyla, civardaki arsaları satın alarak avlusunu genişlettiği, şeyhlerin yaşadığı konağı tamir ettirdiği, 1830 yılında Hırka-i Saâdet odasını tekrar onarttığıнын ortaya çıkması yanında, hüsn-i hat sanatımızda çok önemli yeri olan **Yesârî'nin**, bugüne kadar bilinmeyen, sanatının en parlak ve erişilmez döneminde 1782'de yazdığı, **Eski Hırka-i Saâdet Hücresi** içindeki celi ta'lik kuşak yazısının mevcudiyeti ortaya konmuştur. **Yesari Mehmed Es'ad**'ın hazırladığı yazı kalıplarından zamanımıza gelen tek örneği olan elimizdeki hat manzumesi bu vesileyle hüsn-i hat araştırmacılarının istifâdesine sunulmuştur.

Sabır Sarmaşıkları

Bekir Sıtkı ERDOĞAN

BİZİM KERVAN

Dil sarrafıyız; bizdeki cevher mânâ,
Ham tâcir uzak düşer bu şî'ristâna...
Aslâ süremez değme harâmî bu izi,
Hak'tır kılavuz çünkü bizim kervana!

ŞAHESER

Nazmımda o şâh oldu her ilhama peri,
Mısra kalemin sadece kulluk hünéri...
Bir şâheserin kâtibi olmak ne şeref;
Yazdıklarımın hepsi o şâhın eseri...

Hayat Yolculuğu

Prof. Dr. Beynun AKYAVAŞ

Memleketimizde daha çok Kırmızı Zambak adlı romanıyla tanınan Fransız Akademisi Âzâsından Anatole France (1884-1924) o zarif ve ince üslûbuyla kaleme aldığı çocukluk hatıralarında, Dostumun Kitabı (1885) adlı eserinde şöyle diyordu:

Sararmış yaprakların heykellerin beyaz omuzlarının üstüne bir bir düştüğü sonbaharın ilk günlerinde biraz hüzünlü ve her zamankinden daha güzel olan Luxembourg parkından geçerken elleri ceplerinde, çantası sırtında küçük bir oğlanın serçe gibi sıçraya sıçraya okula gittiğini görürüm. Ben bu oğlanı zihnen görürüm, çünkü o bir hayaldir, gölgedir. Yirmi beş sene evvelki ben'dir.

Bu küçük çocuk beni hakikaten alâkadar ediyor: o varken hiç farkında değildim, şimdi yok artık ben onu seviyorum. O, onu kaybettikten sonra sahip olduğum öteki ben'lerden daha iyiydi. Ne yaptığını pek bilmiyordu ama iyiydi ve doğrusu hiçbir kötü hatıra bırakmadı. O, kaybettığım bir masumdur. Tabii onu özleyorum ve tabii onu hatırlamak hoşuma gidiyor.

Yirmi beş sene evvel, bu günlerde, sabah saat sekiz olmadan derse gitmek için bu güzel bahçeden geçerdi. Okullar açıldığı için biraz içi sıkılırdı ama arkadaşlarına kavuşacağı için sevinirdi. Kitapları sırtında, topacı cebinde atlaya sıçraya yürürdü. Arkadaşlarına anlatacağı ve dinleyeceği ne kadar çok şey vardı! Meselâ dağlarda ata bindiğini ballandıra ballandıra anlatması, yayması gerekmez miydi? Böyle şeyler gizlenir mi hiç!

Luxembourg bahçesini sabah serinliğinde böyle geçerdi. Onun o gün gördüğü herşeyi ben bugün görüyorum. Aynı gökyüzü, aynı dünya, herşey eskisi gibi, sadece o yok.

İşte bunun içindir ki, yaşlandıkça, okulların açılışıyla daha çok alâkalanıyorum.

Anatole France böyle anlatıyor.

Akasya ağaçlarının gölgelediği yoldan geçip o sevimli Mimar Kemal ilkokulunun önüne gelince mutlaka biraz durur, hoplayıp zıplayan masum çocukların arasında kendimi ararım.

Zaman bu kadar çabuk mu geçiyor!.. Âlîcenap daha dün boya kalemleriyle defterlerime emsalsiz resimlerini çiziyordu: bacasından kapkara du-manlar yükselen peşpeşe bir ev, bembeyaz karların altında kalmış yemyeşil çamlar ve şırıl şırıl akan masmavi bir dere!.. Sınıfımızın bütün çocuk-

ları arkadaşlarımdı. Bazılarının numarasını bile hatırlıyorum. Meselâ biri 11 Yetvart Özaltın, Ermeni, diğeri 24 Nebi Bakırsini, Çingene imiş. Öyle söyledilerdi. Ne mânâyâ geldiğini bilmediğim için bu haber doğrusu hiç alâkadar etmemişti beni. Bildiğim onların sadece arkadaşlarım olmasaydı.

Hatıralar bir dayanaktır, hattâ bazen baston vazifesi görür sözü doğru sözdür. Ben dahi tasdik ederim!..

Biz iki kardeştik, iki küçücük kızdık evde. Benden birkaç yaş büyük Berna akıllı, zeki, sevimli ve ele avuca sığmayan bir çocuktuk. Durup durup oyun icad ederdi ama ne oyunlar!.. Beni küçük gördüğü, küçümsediği için bu oyunlara almak istemez, bisikletiyle kaçır giderdi. Halbuki ne isterse yapıyordum, getir diyordu getiriyordum, götür diyordu götürüyordum ama nafi!.. Bir defa okumam yazmam yoktu, getir dediği bazı kitaplarını bulamıyordum, toplarının hepsini birden taşıyamıyordum.

Berna'nın evde mümtaz bir yeri vardı. Öyle ya evlâd-ı ekber, ilk defa anne, baba demiş, ilk defa konuşmuş bir çocuk. Onun bebekken çarpık çurpuk söylediği bazı şirin kelimeler Berna doktor olduğu zaman bile tekrarlandı durdu: ağciuluk (erik ağacı), cicaz (kiraz), püşdadil (galiba şeftali), mama bişti büyük (yemek hazır, buyurun), afidodoş (afiyet olsun), vs.

Kubbealtı Akademisi Mecmuası Yazı İşleri Müdürü Muhterem Mehmet Nuri Yardım: "Türkiye'de yaşayan şair ve yazarlarımızın edebiyat dünyasıyla ne zaman tanıştıklarını ve yazmaya nasıl başladıklarını ortaya koyacak bir çalışma" yapmayı düşünüyor, sorular soruyor: Edebiyat dünyasıyla ilk temasınızı sağlayan olay, okul ders kitapları dışında ilk okuduğunuz kitaplar, hangi yerli ve yabancı yazarları okudunuz, bunlardan hangisini sevip okumaya devam ettiniz, yazdığınız ilk edebiyat metni, bu hevesinize anne, baba, kardeş, öğretmen gibi yakınlarınızın tavırları ne oldu, ciddi anlamda yazmaya ne zaman ve nasıl karar verdiniz gibi uzun uzun sorular. İşin içinden çıkabilerseniz çıkın!..

Düşünüyorum, evde gördüğümüz ilk kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'in Mukaddes Kitabımız olduğunu öğrenmiş, üç defa öpüp başımıza koymuştuk.

Babamın çocuklarını belki de oyuncaktan evvel kitaba alıştırdığı muhakkak. Kendisi 9 yaşındayken kitap hastalığına tutulmuş, cep harçlığıyla evvelâ kitap almış. Çok genç yaşında aldığı bu kitaplardan biri ha-

lâ itinayla muhafaza ettiğim kırmızı kalın ciltli iki koca Le Larousse Pour Tous'dur. Claude Augé'nin ansiklopedik lûgatı. Babam herhalde çocuklarının da aynı hastalığa tutulmalarını isterdi. Bizi sık sık kucağına alır, Larousse'un sayfalarını çevirir, hemen her sayfadaki resimleri seyrettirir ve anlayabileceğimiz bir şekilde izahat verirdi.

Edebiyat dünyasıyla ilk temasım ağzımın suları aka aka, kendimden geçe geçe dinlediğim babaannemin masallarıyla başladı. Sözlü halk edebiyatının en eski nevilерinden biri olan bu masalların çocuk ruhu üzerindeki tesirleri mutlaka çok büyüktür. Çocuk bu hayal dünyasında anlatılanlardan, bir varmış bir yokmuşlardan ders çıkararak ahlâki değerleri ve hayatı öğrenmeye başlar.

İlk karıştırdığım ve okumaya çalıştığım, daha doğrusu seyrettiğim kitaplar ve dergiler ise artık okullu olduğu için okuması yazması olan ve benim de ulemâdan olduğuna karar vererek hayran olduğum kardeşimin renkli ve resimli dergileriyle kitaplarıydı. Hatırlayabildiklerim: Kül Kedisi, Köprüaltı Çocukları, Robinson, Bir Türk Çocuğunun Dünya Seyahati, Yeryüzü Gökyüzü, Hayvanlar Âlemi, La Fontaine'den Hikâyeler, Tutankhamon'un Mezarı, vs.

Bir de kardeşimin yalvarıp yakarmalarına dayanamayarak yüksek sesle okumaya razı olduğu, benim de dinlerken içimi çeke çeke ağladığım Alexandre Dumaa Fils'in Kamelyalı Kadın romanı var ya!.. Çocukların büyüklüklerin okudukları romanları okumalarına müsaade edilmediği için gizli gizli okur, neyi ne kadar anladığımız pek belli olmamakla beraber Marguerite'e çok acır, Armand'a da sahiden çık kızardık.

Nihayet ben de okullu olduktan sonra yine kardeşimin kitaplarına muallat olmaya devam ettiğim gibi artık bana da bol bol alınan kitapları doya doya okumaya başladım. Bu kitaplardan çoğu Türkçe yazılmış çocuk kitaplarıydı, bir kısmı Fransızcadan tercümeydi, bazıları da Fransızcaydı. Fransızca olan masal ve hikâye kitaplarını annemle babamın yardımlarıyla okumaya, anlamaya çalışıyordum. Bir iki Fransızca şiiri ezberlemiş, bir iki Fransızca şarkıyı da öğrenmiştim. Bunları aklıma geldikçe halâ söylerim. Büyüdükçe Comtesse de Ségur'ler, Alphonse Daudet'ler, Pierre Loti'ler, vs. başladı ve böyle devam etti.

Fransız diline ve edebiyatına büyük bir alâka duyuyordum, Türk dili

ve edebiyatı, Divan şiirleri ve Osmanlı tarihi heyecanlandırıyordu.

Sevdiğim şâirleri, yazarları, kitapları hep sevdim. Onlar benim ufkumu açan hocalarımdı, dostlarımdı.

Mübârek kâğıt ve kalem! Onların yerini hiçbir şey tutamaz. Bir gün şiir yazmaya heveslendim ve elime kalemi almaya karar verdim. Galiba her çocuk, her genç şiir yazmayı dener, ben de denemiş, birkaç şiir yazmıştım ama hepsi o kadar, sonrası gelmedi:

*Sonbahar Akşamı
Değmiş ince bir melâl şâirin yarasına
Düşmüş garip karanlık suların arasına
Gelmiş tatlı baygınlık gözlerin karasına
İner sanki ruhlardan bu sonbahar akşamı
Alır içli bir nağme mor salkımlı bağları
Sarar şimdi yükselen bir mûsikî dağları
Bağlar derinden hisler ölülerle sağları
İner sanki ruhlardan bu sonbahar akşamı*

Okuma yazma hevesimin annemin, babamın ve hocalarımdan tesiriyle, teşvikiyle başladığını biliyorum. Annemi ve babamı hep okurken gördüm, babamın kütüphanesindeki kitapların kokusunu duydum ve bu kokuya alıştım, bu kokuyu sevdim, kitap vazgeçilmez bir sevdâ haline geldi.

Üniversitede hoca olarak neşrettiğim kitap, makale ve tercümelerimin dışında gazetelerde ve dergilerde yazdığım ve daha sonra kitap haline getirilen yazılarımdan çoğu "Vatanın ses bayrağı" olan Türk dili ile kalbime sığmayan bir aşkla sevdiğim İstanbul yazılarıdır.

Hayat yolculuğum böyle başladı, bazen sâkin bazen fırtınalar içinde böyle devam etti ama kitaplarım hep sığınılacak limanlarım oldu.

Fırat Kızıltuğ ile Hasbihâl

Zeynep ULUANT

Yahya Kemal'i Anma Konseri. 12 Mart 1967, Şan Sineması

Fırat Kızıltuğ ile ilk karşılaşmam, Ahmet Kabaklı Hoca'nın Edebiyat Vakfı'ndaki odasında olmuştum. Kalın camlı gözlükleri ve yazıları okumak için gözlüğünü alına kadar sıyırıp kitabı âdeta gözüne yapıştırmıcasına yaklaştırması ise en dikkatimi çeken özelliği idi. Daha sonra Türk Edebiyatı Mecmuası'nda "Dildeste" başlığıyla neşredilmeye başlayan hikâye taidindeki mûsikî temelli ve gerçeklere dayanan yazılarını okudukça merakım arttı. Bilhassa meşhur bestekâr Liszt'in hayran olduğu bir ezan sesini anlatan bölüm beni son derece müteahsis etmişti. O günlerde kendisiyle Osmanlı Devleti'nin 700. kuruluş yıldönümü dolayısıyla tertiplenen bir konserde karşılaşınca dayanamadım ve "Kubbealtı Akademi Mecmuası'na niçin yazı yazmıyorsunuz?" dedim. "İstemediniz ki" diye karşılık verdi ve kısa zamanda dergimizde yayınlanmak üzere yazılarını göndermeye başladı. Konuşması da son derece akıcı ve sohbeti tatlıydı. Kültür ve mûsikî hayatımızın mühim simalarıyla tanış-

mıştı. Vakfımızda on beş günde bir düzenlenen ve daha ziyâde gençlere yönelik olan sohbet toplantılarımızdan birine katılarak bu birikimini geç saatlere kadar süren bir mecliste dinleyenleriyle paylaştı. Derin tevazuuyla benim de mülâkat talebimi geri çevirmedi ve sorularıma sabırla, istediğimden de geniş bir çerçevede cevap verdi. Kendisinden önce çocukluk ve tahsil yıllarını anlatmasını rica ettim.

-1935'de Bayburt'ta doğdum ve çok küçük yaşta okumaya başladığım için, okula erken gittim. İlkokula Bayburt'ta başladım. Dörtten beşe geçtiğim sene Tercan'a gittik. Tam ilkokul bitirme imtihanlarına hazırlanacağım yıl gözlerimden rahatsızlandım. Doktorlar, "Okutursanız bu çocuğun gözleri kör olur" dediler. O kadar ki bâzı çocuklar sokaktan eve geldikleri zaman ebeveynleri tarafından ceplerinde muzır şeyler var mı diye kontrol edilirler, ben ise tam tersine cebimde kitap var mı diye aranırdım. Ne bulsam okurdum. 48 yılında Turhal'a gittik. İlk işim Turhal'daki halk kütüphânesine gitmek oldu. Turhal'daki evlerde kimde ne kadar kitap varsa hepsini alıp okudum. Hiç unutmam 51 senesiydi, babam bana dedi ki: "Git bâri okulda kör ol!"

Babam küçük yaşında anne ve babasını kaybedince Trabzon'dan Samsun'a muhacir olmuş. Çeşitli işler yaptıktan sonra zamanın en geçerli mesleği olan fotoğrafçılıkta karar kılmış. Otuzlu yıllarda annemle evleniyor. Annemle evlenmeden önce beşinci Kafkas fırkasında asker ve o sıralarda flüt çalışıyor. Askere giderken ağabeyinden klarnet çalmayı öğrenmiş. Babam hayatını çoğunlukla gündüz fotoğrafçı akşam müzisyen olarak geçiriyordu. Kendisi Bayburt T. Bandosı'nun şefiydi. Çocukluğum flüt sesi ve kaliteli bir müzikle geçti. Ortaokulu Turhal'da okudum. İçimde de hep gözlerimi kaybetmek korkusu var. Samsun'da bir doktor, "Al şu gözlükleri git istediğin kadar oku, kim demiş kör olacaksın" dedi. O ânı elim değse de yazabilsem. Hissettiklerimi anlatamam. Birdenbire detayları görme-yeye başladım.

Son birkaç senedir yaş icabı kitap okurken takmak zorunda kaldığım yakın gözlüğünün dahi bende uyandırdığı infial, benliğimde şiddetle hissettiğim okumamın zorlaştığı duygusunu hatırlayınca Fırat Bey'in anlattıklarından utandığımı hissetmiştim. Bu bana aynı zamanda seneler evvel henüz küçük bir çocukken Bütün Dünya dergisinde okuduğum sağır, dilsiz ve kör olan Helen Keller tarafından yazılan bir makâleyi hüznle hatırlatmıştı. Ağlayarak okuduğum yazıda bu mucize kadın, görme, işitme ve konuşma kabiliyetlerinin üç gün gibi kı-

sa bir müddet için geri verildiğini farzederek bu zaman zarfında neler yapacağını dokunaklı bir üslupla anlatıyordu.

OKUMASAYMIŞIM KÖR OLURMUŞUM

-Enteresan olanı şu ki ben eğer okumasaymışım kör olurmuşum. Aslında okumak çok önemli bir göz jimnastiği imiş. Fakat hayatta hiç yazı tahtasını okuyamadığımı da itiraf etmeliyim. Buna rağmen en iyi öğrenciydim; dokuz aldığım zaman üzülürdüm. İstikbale yönelik endişeler başlayınca, Anadolu çocuğunun yaptığı gibi öğretmen okuluna girmeye karar verdim. O arada da İstanbul ve Ankara'da konservatuvarla temas kurdum fakat müsbet cevap alamadım. Tam Erzurum Öğretmen Okulu'na hareket edecekken bir haber geldi ki "Burası kız öğretmen okulu oldu siz Trabzon'daki okula gideceksiniz." dediler. Orayı bitirdikten sonra da İstanbul'a geldim. Ben Trabzon'da iken annem, babama müthiş baskı yapmış. "Anadolu'da kaldığımız için müzisyenliğin körlendi, aynı âkıbete oğlumun uğramasını istemiyorum" diyerek İstanbul'a taşınmışlar.

-Fırat Bey, sizin âileden kaç müzisyen çıktı?

-Ben ve on altı yaş küçüğüm olan ve halen İngiltere'de yaşayan Cengiz... O senelerde fazladan bir imtihana girerek ortaokul öğretmeni olabiliyordunuz. Ben gittim o imtihanı kazandım. 1960'da yedek subay olduğum Diyarbakır'da müzik öğretmenliği yaptım. Orada çok güzel bir iki yılım geçti... Dicle Öğretmen Okulu'nda şahane öğrenciler yetiştirdim. Eşine az rastlanacak kadar kuvvetli bir kadro vardı fakat enteresandır bütün kadro bir anda İstanbul Ortaköy'deki okula tayin edildi.

-Trabzon Öğretmen Okulu'ndan ayrıldıktan sonra ne yaptınız?

-6 Haziran 1956'da İstanbul'a geldiğim gün yaptığım ilk iş doğruca Beşiktaş'a gitmek oldu. Beşiktaş'taki Barbaros İlkokulu'nun alt katındaki konservatuvara kaydımı yaptırdım. Sonra Akaretler'e İleri Türk Müsıkisi Konservatuvarı'na geldim. Orada beni bırakmadılar, elime bir nota verip okuttular. Konservatuvarda Lâika Karabey ile bir mülâkatımız oldu. İsteği üzerine birşeyler çaldım. Ud ile şataraban saz semâisini icra etmemden sonra Lâika Karabey bana dönerek, "Baksana yarın öğleden sonra İstanbul Radyosu'nda Saz Eserleri Programı'mız var: Rüştü Eriç rahatsız, gelemeyecek. Onun yerine ud çalar mısın?" dedi. Daha yirmi dört saat geçmeden

kendimi saz heyetinin içinde buldum. O zaman lleri Türk Mûsikîsi Koro-su hakikaten bir akademi gibiydi. Sazende yetiştiren tek kuruluştı. Çün-kü kurucusu Arel prensipler koymuş. Şu anda Teknik Üniversitesi bünye-sindeki konservatuvarın kuruluş sistemi de tatbikatı da aynıdır. Biz orada batı müziği solfejlerinden tutun da makâma, usule varıncaya kadar her şe-yi öğreniyorduk. Sekiz öğrenciyi de hususi yetiştiriyorlardı. Ben de bunla-rın arasındaydım. Açıkçası hazır müzisyen olarak gelmişim. Bir sene son-ra da Teoman Önalı gelmişti. Daha enteresanını söyleyeyim. Benim sekiz dokuz yaşımda odama kapanıp ud çalıştığını babam haber almış ve ala-turka çalıştığım için kızmıştı.

-Demek siz alafranga müziği destekleyen âilenize böylece muhalefet ettiniz.

-Fakat beni dinledikten sonra "Bu seviyede olduğunu bilmiyordum ama bir şartım var batı müziği de çalışacaksın" dedi. Böylece keman çalış-maya başladım o da Türk müziği çalmama karışmadı. Trabzon Öğretmen Okulu'na gittiğim zaman ben büyük bir şansla karşılaştım. Süleyman Ha-tipoğlu adında bir hoca vardı. Müthiş bir müzisyendi ben şimdiye kadar öyle bir hoca görmedim. Beni çok seviyor ve destekliyordu. "Senin gibi ta-lebe görmedim" der bana kemanımı aldırır o da piyanonun başına geçer birlikte meşk ederdik. Bizim okulda diğerlerinden farklı olarak ayrıca bir müzik sınavı yapıldı. Süleyman Bey imtihanlara beni de sokardı hattâ bâ-zıları beni hoca zannedermiş. Okuduğum sınıf 35 kişilik bir sınıftı, herkes bir müzik âleti çalıyor, herkes aktör, herkes edebiyatçı...

-Yeri gelmişken sormak istiyorum. Tek seslilik Türk müziği için bir handikap mı?

-Batılılar çok sesli yâni dikey düşünürler. Türk müziği yatay yâni tek hat üzerindedir. Batılılar tek seste bizdeki kadar çok duyguyu anlatama-dıkları için ister istemez yardımcı elemanlar almışlardır. İşte o çok sesli-liğin anlamı odur. Türk mûsikîsi değil, dünyâda hiçbir müzik tek sesli ola-maz. Bir hâdis e vardır uzman olmayanlar pek bilemezler. Ses salkımları vardır. O ses salkımlarının beşlisi ve üçlüsünden bir armonik yapı çıkar. Hiçbir ses asil değildir. Armonikleri vardır. Renkler bile birbirlerinin kat-ları olan armoniklerdir. Bir gazeteci Azerbaycan'ın Çaykovski uzmanı Niyazi Bey'e aynı soruyu sordu. "Sen Türk mûsikîsi için mi tek sesli diyor-sun" dedi. O armonikleri duymadıkları ve duymaya alışmadıkları için fark edemiyorlar. Zaten Arel'de "Türk mûsikîsinin kendi bünyesinden doğan çok seslilik prensibini" ortaya koymuştur.

TÜRK MÜSİKİSİNİN TEK MUÂRIZI BİZİZ

-Niye biz mûsikîmizi yeterince tanıtamıyoruz?

-Zeynep Hanım Türk mûsikîsinin dünyâda bir tek muârızı vardır: Türkler. Yanlış olarak batı müziğinin gönüllü tâlibi olmuşuz.

-Duydum ki yurtdışına giden Türk müziği koroları ciddi bir dinleyici kitleyle karşılaşılıyorlarmış.

-Karl Signell'in yazdığı makam kitabı dünyanın en geniş makam kitabıdır. Bizi bizden iyi tanırlar ve sanırım Amerika'da dört üniversite kürsü kurdu.

-Pekiye mûsikîden edebiyata geçiş nasıl oldu yani notalardan harflere nasıl geçtiniz?

-Bende edebiyat sevgisi küçükten beri vardı. Âşık Hicrânî babamın yakın dostuydu. Kırksekiz yaşından sonra babamın defterlerini okuyabilmek için Eski Türkçe öğrendim. Orada bir şiir buldum. Çok enteresan. Ben çocukmuşum o zamanlar. Mesela diyor ki:

*Hicrâniyem verdim methin
Mevlâ göstere sin himmetin
Bûlbûlû sekiz cennetin
İsmi Fırat'a bir bakın*

Ben bunları sanki ileriye yönelik bir tavsiye olarak aldım... O zamanlar babam şiirleri bâzen sesli okurdu... Hâmid'den okurdu meselâ... Bir gün "Baba dedim ben senin okuduğun şiirlerden birisini ezberledim." Oku dedi ve Mehmed Âkif'in "Dervas" başlıklı şiirini okudum. Gene beş yaşlarındaydım. Anneannem kitap okuyordu ne okuduğunu sordum Ahmedî'ye okuduğunu söyledi. Bayburtlu Celâli'nin şiirlerini ezbere bilirdi. Kezâ annem Hicrânî Baba'nın şiirlerini okurdu. Babam da şiir yazardı. Şu hâdiseyi hiç unutmuyorum. İlkokuldaydım. Belediye zâbitasından Sâdık Amca babamın fotoğrafhanesine geldi ve cebinden bir beyaz kitap çıkardı. "İstediğin kitap bu" diyerek bıraktı gitti. Babam o kitaba vuruldu. Hem okuyor hem de istinsah ediyor. Meğerse o kitap Abdülhak Hâmid'in Finten'iymiş. Bırakınız belediye zabıta memurlarını acaba belediye başkanları Finten'i bilir mi?

Aklıma Nevzat Atlığ ile yaptığım mülâkatta dinlediğim "Derdimi ummana döküm" şarkısını terennüm eden boyacı چراغی geldi. Allahım acaba o günler geri gelecek mi?

-Hiç korkmayın ve ümitsizliğe kapılmayın. Herşey aslına döner. Türk genleri kuvvetlidir. Bünye arada bir hastalanır, çiban çıkarır sonra geçer.

-Hocalarınız ve büyüklerinizden size istikâmet veren önemli isimleri söyler misiniz?

-Bir kere muhakkak adını anmam gereken biri varsa, ilkokul hocam, eski bakan Ülkü Güney'in babasıdır. Kemal Bey inanılmaz bir hoca idi. Öğretmen okulu mezunu olduktan sonra onun bize verdiği temel taşları düşünüp hayretler içinde kalıyordum. Bütün talebeleri başarılıydı. Ortaokulda bir matematik hocam vardı. Halil Çubuklusu. Öyle çok yüksek notlar almazdım ama çok severdim. Müdürümüz vardı o da çok iyi Türkçe hocasıydı. Ortaokul birinci sınıftayım bir program hazırlıyoruz. Lâle Devri. Söylediğimiz şarkılar, "Dök zulfünü meydana gel" "Esdı nesim-i nevbahar" üstelik bir de sazı bırakıp şiir okuyordum. Şiir, Nedim'in "Gidelim servi revanım yürü Sâdâbâd'e" şiiri idi. On üç, on dört yaşında bir çocuğun bunu okuması kolay değildir. Karacaoğlan'dan okuyoruz. Bir çeşit mûsıkî meclisi denebilir. Öğretmen Okulu'na gittiğim zaman her hafta sonu mûsamere salonunda programımız olurdu. Garnizon komutanları, vâli, radar üssündeki Amerikalılar dinlemeye gelirlerdi. Trabzon'da böyle bir şey görülmemişti. Yardımcım da Teoman Önalı idi. Çaldığımız saz eserlerine bayılıyorlardı. Tabii orası küçük bir yer olduğu için bize dâhi gözüyle bakıyorlardı. İşin magazin kısmını ise "Radyo Haftası"ndan öğrenirdik. İstanbul'a geldiğim zaman İrfan Doğrusöz'e, Mefharet Yıldırım'a hayat hikâyelerini anlattığımda şaşırmışlardı. Hayattaki en büyük düşkünlüğüm mûsikiyedir. Benim annem bir ağa kızı olmasına rağmen sırf benim mûsıkî tahsilim için malını mülkünü sattı. İstanbul'a geldim ve hiçbir endişeye mahal kalmayacak şekilde yetiştirildim. Annem 1960'dan sonra okuma yazmayı öğrenmiştir. Bana Yassıada mahkemelerini sorardı fakat söylediklerimize inanmadığı için okuma yazma öğrenmeye karar verdi. O günlerde evimizde çok acı çekilmiştir. Tasavvur edemezsiniz öyle anlatılır bir acı değil hüzün ötesi bir şey, büyük bir haksızlık... Haksızlığın bu derecesini ben o zaman müşahade ettim. Ben hayatımda bir defa partiye kaydolmuşumdur o da Demokrat Parti'dir. Kartım hâlâ durur.

-Daha sonra mûsikî hayatınız nasıl devam etti?

-Ben şarkıları şöyle öğrenirdim. Radyonun başına geçer spiker söylerken yazmaya başladım. Zaten bir defa dinlediğimi bir daha unutmuyordum. Hattâ benim defterlerim birkaç defa çalındı. Belki üç dört bin şarkı kayıtlıydı. Bunlar aynı zamanda kaliteli şiirlerdi. İlk defa 1954'de şiir yazmaya başlamışım. Ben hem konservatuarda okudum hem öğretmenliğimi sürdürdüm. Dengelemeye çalıştım ama 1980'den sonra sürdüremedim. Bir de şunu söylemeden geçemeyeceğim, öğretmen okulundayken bize kısa bir dönem de olsa Kaya Bilgegil Hoca ders vermiştir. Ayrıca biz beş arkadaş okul vaktine kadar Hoca ile bir kahvede buluşur o anlatır biz dinlerdik. Hoca bizi âdeta yoğururdu. Ondan sonra bize Talat Tekin geldi. Solcuymdu. Göktürk yazıtlarının gramer yapısı hakkında Amerika'da doktora yapmış. Ondan sonra da Suna Gerçek geldi, daha sonra Cemal Tural ile evlenerek Suna Tural olmuştu. Hem de Kaplan ve Tanpınar tarafından gönderilmiş bir edebiyat hocasıydı. Dehşet bir öğretmendi. Sade beni değil bütün sınıfı su ile kardı balçık yaparak yoğurdu ve tekrar şekillendirdi. Bize önce iyi okumayı öğretti. O kadar ki İstanbul Dergisi'nin hepimiz abonesiydik. Yalnız müzik hocam Süleyman Hatiboğlu. "Suna sen onun edebiyatı sevmesine aldanma o müzisyen" dermiş. Kendisi hâlâ hayattadır ve bütün yazdıklarını saklamakta ve vermemektedir. İsimlerini anmadan edemeyeceğim. Trabzon'da Yücel Hacaloğlu, Saip Celâlettin Yılmaz maalesef onu kaybettik, fevkalade şâir ve müthiş okuyan bir insandı. Bir de Aslan Yağanoglu izine adım adım yaklaştım bulacağım onu. Rasim Şimşek, Karadeniz Üniversitesi'ndeydi. Benimle birlikte bu beş kişi çekirdek kadroyduk. Kendi kendimize seminerler yapıyorduk. İstanbul'a geldiğimde de şansım devam etti. İsmail Hâmi Danişmend aruz hocam oldu. Neden şanslıyım biliyor musunuz? İstanbul'a adım attığım gün Lâika Karabey'i tanıdım. Ayhan Özişik ud çalıyor, Tarık Kip viyolonsel çalıyor, Yücel Aşan keman çalıyor. Bir hafta sonra Hakkı Derman'ın yanında dolaşıyorum. Sağımda Mefharet Yıldırım solumda Emin Ongan. Bir ay sonra viyolonsel çalmak üzere Münir Nurettin'den dâvet alıyorum. Dal gibi bir çocukken icra heyeti üyesi oluyorum. Çok büyük şans. Her çarşamba İleri Türk Mûsikîsi Korosu'nun bir saat radyo neşriyatı var. Mesut Cemil beni o canlı yayında dinlemiş sonra yanına çağırdı: "Neden akordunu düşürdün?" dedi "Feyha'ya söyle sana KUMMER çalıştırsın."

-Bu hassasiyet acaba şimdi var mı?

-Hayır yok. Olsa arkası gelir. Usta çok, sanatkâr yok. Ben şu fikirdeyim sanatçının hangi daldan olursa olsun yan sanatlarla beslenmesi lâzım. Mesela Fuzuli'den bir şiir okumaya başlayın daha ikinci, üçüncü mısradan Kuran-ı Kerim'den atıflar başlar. Kaynak olarak Kuran'ı kullanıyor. İyi bir çevre, kültür ve alt yapı.

ŞİMDİKİ EĞİTİM AHMAK EĞİTİMİ

-Bizim Milli Eğitimimizde müzik eğitimini çok eksik ve yetersiz buluyorum. Siz o konuda ne düşünüyorsunuz?

-Eskiden öğretmen okullarında çok iyi müzisyen öğretmenler yetiştirilirdi. Hoca dediğiniz güzel resim yapar, güzel yazı yazar, beden eğitimini güzel yapar. Ben bir sene Trabzon Öğretmen Okulu'nda yazı dersinden ikmale kaldım. Hoca güzel konuşur, ses tonu güzeldir. Milli Eğitimin önce kendisini düzeltmesi lâzım. Müzik eğitimine gelince... Çocuklardan bazı şarkıları söylemelerini istediğimde cevap alamıyorum. Dikkat ederseniz okullardan kompozisyon dersi de kaldırıldı. Üniversite öğrencileri bir arkadaşına kart yazmıyor, bırakınız mektubu... İş a, b, c şıklarından birini işaretleme getirildi. Kusura bakmasınlar ama bunun adı ahmak eğitimidir.

-Hayatınızda sizin için önemli olan bir dönem var mı?

-Efendim seksenli yıllardı. Bunalımlı bir devredeyim merak ediyorum, ben neredeyim?.. Münir Bey Konservatuvardan ayrıldı Nevzat Bey ile devam ediyoruz. Böylece Almanya Stuttgart'da bir yaz akademisine müracaat ettim. Üç aylık bir seminer düzenler ve kırk kişi alırlar. Yirmisi usta icracı yirmisi misâfirdir. Bu eğitimde barok, rönesans bir de grafik müzik eğitimi verilir seminerlerle...

-Ne kadar kaldınız?

-Yedi yaz devam ettim. Orada şu da belli oldu ki ben ikinci sınıf flütçüymüşüm. Ayda bin beşyüz mark maaşla herhangi bir yerde flüt çalabileceğim eğer birinci sınıf flütçü olsam iki bin beşyüz mark verecekler. Sanatımın yerli yerine konması beni çok rahatlatmış. Hiç iltimas, hatır, gönül dinlemeden sen şuradasın dediler bana.

-Peki şimdi ne yapıyorsunuz?

-2000 yılında emekli olduktan sonra ilk iş yazılarımı toparlamaya başladım. Notalarımı toparlarken bir ud kitabı, bir keman, bir de viyolonsel kitabı yazdım. Satrançnâme ve Bandodan Klasik Müziğe çıktı.

-Bende emanet bir soru var. Genç bir arkadaşımız kendi kendine ud çalmayı öğrenip öğrenemeyeceğini soruyor.

-Hayır, kendi kendine öğrenemez. İki şey kendi kendine öğrenilmez. Biri mûsikî, biri dil. Neden biliyor musunuz? Mûsikîde sizin on yılda keşfedeceğiniz şeyi hoca size on saniye içinde verir. İkincisi udda bir problem var. Sabit perdeli çalgı değil akort edilmesi lâzım.

Vakfımızda gerçekleştirdiğimiz bu doyurucu sohbetten iki ay sonra kendisi bizi kırmayarak Makedonya'nın Ohri şehrindeki Türk çocuklarına bir aylık hızlandırılmış bir Türk Müziği kursu vermek için yola çıktı. Nüfusun yaklaşık yüzde onunu oluşturan oradaki Türkler öz müziklerini evlatlarına aktaramamaktan pek muhtariptiler. Fırat Bey onların yıllardır kanayan yarasına Lokman He-kim gibi şifa olarak otuz kadar çocuğumuza mûsikimizin temel taşlarını öğretti. Muvaffakiyetinin sebebi sadece ehil olmasından değil yetmişe yaklaşan yaşına rağmen hiç eksilmeyen hizmet aşkından kaynaklanıyordu. Fırat Bey bir ay gibi kısa bir zaman diliminden sonra Rumeli topraklarından ayrılırken arkasında gelecekte onu minnetle yâd edecek küçük bir hayran topluluğu bırakıyordu. Bu güzel teşebbüsün periyodik aralıklarla devamı en büyük temennimizdir. Kendisindeki aşk ve şevkin sadece müzik değil her alandaki genç ele mana örnek olmasını diliyoruz.

Sabah

Ekrem KAFTAN

Seçilir ağır ağır fecr ile renk cümbüşü
Biter mahzun gecenin bitmez sanılan düşü
Alnı secde görenler âsumânla yoldaştır
Onlar ki Allah için hep hicranla yoldaştır
Hayran bakışlarına doymadan âşıkların
Gönlünü masivadan soymadan âşıkların
Esîr-i hurşîd olur ufkun dibinde mehtâb
Akar minarelerden yeryüzüne ilk hitâb
Taze bir yaratılış sarar mükevvenâtı
Secdededir müminin ebedi saltanâtı
Gecenin ezkârıyla yorgun düşen denizler
Derin bir sükût ile kul olduğunu gizler
Nâr ile nûr vuruşur gün doğarken her sabâh
Sarar cümle âlemi türlü türlü intibâh
Kimi toplar kalbinde İsm-i Celâl nûrunu
Kimi duymaz ebedî kulluğun sürûrunu

Nigâr Hanım Refibeyli

Fırat KIZILTUĞ

Anar Rızayev muallim, İstanbul'a her gelişinde bana değerli kitaplar getirir. Babası, Resul Rıza'nın şiirlerini daha evvel okumuştum. Eşi Zemfira Seferova'nın Azerbaycan Musikîsi tarihine ait hacimli ve çok değerli kitabını da tetkik etmiş hakkında Ayyıldız'da yazılar neşretmiştim.

Anar muallim de bir tanıtım yazısıyla, Gobustan Dergisinde benim Dildeste kitabımdan iki hikâyenin neşrini sağladı. Ayrıca Şeki Şikesteleri adlı şiir serisinden parçaların da yayını sağladı. Aramızda samimî bir dostluk ve yakınlık mevcuttur.

Son getirdiği kitaplardan birini de "Bu da annemin şiirleridir" diyerek verdi.

Böylece Türk Edebiyatının ikinci Nigâr Hanımını da tanımış olduk. Eğer Kızıl duvar olmasaydı, Nigâr Hanım Refibeyli'yi yıllar öncesinden tanımış, şiirlerini candan sevmiş olurduk. Mutlaka zarif şiirlerinden şarkılar bestelerdik. Nigâr Hanım Refibeyli'nin şiir dünyası, İhsan Raif Hanım ve Şükûfe Nihâl Hanım'ın hassas ve rakik şiir anlayışında ve çok ince mısralarla dokunmuş.

*Çınar gibi azametlim,
Kolları Ferhat kuvvetlim,
Hoş, mehriban tebietim,
Sene heyranam heyranam.
Sen benim yüce dağımsan,
Çemenimsen, gür bağımsan,
Elim, obam, ocağımsan,
Sene heyranam heyranam.
Köprünüm men geçitlerde,
İlacınım düşsen derde,
Veremem seni nâmerde,
Sene heyranam heyranam.*

*

1937 yılındaki, Azerbaycan'lı aydınların tasfiyesi sırasında, Ahmed Cavad ("Çırpınırdın Garadeniz" şiirinin büyük şâiri) öldürülmüş, Hüseyin Cavid'de Sibiry'a sürülmüştür. İşte aşağıdaki şiirde adı anılan Müşkinaz Hanım, Hüseyin Cavid'in eşidir. Oğlu Ertuğrul, çok genç yaşta ölmüştür.

Refael Hüseyinov'un yazdığı "Vahddan Uca" adlı kitabının, "Cavidler" hissesinde bu hazin hikâye geniş şekilde ele alınır.

1982'de Hüseyin Cavid'in itibarı iade edilmiş, Vladivostok'taki buzulların arasından kemikleri çıkarılmış ve Azerbaycan'a getirilmiştir. Karşılaşma merâsiminde ilk konuşmayı, Şâiremiz Nigâr Hanım Refibeyli'nin oğlu Azerbaycan Yazıcılar İttifakı Başkanı (halen bu görevdedir.) Anar Rızayev yapmıştır. Hüseyin Cavid'in kemikleri, Nahçıvan'daki Türbesine defnedilmiştir. Bu vesile ile Âkif'in şu beytini aziz rûhuna ithaf ediyoruz:

*Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni târihe" desem sığmazsın.*

MÜŞKİNAZ HANIM'IN AZİZ HATIRÂSINA

*Dünyâdan ne güzel bir hanım gitti,
Öyle bildim ruhtan öz canım gitti.
Bir büyük şâirin ilham mâbedi,
Yumdu gözlerini, yumdu ebedi...
Kırılmış bir hayat, muhabbet gitti,
Dünyâdan bir vakar, bir ismet gitti.
Güzellik mülkünün nazlı sultanı,
Fâcialı ömrün nazlı destanı,
Kalbi bala dağlı bir ana gitti,
Ağır töhmet koyup devrana gitti.
Niye aktı niye, günahsız kanlar
Niye sustu niye, soğuk vicdanlar?!
Asrım cinayeti açılmayacak
Tarih gizleyecek varaklarında
Sorsa da gelecek nesiller, ancak
Kalacak sualler dudaklarında...
Târih gizleyecek varaklarında,
Cenap vermeyecek nahak kanlara,
Cevap vermeyecek o devranlara...
Asrın vicdanında kalır bu leke,
Adsız şehitlerim dökülen kanı,
Soğuk vicdanları ayıltır belki,
Ayıltır kanlara batan dünyayı...*

*Dünyadan cefâkeş bir ana gitti,
Ağır töhmet koyup zamana gitti.*

Kasım-Aralık 1976

Bu hazin ağıtı okuduktan sonra Nigâr Hanım Refibeyli'nin rahat olmasını dileriz. Geçen asrın son on yılında şiirde anılan cinâyetler açıklanmağa ve tiranlar, mânen mahkûm olmağa başladılar. Kalemın mahkûm ettiği kişi, ebedî hükümlüdür. Cezâların en yamanıdır. Suçlular ebedîyyen lânetlenir. Bu hıyânetlere en güzel cezâları da kalemiyle bizzat oğlu vermektedir.

*

*Yol üstünde biten körpe çınarlar,
Büyüyün, gölgeli ağaçlar olun,
Sâyeniz yollarda eksik olmasın,
Yaşayın, göyerin, nevbahar olun...*

*Yolgeçen yolcular dincini alsın,
Sizin gölgenizde konak da kalsın.
Yeşil budağınız gölgeler salsın,
Vatan yollarında düz ilgar olun.*

*Dözer her tufana yüce başınız,
Kökünüz toprağın yüreğindedir.
Esen küleklerdir can yoldaşınız,
Kalkın büyük güneş, size yâr olsun...*

*Yol üstünde biten körpe çınarlar,
Büyüyün, gölgeli çınarlar olun,
Sâyeniz vatandan eksik olmasın,
Yücelin, göyerin, nevbahar olun.*

Nigâr Hanım Refibeyli, bu şiirinde Çınarlara sesleniyor. Tabiatı derinden hissederek yorumlamak, tabiat sevgisiyle vatan sevgisini birleştirmek.. vatan mefkûresini yüreğinde, tefekkür seviyesine yükseltebilen sanatkarların hissedip yazabileceği bir husustur. Sanatın yüceliklerindeki zirveleri fethedebilenler de bunu şiirleştirir.

Burada bir aralık açmak isteriz. 2004 Ocağında Makedonya Ohri'de ikiye bölünmüş bir asırdıde çınar görmüştüm. Bir ay boyunca, her ışık altında ve vakitte bu çınarı tetkik ettim. "Ohri Çınarı" şiirimiz, bu tahassüslerle yazıldı.

*

Nigâr Hanımın *Bülbül* ve *Anar*'a isimli iki şiiri ile onun şiir ve san'atına biraz daha yakından bakmaya çalışalım:

Bülbül

*Bülbül figân etme bu gece yarı,
Şirin uykudadır hele nazlı gül;
Gönülde muhabbet uyanmamışsa,
Figanla uyatmak olur mu, bülbül?
Kızıl gül şahıdır bütün güllerin,
O hele goncadır uykusu derin;
Onu okşayanda ay serin serin,
Sabrının kasası dolar mı bülbül?
Güzel bir ülkenin som bülbülü sen,
Heyran âleminin gonca gülü sen;
Ellerin mehriban, şirin dili sen,
Sevimli nağmekâr ağlar mı, bülbül?
Menim de yurdumun bir Bülbülü var,
Sesi bülbül sesi, kalbi sanatkâr;
Hazin nağmesinde gülümser bahar,
Ona ilham veren bahar mı, bülbül?
Ona çatan yoktur hele sanatta,
Şirin nağmelere saf muhabbette.
Dost, yâr, yoldaş, hoş bir tarafda
Seninle bağlanmış ilgar mı, bülbül?*

Bu şiirinde Nigâr Hanım, bülbülle konuşur, şiirin son iki kıt'asını meşhur tenor Bülbül'e bağlar. Bülbül'ün asıl adı, Murtaza Meşedi Rıza oğlu Memmedov'dur 22-06-1896 de Şuşa'da doğmuş, 26-09-1961 de Bakü'de ölmüştür. Bakü'de ve İtalya'da ses eğitimi görmüş olağanüstü bir sanatçı-

dır. Üzeyir Hacıbeyli'nin Köröğlu, Leylâ ve Mecnun, Arşın Mal Alan; Magomayevin, Nergis, Bedelbetli'nin Nizâmî; Niyazî'nin Hüsrev ve Şirin operalarında başrol oynamıştır. Operaların, misliyle değer kazanmasında Bülbül'ün rolü çok büyük olmuştur. Plâklara kaydedilen icraları olağanüstü güzellikte ve değerdedir. Şâiremizin, bu sanatkâra atfettiği şiir, ayrıca kadirşinaslık örneklerinin en başta gelenlerinden biridir.

*

ANAR'IA

Hicran ağırdır dōze bilimirem,
 O uca dağlardan en gel, Anar'ım!
 Körpe ayakların yaman yorulub,
 Sînemin üstünde dincel, Anarım!
 Sensiz ne gecem var, ne de gündüzüm,
 Sen gedenden beri gülmeyib üzüm,
 Gel üzüm kirpikli körpece guzum,
 Anar'ım Anar'ım decel Anar'ım!
 Dediler heyransan gülün etrine,
 Gül kattım şi'rimin her bir setrine,
 Min cefaya dözdüm senin hetrine,
 Anar'ım Anarım, güzel Anar'ım!
 Sen ceyran gözlüsen, çatma kaşlısan,
 Tayın tuyun çoktur, yâr-yoldaşlısan,
 Belki menden ayrı gözü yaşlısan,
 Olmuş bu ayrılık engel, Anar'ım!
 Dağların sînesi lâle, benövşe,
 Yaylaktır konağa ol sen hemişe,
 Koyma bu dağlara bir hazan düşe,
 Töküle yollara hezel, Anar'ım!

Nigâr Hanım Refibeyli, bu şiiri oğlu, yazarı senarist, dramaturg, şâir, hikâyeci ve romancı, hatip, fikir adamı, milletvekili Anar Rızayev'e hasretmiştir. Bir anne düşünelim. Kendisi şâir, eşi şâir, oğlu da şâir. Bu büyük sanatın ağır manevî yükünü sadece çekenler bilir. Fotoğrafında gördüğümüz bu ince ve zarif kadın, hem de ülkesi üstünde dünyânın gelmiş geçmiş en zâlim idâresinin kara bulutları katmerlenirken nasıl bir tahammül

ve sabır âbidesi sergilemiştir? İnancılar gibi değil. Nigâr hanım Refibeyli, hiçbir şey yazmamış olsaydı bile, Anar'a öğrettiği Âzerî Türkçesi ile yine dünyâya büyük bir eser kazandırmış sayılırdı. Esâsen "Yürek Vatan" Azerbaycan'ın bu muhterem anaları olmasaydı, anadilimiz ne halde olurdu? derinden düşünmek ve fikirleşmek gerekir.

Nigâr Refibeyli'nin Biyografisi

Nigâr Refibeyli 1913 yılında Azerbaycan'ın nüfus ve önem bakımından ikinci büyük şehri Gence'de asil bir âilede doğdu. Dedesi Elekber Refibeyli sâde Gence'nin değil, bütün Azerbaycan'ın en ünlü ve saygıdeğer kişilerindendir. Onun vefâtı zamânı o devrin Azerbaycan gazeteleri bu kederli haberi manşetlerden duyurdu. Ülkedeki bütün câmilerde Elekber beyin ruhuna mevlit okundu. Refibeyli neslinin Rus İmparatorluğu'na karşı baş kaldıran kahraman Gence hükümdarı Cavat Han'a kadar uzandığını, ünlü Rus yazarı Kont Lev Tolstoy ile akraba olduklarını söyleyen araştırmacılar vardır. Nigâr Refibeyli'nin babası Hudâdâd bey ilk Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilk sağlık bakanıydı. Daha sonra Gence'nin genel vâlisi olmuştur. Sovyetler Birliği kurulduktan ve Azerbaycan da bu birliğe katıldıktan sonra Bolşevik iktidarı halk arasında en büyük saygınlığa ve ağırlığa sahip olan Refibeyli ailesine karşı amansız ve sert takiplere başladı. Hudadat Refibeyli Bolşevikler tarafından öldürüldü. Refibeyli âilesinin bazı mensupları Türkiye'ye, İran'a gitmek zorunda kaldılar. İzlerini kaybettirmek için soyadlarını bile değiştiler. Türkiye'de Arran, Saygın, Askeran soyadlarını aldılar. Türkiye Cumhuriyeti'nde de yüksek askeri görevler üstlendiler. Refibeyli soyadını tâkipler ve kabullenememe Sovyetler Birliği'nin bütün zamanlarında devâm etmiştir. Bütün bunlara rağmen Nigâr Refibeyli şiirler yazıyor, Azerbaycan'ın edebî ortamında eserleri ile kendinden söz ettiriyordu. 1937 yılında Azerbaycan'ın ünlü şâiri Resul Rıza ile evlendi. Rejimin tâkiplerine ve yasaklarına rağmen, Nigâr Refibeyli şiirleri ile halkın takdirini kazanmış, Azerbaycan'ın edebî muhitinde söz sâhibi olmayı başarmıştır. Devletin Refibeyli soyadına karşı alerjisine bakmaksızın, halk arasında Nigâr Refibeyli'nin popülaritesini gören iktidar, ona fahri adlar, madalyalar ve sonunda SSCB'nin en prestijli "Devlet Sanatçısı" adını vermiştir. Nigâr Refibeyli 1981 yılında çok sevdiği, aşkları masal ve efsâne olan eşi Resul Rıza'nın vefâtından 100 gün sonra dünyâsını değiştirmiştir. Şiirleri Rus, Türk ve bazı Avrupa dillerine çevrilen, Nigâr Refibeyli'nin Gence şehrinde heykeli dikilmiş, adı bir okula verilmiştir. Başkent Ba-

kü'nün merkez caddelerinin birine de Nigâr Refibeyli ismi verilmiştir. Resul Rıza ve Nigâr Refibeyli'nin yaşadığı evin müze olması hakkında devlet kararı çıkarılmış ve evin dış duvarına "Burada Azerbaycan'ın Devlet Sanatçıları Resul Rıza ve Nigar Refibeyli yaşamıştır" yazılı hatıra panosu asılmıştır. Nigâr Refibeyli'nin şiirleri okul ve üniversitelerde okutulmaktadır. Hâlen şiirleri yayın evleri tarafından tekrar-tekrar basılmaktadır. Nigâr Refibeyli'nin üç çocuğu vardır. Oğlu Anar Rızayev Azerbaycan'ın "Devlet Sanatçısı", millet vekili, Parlamento Kültür Komisyonu Başkanı, Azerbaycan Yazarlar Birliği Başkanı, Azerbaycan ile Türkiye Parlamentosu Dostluk Komisyonu başkanıdır.

Torunu: Tural Rızayev

Ebâbil Kuşları

Şükran IŞIK

Yakışmıyor yâ Ali sana derin uykular,
Allah için kalk artık kanla doldu kuyular.
Fırtınalar gibi gel, del düşmanın bağrını,
Çiğnetme katillere mukaddes toprağını,
Gâlip gelsin yâ Rabbi ezanlar çan sesine,
Doğu'nun katranları dökülsün tepesine,
Kıyâmet mi kopuyor, oynuyor yer yerinden?
Dil bilmeyen bebeler delinmiş ciğerinden,
Allahım, nerde kaldı o ebâbil kuşları,
Ne zaman yağdıracak gökyüzünden taşları.
Kalbimin rüzgârı git savur çölün kumunu,
Vur Bush'u yerden yere, kır onun gururunu.

yan Gün”de Tasavvufun İşleniş Tarzı

GÜLDAŞ

"Batmayan Gün"¹, mutasavvıf, mütefekkir Sâmiha Ayverdi'nin yazılış târihi itibâriyle ikinci eseridir. Bu romanda, baş kahraman Aliye'nin, nef-sini bilip tanınması ve dolayısıyla ilâhî aşka kavuşması husûsundaki büyük mücâdelesini anlatılmıştır. Aliye, hâriciye memurluğundan emekli Sezâî Nûr Bey'in kızıdır. Eğitimini Avrupa'nın değişik şehirlerinde yapmış; babasının emekliye ayrılışı sebebiyle diplomasını henüz alamamıştır. Sezâî Nûr Bey'in iki yetişkin evlâdı daha vardır; bunlardan biri Belçika'da, diğeri Tahran'da hâriciye memurluğu vazifesindedir. Sezâî Nûr Bey, eşi Fikriye Hanım ve kızı Aliye ile birlikte, bir zamanlar güçlü bir devlet adamı olan babası İrfan Paşa'nın kendisine mîrâs bıraktığı İstanbul Boğaziçi'ndeki kolu, güzel köşkte altı aydan beri ikâmet etmektedir.

Âilenin bu kısa tanıtımından sonra, inceleyeceğimiz esere hangi açıdan bakacağımızı belirtelim. Her şeyden önce romanda hâdiselerin akışı ile tasavvufun âdeta içiçe girmiş olduğunu söylemek gerek. Ancak, yazarın, ilâhî aşkı, tasavvufî mesajları, hâdiselerin biraz daha önünde tuttuğu da sezilmektedir. Yeri gelmişken Sâmiha Ayverdi'nin, kendisini yetiştiren mürşîdi Ken'an Rifâî'den aldığı feyzi, tasavvuf anlayışını, pek çok eserinde gördüğü gibi, bu romanına da aksettirdiğini ifade etmeliyiz. Muhterem Aysel Yüksel Hanımefendi'nin nefis takdîm yazısında belirttiği gibi "Batmayan Gün"ün İrfan Paşa'sı, hocası Ken'an Rifâî'nin yetişkinlik, Kerim Bey ise -ki romanın önemli kahramanlarından- gençlik yıllarından bir çok çizgiler taşır. Üstâdının tasavvufî görüşlerini yer yer ya İrfan Paşa'nın defterinden veya Kerim Bey ile Aliye'nin ağzından okuyucularına aktarır." ²

İşte biz bu yazımızda roman boyunca gelişen olaylar örgüsünde, tasavvufa nerede, nasıl, hangi vâsıta ve sebeplerle dönüşler yapıldığını göstermeye çalışacağız. Dolayısıyla yazarımızın ilâhî aşkla ilgili ifâdeleri aralara sıkça serpiştirerek okuyucuyu sıkmadan, başarılı bir roman tekniğiyle asıl temayı nasıl ön plânda tutabildiğine şahit olacağız. Araştırmamızda, romandaki hâdiseler ayrıntılarıyla değil, tasavvufla ilgili kısımlar vesilesiyle ele alınmış, kahramanların özellikleri ve şahıslar arasındaki münâsebet üzerinde -konumuz dışında kaldığından- fazla durulmamıştır.

Sezâî Bey, uysal, nâzik bir insan olmasına rağmen, Fikriye Hanım sos-

¹ 1 Sâmiha Ayverdi, *Batmayan Gün*, İst. 2001, Kubbealtı Neşriyatı No79, 3. Baskı.

² a.g.e. "Takdim" yazısı.

yetik hayat yaşamaya son derece meraklı, âilesine karşı kayıtsız ve kaprislidir. Bundan dolayı Aliye'nin babasıyla münâsebeti, annesiyle olan münâsebetinden daha sıcaktır.

Bir gün, baba-kız evde sohbet ederlerken Aliye söz düşürerek dedesinin -kim bilir kaç defa seyrettiği- tablolarını tekrar görmeyi teklif eder. Birlikte, aynı zamanda iyi bir ressam olan İrfan Paşa'nın kütüphânesine girip bir yandan değişik isimler konan tabloları incelerler, bir yandan da sohbeti sürdürürler. Aliye arayış içerisinde. Kendisini eksik hissettiği için hakikatin peşindedir. Her tablodan bir mânâ çıkarmaya çalışırken babasına, kendisinin de annesinin de rûh hayatına bir istikâmet veremediklerinden yakınır. Bir ara, dedesinin defterinden bir bölümü ezberden söyler. "Dünyâda her şey güzeldir. Çirkinlik yoktur. Mâdem ki her şey bir sebep ve maksat uğrunda aynı kuvvet tarafından yaratılmıştır, o hâlde bu büyük kuvvetin fenâ ve çirkin bir şey icât etmesi imkânsızdır. Fenâlık ve çirkinlik denen şey, güzellik ve iyiliğin bir derecesinden ibârettir." (s.9) Sohbet devam ederken Aliye, dedesinin not defterinden başka bir bölümü hatırlar: "Her uğradığın mustabet, kendi fiili ve kavli hareketlerinin eserleridir. Birinden tokat yerken, kendinin de kime tokat vurduğunu veya vurmak niyetinde olduğunu veyahut başka bir sûretle etrafını rencide ettiğini düşün!" (s.10)

Bu sözlerdeki incelikleri kavrayamadığını belirten Aliye, biraz sonra babasını, dedesinin odasına (Yâzihâne) götürür. Burada en çok dikkati çeken şey "Aşk ve Barış" isimli portre karşısındaki duvarda portrenin sâhibi olan genç tıbbiyelinin fotoğrafı ve İrfan Paşa'ya âit iki büyük defterdir. Aliye, babasına şarâbî defterden rastgele bir sahîfeyi okumaya başlar: "Tefekkür, benim güzel arkadaşım, sen beni bırakma, ben sensiz olamam!.. Ey insan, Allah sana akıl vermiş, niçin yaratıldığını düşünmen için. Göz vermiş, her bir varlıkta onu görmek için. (Allah nerede, ben onu görmüyorum.) dersin şunu bil ki, o gizlidir. Her şey, her gördüğün o... Gizlilik yok! Gizlilik de görmezlik de sende..." (s. 14, 15)

Fikriye Hanım yanlarına gelince aralarında soğuk konuşmalar geçer. Evlerinde verecekleri ziyâfetin hazırlığı sebebiyle Sezâi Beyle eşi ayrılırlar. Aliye, şarâbî defteri alıp bahçeye çıkar. Yeni adım atmış olan rûh dünyâsına, sâdece dedesinin kitaplarının yardımıyla giremeyeceğini kendi kendine itirâf eder. Bir ara tekrar deftere uzanırken ihtiyâr ve emektâr bahçıvan

Rüstem Ağa'nın kendisine doğru geldiğini görür. Rüstem Ağa, defteri görünce İrfan Paşa'yla ilgili hâtıralarını anlatmaya başlar. Bir gün en sevdiği büyük oğlunun ölüm haberini alan Rüstem Ağa'nın aşırı derecede ağladığını duyan İrfan Paşa, gelip ona şöyle demiş: "Ne ağlıyorsun Rüstem? Evlatlarının emânet olduğunu bilmiyor musun? Verirse alırsın, alırsa verirsin. İğreti malı ne demeye benimsedin, ayıp sana..." (s.24)

Bahçıvan gidince Aliye, elindeki defteri bırakmak için büyük babasının odasına girer Onu bırakırken diğer defteri almak ihtiyacını duyar; pence-
renin önündeki koltuğa oturur. Defteri açıp okumaya başlar. "...Eğer bir-
liği yakînen görmek istersen aşk ele getir ki kendi hakikat ve mânânın fe-
leğine ve birlik göklerine çıkasın, bu sûretle vücût ve zamân kayıtlarından
silkinip kendini bulasın!" (s.28)

*

Aliye, köşkte annesinin verdiği ziyâfetten hiç memnun olmaz. Fikriye Hanım'ın, içi kin ve nefret dolu olmasına rağmen misâfirlerine iki yüzlü bir tavırla güler yüz göstermesi Aliye'ye İrfan Paşa'nın bir sözünü hatırla-
tır: "İnsanın çektiği elem ve gönül darlığı, dünyâya olan iltifât ve bağlılığı nisbetiyle artar." (s.36)

*

Aliye, büyük babasının odasına hem çok eski arkadaşı Selma'ya mek-
tup yazmak, hem de küçük defterleri tarihlerine göre sıraya koymak için
girer. Tasnif yaparken bir yandan da notları okur: "Şekil, izâfî ve mecâzî-
dir. Halbuki aşk, bütün lezzetlerin özü ve aşkıdır..." (s.51)

*

Aliye, babasına, Almanya'ya giderken dedesinin notlarını da götürmek
istediğini söyler ve ona notlarından bir bölüm okur: "Bütün yaratılmışlar,
eskiyen ve yenilenen cihân, aşktan başka ne için, kimin için ölüp diril-
mektedir? Her başlangıcı olan için bir son mukadderdir." (s. 73)

*

Aliye, vapurda yemeğini yedikten sonra şarâbî defteri alarak bir köşe-
de okumaya başlar: "Bu cihân hayatına bakacak olursan ebedî bir mücâ-
deleden ibâret olduğunu görürsün... İnsan, kendi manevî varlığında bile
sükûnu temin edemedikten sonra, başkalarının sulh olmasını ümit etme-
melidir..." (s.94)

Aliye, üşümemek için kamarasına iner, iyi bir yoldaşı olan deftere tek-rar dalar: "Ne güzeldir o bakan için ki aşktan gelen nûrla gene ona bakar ve onu onunla görür. Gözde nûr olmazsa, gözü açık körler gibi o kimse baksa da görmez. (s.97)

Kamarot, kapıyı vurarak Aliye'ye yemeğini yanına getirebileceğini söy-ler. Aliye istemez ve kalkıp yemek salonuna gider. Yemekten sonra iki Amerikalının bakışlarından rahatsız olup erkenden kamarasına çekilir; notlar arasında sıkça geçen ve İrfan Paşa'nın çok değer verdiği "K" ile ilgi-li bölümleri okur: "Akıl emeklerken aşk uçar..." (s. 102)

*

Aliye, Avrupa'daki eğitimine devam ederken bir yandan da babası ve Selma ile mektuplaşır. Babasına, yüzünü hiç görmediği, İstanbul'daki komşuları Prof. Dr. Kerim Bey'in oğlu Feyzi ile tanıştığını yazar. Kaç gün-dür büyük babasının defterinden uzak kalmıştır. Bir gece odasına çekilir; soyunup yatağına girer; gece lâmbasının ışığı altında "Batmayan Gün" adı-nı koyduğu hâtıraları okumaya başlar: "Sen ey insan, gerek kendi vücû-dunda, gerek bütün mevcûdatta tasarruf eden kuvvetten habersizsin. İşte bu bilgisizliğin yüzünden, ondan kaçmak, ona hîle yapmak ve kendi ted-birinle onu yenmek istiyorsun... Mâdem ki bu kuvvetin tasarrufuna bağlı ve ka-yıtlısın, şu hâlde o, her hareketinde, her nefesinde seninle berâberdir. (s. 116)

*

Aliye ile Feyzi birlikte üniversiteden dönerlerken Dr. Kerim'e rastlarlar. Feyzi, şaşkınlık ve muhabbetle babasına sarılır, sonra Aliye'yi tanıtır. Prof. Kerim Bey, Aliye'nin, Sezâî Nûr Bey'in kızı olduğunu öğrenince, kendisini on bir aylık iken, Boğaziçi'ndeki köşklerinde, dedesi İrfan Paşa'nın kuca-ğında gördüğünü söyler. Aliye, Kerim Bey'in gözlerinden ve sorulu cevap-lı sohbetlerinden "Aşk ve Barış" portresinin sâhibi, aynı zamanda büyük babasının notlarında "K" remziyle bahsettiği tıbbiyeli olduğunu anlar; bü-yük bir heyecana kapılır. Diğer günlerdeki sohbetlerde Kerim Bey'in dü-şüncelerine olan hayranlığını gizlemeyen Aliye, babasına gönderdiği mek-tupta şu satırları da yazar: "Ben öldüm, kızın Aliye'ye şimdi başka bir âle-min mutlak bir zevk diyârının kapıları açıldı. Artık beni eski hüviyetimde arama!" (s. 138)

*

Bir gün Aliye, Kerim Bey ve oğlu Feyzi sözleştikleri bir ormanda gezip dolaşırlar. Bir ara İrfan Paşa'nın defterinden söz açılır: Aliye'den, defteri daha önce almış olan Feyzi, gelişigüzel bir sahîfeyi açıp okumaya başlar: "Ârifler için dünyâda öyle bir cennet vardır ki buraya girmiş olanlar, öteki cennete hasret çekmezler. Bu cennet, aşk ve marifet cennetidir." (s. 157)

*

Başka bir gün Aliye hastalanır; Kerim Bey ile Feyzi onu hastaneye yatırıp yakından ilgilenirler. İlâhî aşka kavuşmanın sevincini açıkca söyleyen Aliye, artık soran, arayan, şifâ isteyen, zorluklar içerisinde çırpınan bir insan değildir. Bundan dolayı Kerim Bey'e şöyle der: Büyük babamın bir sözü vardır. Der ki "Ben de herkes gibi Allah'ımdan bir şeyler istemeye özenirim. Fakat tam dua için ellerimi açarım, ne garip ki isteyecek bir şey bulamam. Bir zaman elim açık, fakat dudaklarım kapalı durur, dururum. Bir zamanlarımda Allah'ım bana derdi ki: "Ayrılığa mı özeniyorsun İrfan? Sen ayrı, ben ayrımıyız ki isteyicilikte bulunuyorsun? Sen isteme ben vereyim!" (s. 189, 190) Aliye yine bir münâsebetle Feyzi'ye dedesinin şu sözlerini söyler: "Bir kimse için gönül rahatı, her hangi bir fert için kalbinde fenâlık, kin ve öfkeden bir şey kalmadıkça hâsıl olmaz." (s. 196)

*

Prof. Kerim Bey, bir aydır Berlin'dedir. Bu müddetin yarısından fazlasını Aliye'ye tahsis etmiştir. Kızının hastalığını çok sonra öğrenen Sezâî Bey, Berlin'e gelir. Bir müddet sonra baba-kız vapurla İstanbul'a dönerler. Onları Fikriye Hanım, Kerim Bey, Ulviye Hanım, Doktor Hüsnü ve eşi Selma ile Cevat Bey karşılarlar. Nekkâhet devresini geçirmekte olan Aliye'yi evde sezlona yatırılırken bahçıvan Rüstem Ağa da yardımcı olur ve onu teselli eder: "Kasâvetlenme küçük hanım, tez iyi olursun. Derdi veren dermânını da vermesini bilir; paşam öyle söylerdi." (s. 218)

*

Sezâî Bey bir gün oğlu Sadullah'tan bir paket ile bir mektup geldiğini Aliye'ye haber verir. Aliye, kardeşinin Paris'ten gönderdiği paketin içinden çıkan elbiseyi çok beğenir; ayrıca onun mektubundan, bu tuvaletin adının "Batan Gün" olduğunu öğrenince hem şaşırır, hem sevinir. Babasına: "Kardeşinin gönderdiği "Batan Gün"ü seve seve giyeceğim, fakat hakikat ufkunun "Batmayan Gün"ü, rûhumun büründüğü, sarıldığı ezeli ve tek kaftan-

dır." Aliye devâm eden sohbet sırasında büyük babasından duyduğu şu vecizeleri söyler: "Kendi aybını bilen, başkalarının aybını aramaz." Gene der ki: "Başkalarının aybını gören gözü kör et!" (s. 234)

*

Aliye, Feyzi'ye gönderdiği son mektubunda, dedesinin defterlerinden birinden iki bölümü yazar: "Birlik, bu dünyâ patırtısı içinde nasıl görülür, deme. Bir dalı alıp ucunu yaktıktan sonra süratle çevirsen, onu yuvarlak görürsün. Çubuğun, çabuk çabuk hareketinden, şeklin nokta olduğunu, göz fark etmeyerek aldanır. Binâenaleyh biri iki gören şaşı da yaratılmış olanların sûret dâiresinde çeşit çeşit görünüşlerle tezâhür eden birlik noktasının ayrı ayrı vücûtları olduğunu zanneder." (s. 256, 257) "Vücûtlar rûhun birleşmesinden şeytân bile korkup kaçır. Bu birleşik kuvvetin karşısında süflî ve beşerî hırslar el etek çeker; kendisiyle sulh yapan insan, bütün dünyâ ile barışmış ve uzlaşmıştır." (s. 259)

Roman, beklenmedik bir hâdiseye sona erer. Selma'nın eşi Dr. Hüsnü Bey, konaktaki bir eğlence sırasında, biraz da viski sarhoşluğuyla Aliye'ye aşkını ilân edip ondan karşılığını bekler. Aliye, bu süflî davranışı reddeder. Bunun üzerine Dr. Hüsnü, hastalığını bahâne ederek zehir dolu enjektörü Aliye'nin koluna batırır. Az sonra durumundan şüphelenen Selma'ya Aliye'yi öldürdüğünü söyler ve cebinden tabancasını çıkararak bir kurşunu eşinin omuzuna birini de kendi göğsüne sıkır. Kurşun seslerinden telâşlanan kalabalık, sağa sola koşuşturmaya başlar. Dr. Hüsnü ölmüş, Selma, tehlikeli olmayan bir yara almış, Aliye ise bayılmıştır. Enjektördeki zehrin bir kısmı dışarıya aktığından, Kerim Bey'in erken çabası sonucunda Aliye iyileşir.

Eksiğini tamamlamış, hakîkate, ilâhî aşka kavuşmuş olan Aliye, bir gün Feyzi'yi yanına çağırarak şöyle der: "Baban beni iki kere diriltti, iki ölümden kurtardı kardeşim... Mânâma can veren o, şimdi de maddî varlığıma saldıran ölümü yendi." (s. 280)

Değerlendirme ve Sonuç

Romanda İrfan Paşa'nın notlarını okuyan veya sözlerini şifâhen aktaranların başında Aliye gelir. Feyzi'nin bu notlardan bir bölümü bir defa okuduğunu, bahçıvan Rüstem Ağa'nın da İrfan Paşa'nın sözlerinden iki defa bahsettiğini eserden öğreniyoruz. Ayrıca Prof. Dr. Kerim Bey'in ve manevî olgunluğa erdikten sonraki Aliye'nin gerek aralarındaki, gerekse

başkalarıyla zaman zaman yaptıkları konuşmalarla da İrfan Paşa'nın anlayışını çağrıştıran tasavvufî unsurlara rastlamaktayız.

İrfan Paşa'nın tasavvufî düşünceleri değişik mekânlarda dile getirilmiştir. Bu mekânları şöylece sıralayabiliriz: İrfan Paşa'nın konak kütüphânesi, İrfan Paşa'nın konak odası (Yazihâne), İrfan Paşa'nın korusu (Bahçe), Aliye'nin Almanya seyâhati sırasında vapurun müzik salonu, aynı vapurun kamarası, Aliye'nin Almanya'da kaldığı odası, Almanya'da bir orman, Almanya'da hastahâne, İstanbul 'a dönüş ve yine konak.

Eserde, İrfan Paşa'nın tasavvufî görüş ve düşünceleri, birbirinden çok farklı vâsıta ve sebeplere dayandırılarak ortaya konmuştur. Bu görüşlerin romanda sıkça belirtilmesinin en önemli sebebi tabii ki Aliye'nin merakı, susamışlığı, eksikliğinin idrâkine varışı ve Allah aşkına yönelmiş bulunmasıdır. Yazarımız, hâdiselerin seyri içerisine pek çok da tâli sebep yerleştirmiştir. Bunları sırasıyla gösterelim: İrfan Paşa'nın kütüphânesi ve yapıp astırdığı tablolar, İrfan Paşa'nın yazihânesi ve tuttuğu notlardan oluşan defterler, Bahçıvan Rüstem Ağa'nın hâtıraları, Fikriye Hanım'ın, kızına ve misâfirlere karşı tavrı, Aliye'nin Almanya seyâhati için babasıyla yaptığı konuşma, Aliye'ye vapurda yoldaş olan, dedesine âit notlar, Aliye'nin Almanya'da Kerim Bey ve oğlu Feyzî ile sıkça yaptığı sohbetler, İstanbul'a döndükten sonra Aliye'nin babasıyla dertleşmesi ve ayrıca Feyzî'ye yazdığı mektup.

Sâmiha Ayverdi, "Batmayan Gün" adlı eserinde, hocası Ken'an Rifâî'den aldığı feyzi, ilhâmı, ilâhî aşkın kudret ve güzelliğini ve İrfan Paşa'nın düşünce ve gönül dünyasını aksettiren kitaplarında, notlarında göstermiştir. Romanının baş kahramanı Aliye'yi de aradığı hakikati, manevî aşkı, dedesinin talebesi Prof. Dr. Kerim Bey'de bulan örnek bir şahsiyet olarak karımıza çıkarmıştır.

Tasavvufî mesajlar, olaylardaki sebeplerin birbirine ustaca bağlanması ve ilgi çekici mekân değişikliklerinin sağlanması sayesinde yerli yerine oturmuştur. Başka bir deyişle romanda didaktik taraf çok yumuşatılmış; hikmetle estetiğin güzel ve başarılı bir terkiibi yapılmıştır. Bundan dolayı "Batmayan Gün" sıradan bir roman değil, okuyanı hakîkate ulaştırmak için tefekkür deryâsına daldıran bir eserdir.

Osman Sarıvelli

Ayvaz MORKOÇ*

1. Osman Sarıvelli'nin Hayâtı ve San'atçı Kişiliği

Asıl adı Osman Kurbanov olan, Kuzey Azerbaycan Edebiyatı'nın önemli temsilcilerinden Osman Sarıvelli, 17 Aralık 1905 tarihinde Kazak Rayonu'nun (İlçesinin) Sarıvelli köyünde dünyaya gelmiştir.¹ Babasının adı Abdulla(h)², annesinin adı Tükezbân'dır.³ Sarıvelli'nin baba tarafından ailesi Anadolu'dan Azerbaycan'a göç etmiştir. Şâirin oğlu Refik Kurbanov'dan edindiğimiz sözlü bilgilere göre, göçten önce âilenin Türkiye'de yaşadığı yer, Karaman'ın Sarıveliler köyüdür.⁴ Yerleştikleri yere Türkiye'deki köylerinin bir hatırası olarak Sarıvelli ismini verirler. Bu köy Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ortak sınırına çok yakındır ve Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e yaklaşık 50 km. mesafededir.

Şâir, eserlerinde asıl adı olan Osman Kurbanov'u değil, Osman Sarıvelî'yi imza olarak kullanır. Bu tercih onun Karaman'dan gelen atalarının köyünü unutmadığını ve aynı zamanda Azerbaycan'da doğup büyüdüğü köyün adını yaşatmak istediğini gösterir. Sarıvelli, bazı şâirlerin yaptığı gibi gösterişli bir isim bulmaya çalışmamış; kendince kıymetli gördüğü köyünün ismini tercih etmiştir:

*Men az görmemişem payızda⁵, yazda
Élin⁶ nişanını, élin toyunu,
Tutsun gözlerimi eger unutsam
Onun çöreyini, onun suyunu.*

Osman Sarıvelli, köy okulunu bitirince başarılı öğrencilerin devam edebildiği Kazak Öğretmen (Seminariya) Okulu'na kabul edilir. Bu okulun onun kişiliğinin oluşmasında özel bir yeri vardır. Çağdaş eğitimle ilk kez orada karşılaşmış ve orayı dâima bilim ve terbiyenin beşiği olarak gör-

* Öğr. Gör., Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

¹ İsrail Mustafayev, *Bulaq Kimi*, Bakı, Yazıcı, 1982, s. 12

² A. g. e., :12

³ Osman Sarıvelli, *Kür Qırağında, Günler Kéçirmişem*, Bakı, Yazıcı, 1987, s. 5

⁴ Karaman, 1989 yılında 3578 sayılı kanunla Konya'dan ayrılarak il haline getirildiğinde, Sarıveliler adındaki belde ilçe yapılmıştır.

⁵ Sonbahar mevsimi.

⁶ Halk, toplum.

müştür. Okul onun öğretmenliği, edebiyatı, san'atı sevmesini sağlamıştır⁷.

Sarıvelli'nin Kazak Öğretmen Okulu'nda öğrenci olduğu yıllarda okulda *Telebe Efkârı* adlı bir duvar gazetesi çıkarılmaktadır. Edebiyatla amatörce uğraşan okul öğrencileri, kendi ürünlerini ilk kez burada okuyucuların beğenisine sunarlar. Osman Sarıvelli de ilk kalem tecrübelerini burada sergileme imkânı bulur. Okulun ilk günlerinden itibaren yakın dost ve sırdaş oldukları Samed Vurgun'la birlikte her ikisinin de bâzı lirik şiirleri bu duvar gazetesinde çıkar⁸.

Sarıvelli, Kazak Öğretmen Okulu'ndan sonra 1929 yılında Moskova Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ne girer. Bu okul da onun hayatının dönüm noktalarından biri olacaktır. Şâirin Moskova'da eğitim gördüğü yıllarda Azerbaycan'ın genç şâirleri Samed Vurgun, Süleyman Rüstem, Niğâr Refibeyli, Resul Rıza da Moskova'da öğrenimlerine devam etmektedir. Bu sırada ilk şiiri 3 Aralık 1928 tarihinde *Genç İşçi* gazetesinde *Osman Kurbanov* adıyla yayınlanır. Sarıvelli, *Ayaksıza* adını taşıyan bu şiirinin yayınlanmasına sevinememiştir. Zîra sözü edilen şiir, *Mikail Müşfik* tarafından birçok yerleri değiştirilerek, ekleme ve çıkarmalar yapılarak gazetede basıya verilmiştir. Bu durumdan hoşnut olmayan şâir, *Genç İşçi* gazetesine mektup yazarak rahatsızlığını dile getirir.

Şâir; 1932 yılında üniversiteyi bitirince bir süre köylerde öğretmenlik yapar. Daha sonra Bakü Pedagoji Yüksek Okulu'nda hoca olarak görev alır (1932-1935). Bakü Yüksek Tiyatro Okulu'nda müdürlük (1939-1940), Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde müdür muavinliği yapar. Tebriz'de çıkan "*Veten Yolunda*" gazetesinde yazı işleri müdürlüğü, *Edebiyat ve Uşaqgenç-neşr* adlı yayın organlarında redaktörlük görevlerinde bulunur⁹.

Osman Sarıvelli, uzun ömrü boyunca sürekli şiirle içiçe olmuştur. Şiire olan katkılarının dolayı 15 şubat 1977'de *Azerbaycan Halk Şâiri* ünvanına layık görülmüştür¹⁰. 1 Temmuz 1990 tarihinde vefat eden şâir, ömrünün son günlerinde dahi şiir yazmayı bırakmaz¹¹. Vefât etmeden kısa bir

⁷ İsrail Mustafayev, *Bulaq Kimi*, s.19

⁸ A. g. e, s. 19

⁹ Bu bilgiler şâirin büyük oğlu Refik Kurbanov'dan sözlü olarak derlenmiştir.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Osman Sarıvelli'ye Halk Şâiri fahri ünvanı verildi, *Azerbaycan Jurnalı*, Bakü 1977, nr. 3, s. 14

¹¹ Müzeffer Şükür Mechul, *Güdretili Şâir, Edebiyyat Gezeti*, 28 Fevral 1992, no: 9 (2808), s. 7

süre önce doğup büyüdüğü ve içten duygularla bağlı olduğu Kazak'ı görmeyi arzulamaktadır. Vücudunu günden güne yıpratarak güçsüz bırakan rahatsızlıklar, onun yapmayı düşündüğü ziyâreti engellemektedir. Bu duygularla kaleme aldığı son şiirinde doğduğu yere olan özlemini belirtir. Bu sırada Rusya, Bakü'de bağımsızlık için gösteri yapan yüzlerce Azeri Türkü'nü tanklarla ezmiştir. Şâir, hem özlemlerini, hem de kendisini derinden yaralayan kanlı olayları şu şekilde şiire döker:

*Osman deyer her cıgırda¹² izim var
Bu hicrana mende taştek¹³ dözüm¹⁴ var,
Hramçay'a Babaker'e sözüm var,
Haglasam¹⁵ da yaşı yüze gelerem
Ganlı Yanvar¹⁶ ... meni üze gelerem*

Sarivelli, Azerbaycan Sovyet Edebiyatı'nın kuruluş yıllarından itibaren edebî hayat içinde aktif biçimde yer alır. Yeni toplum düzeninin kurulma aşamasındaki problem ve sancıları bizzat kendisi de yaşamıştır.

Osman Sarivelli, Azerbaycan'ın edebî gelenekler bakımından en zengin bölgelerinden biri olarak kabul edilen Kuzey Azerbaycan'ın batısındaki Kazak İlçesi'nde doğup büyümüştür. Burada genel olarak sözlü edebiyat çok gelişmiş olduğundan Kazak bölgesinden önemli sayıda âşık ve edebiyatçı çıkmıştır. Kazak'ta edebiyatın tüm kolları sevilmeyle birlikte, âşık şiirinin ve sözlü edebiyatın kendine has bir yeri vardır. Böylesi bir ortamda çocukluğunu geçiren Sarivelli, küçük yaştan itibaren âşık meclislerine katılır; onların atışmalarını, şiirlerini zevkle takip eder. Yazıya geçirilmiş âşık şiiri örneklerini ezberlerken, *Vaqif* ve *Vidadî* gibi edebiyatçıların eserlerini dikkatli bir gözle inceler. Hayâtı boyunca da âşık şiiri ve folklorla yakın ilişki içinde bulunmuştur. *Âşık Şemşir* ve *Âşık Elesker* [Aliasker] 'le ilgili bilimsel araştırmalar yapmış ve bunları kitapçıklar şeklinde yayınlamıştır¹⁷.

Sarivelli, Azerbaycan halkının gelenek ve göreneklerini bizzat yaşayarak benimsemiş bir san'atkârdır. Halk düşüncesinin asırlar öncesinden ge-

¹² Yolda, çıgırda

¹³ Taş gibi

¹⁴ Sabır, tahammül

¹⁵ Ulaşsam, koşup yakalasam

¹⁶ Kanlı 20 Ocak olayları

¹⁷ İsrail Mustafayev, *Bulaq Kimi*, s. 15

len örneklerini kendine has biçimde şiirlerine aksettirmiştir. Âşık şiiri imkânlarına önem vermiş, âşık şiiri ve folklor unsurlarını şiirlerinde kullanarak kendi ürünlerini zenginleştirmeye çalışmıştır. Osman Sarıvelli'ye göre âşık şiirleriyle haşır neşir olan halkın kalbine girmenin yolu, bu şiire has unsurları, yeni yazılan eserlerde kullanmaktır.

Zaman zaman, gerek Türkiye'de gerekse Azerbaycan'da halkın günlük konuşma dili şâir ve yazarlar için tükenmez bir kaynak olarak görülmüştür. Bâzı edebiyatçılara göre Azerbaycan Edebiyatı'nda *Vâkıf (Vaqif)*, *Vida-dî*, *Samed Vurgun* gibi şâirlerin başarılı olmalarının nedenlerinden biri de halk diline dayanmalarındır. "Her halkın kendi dilinin bin sırrı vardır"¹⁸ diyen Sarıvelli, şiirlerinin dilini, halkın kullandığı kelime kadrosundan yararlanarak oluşturmuştur.

Sarıvelli, duygu ve düşüncelerini somut olarak göz önünde canlandıran mecazlar, teşbihler, semboller ve alegoriler vâsıtasıyla ifâde eder. Şiiri, mısralardan oluşan bir "bütün" olarak görür. Ana fikir ile yardımcı fikirler ve ayrıntılar arasında sağlam bir anlam ilişkisi kurmaya çalışır.

Osman Sarıvelli'nin şiirlerinde ses, kelime ve cümle kategorilerinde olmak üzere karşılaşılan tekrarlar vardır. Şiirleri zenginleştiren, hâfızada daha derin iz bırakan bu tekrarlar okuyucunun ilgi ve dikkatinin metne yönelmesini sağlar.

Şâirin dili, temelde halkın kullandığı dil olmasına rağmen kullanım şekli olarak kendisine ait özellikler taşır. Onun dili "*yapma bir dil*" değil, dış âlemi ve insanı aksettiren canlı bir dildir. Geleneksel ifâdeye ağırlık veren Azerbaycan Edebiyatı'na yeni bir bakış ve duyuş tarzı getirmeye çalışmıştır.

Osman Sarıvelli'nin şiirlerinde en çok tekrarladığı kelimeleri tespit ettiğimizde onun mizâcı ve karakteri hakkında bir bilgiye sahip olabiliriz. İlk şiirlerinde daha çok kendinden söz eder; dolayısıyla "*ben*" kelimesini ağırlıklı olarak kullanır. Ancak bir süre sonra içinde bulunduğu toplum düzenine bağlı olarak "*biz*" kelimesini tercih eder. Şâirler arasında psikolojik yönden içe dönük olanların "*ben*", dışa dönük olanların daha çok "*biz*" kelimelerini kullandıklarını biliyoruz. Sarıvelli, halkı seven, halkın içinde bulunmaktan hoşlanan bir kişidir. Kendisini toplumdan hiç bir za-

¹⁸ A. g. e., s. 19

man tecrit etmez. Aksine kendisini toplumu oluşturan unsurlardan biri olarak görmektedir. Şâiri tanıyan dostları, onun yardımseverliğinden, samimî arkadaşlığından, yaşama arzusundan söz ederler. O, içine kapanarak kendi dünyasında yaşayan bir kişi değildir. Toplumun içinde bulunmak, insanların istek ve sıkıntılarına çözüm getirmek ister. Şiirlerinde daha çok şu kelime, kavram ve unsurların tekrar edildiği görülür: Dağlar, çiçek isimleri, ay, güneş, yıldız, kuş ve diğer hayvan adları, yürek, dost, birlik, özgürlük (azatlık)... Tekrar edilen kelimeler kaygı, nefret, üzüntü gibi olumsuz duyguları değil; daha çok sevgi, umut, bağlılık gibi olumlu duyguları ifade etmek için kullanılmıştır.

Şiirlerde diğer şâirlerden farklı biçimde kullandığı dil imkânları ve dil mekanizmaları ürünlere daha fazla şiiriyet kazandırır ve coşkun bir hava verir. Âşık şiiri ve folklorik dil malzemesinden ustaca yararlanması, kendine özgü dil ve üslup oluşturmaya nedeniyle Osman Sarıvelli'nin Kuzey Azerbaycan Edebiyatı'nda çok önemli bir yeri vardır.

2. Azerbaycan Edebiyatında "Cenûbî Azerbaycan" Konusuna Kısa Bir Bakış

Azerbaycan toprakları, Azerbaycan Hanlıkları ve İran'ın, Rusya'yla yaptıkları uzun mücadelelerden sonra, önce 1813'te Gülistan ve kesin olarak 1828 yılında da Türkmençay anlaşmalarıyla bölünür. 19. asrın sonu, 20. asrın başlarında Azerbaycan, hem hanlıkların birbirleriyle mücadeleleriyle, hem de Osmanlı Devleti, İran ve Rusya arasındaki savaşlarla hırpalanır. Siyasî birliğini ve bağımsızlığını tamamen yitirir. Sonunda zorla Rusya ve İran arasında ikiye bölünür. 1905'te Rusya'da, 1906'da İran'da ve 1908'de Osmanlı Devleti'nde görülen meşrutiyet hareketleri, Azerbaycan'da hür bir havanın ortaya çıkmasına yol açar. Settar Han, Bağır Han gibi kişilerin liderliğinde İran'da başlayan ve merkezi Tebriz'de olmak üzere bütün Azerbaycan'a yayılan meşrutiyet ayaklanması, hem Osmanlı Devleti'nde hem de Azerbaycan'da ilgi ve heyecanla karşılanır. 19. asrın ilk yarısından itibaren Kuzey Azerbaycan'da gittikçe güçlenen yenileşme hareketleri görülmektedir. Bu hareketler neticesinde millî şuur ortaya çıkar; aydınlar arasında modern anlamda vatan ve millet kavramları daha sık telaffuz edilir. 1905'ten sonra her iki Azerbaycan'da serbest fikir ortamının oluşması ve İran meşrutiyet hareketini Türklerin başlatması gerçek anlamda millî bilinci temellendiren ilk önemli gelişmelerdir.¹⁹

¹⁹ Yavuz Akpınar, *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*, Dergah Yayınları, İstanbul 1994, s.175

Osmanlı Türkleri ile Rusya'daki Türkler arasında gelişen millî ve siyâsî akımlar Azerbaycan Türklerini de etkilemeye başlar. Böylece zamanla bağımsızlık mücadelesinin gerekliliği fikri ortaya çıkar. Aydınlar tarafından millet ve vatan kavramlarına kutsal bir anlam yüklenir. 1909-1911 yıllarında ortaya çıkan meşrutiyet hareketi ikiye ayrılmış halkın ruhen birleşmesi yolunda adımlar atılmasına vesile olur. 2. Dünya Savaşı yıllarında da gerek Kuzey gerekse Güney Azerbaycan'da birlik konusu ısrarla vurgulanır. Bu dönemde başta *Molla Nesreddin* dergisi olmak üzere önemli sayıdaki gazete ve dergide güney ve kuzeyin bir bütün olduğu şiir ve yazılar vasıtasıyla belirtilir. 1920'de Kuzey Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği'ne katılmasından sonra İran'a bakış açısı değişir. İhtilâli bütün şarka yayma heyecanı yaşanır. Bir süre sonra bu heyecân zayıflamaya başlar. Ancak tamamen ortadan kalkmaz. Değişik görüntüler taşıyarak devam eder. 1940'a kadar yetersiz gibi görünen ilişkiler, bu tarihten sonra yoğunluk kazanır. 1940'a kadar olan devrede *Cenâbî Azerbaycan Konusu* yaygın bir tema şeklinde ele alınmaz. Kuzey ve Güney'in birliği, Azerbaycan'ın tek bir vatan olduğu 1940'tan itibaren günümüze kadar giderek daha yaygın olarak işlenmeye devam eder. 25 Ağustos 1941'de 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği şartlara bağlı olarak Sovyetler Birliği, İran'a (Güney Azerbaycan) girer. Bunun nedeni müttefiklerin Sovyet ordusuna yapacakları askerî malzeme ve mühimmatın sevkini kontrol etmek ve emniyetini sağlamaktır. Basra Körfezi civarı da İngilizler tarafından işgal edilir. Sovyet ordusu ile Güney'e giden bazı Azerbaycan aydınları Tebriz'de halkı teşkilatlandırır. Siyâsî ve edebî teşkilat Bolşevik kontrolünde de olsa millî şuurun gelişmesine ve canlanmasına yardımcı olur²⁰.

Zorla ikiye ayrılan bir halkın yeniden birbirine kavuşma, tek vatan oluşturma düşüncesi *Cenâbî Azerbaycan Konusu* olarak adlandırılır. *Cenâbî Azerbaycan Konusu* gelişen siyâsî, fikrî ve edebî cereyanın son merhalesi olarak ortaya çıkar ve Kuzey Azerbaycan'ın 1992'de istiklâline kavuşması üzerine millî bir ideal hâlini alır.

1940'lara kadar Güney Azerbaycan Meselesi'nin Azerbaycan Edebiyatı'nda *Memmed Said Ordubadî'nin* (1872-1950) *Dumanlı Tebriz* romanında ele alındığı görülür. Ordubadî, 1933 yılında kaleme aldığı bu eserinde

²⁰ A. g. e., s. 176

İran meşrutiyet hareketinin târihini anlatır. Bizzat yaşadığı olayları nisbeten gerçeğe uygun biçimde yazması eserinin değerini artırır. 1909-1911 yılları arasındaki ayaklanmayı anlatması ve Settar Han başkanlığında Tebriz mücâhitlerinin mücâdelelerini yüceltmesi halk tarafından heyecanla karşılanır. Güney Azerbaycan'ın yakın târihini bu eserinde ele alması *Cenup Mevzuu*'nu daha sonra ele alacak edebiyatçılara yol gösterir. Romanda Güney Azerbaycan'ın bağımsızlığı, İran ve bütün şarkın bağımsızlığı ve millî mücadeleleriyle birlikte ele alınır. Bu hürriyet isteği aynı zamanda insan hakları ve tüm dünya insanların mücâdeleleri göz önünde bulundurulurken ifade edilir. Olay, geniş ve milletlerarası bir zemine oturtulmaya çalışılır²¹.

1940'lı yılların başlarından itibaren Güney Azerbaycan halkının bağımsızlığı için önemli eserler yazılmaya başlanmıştır. Kuzey Azerbaycan'dan Samet Vurgun'un *Tebriz Gözeline, Körpünün Hesreti, Yandırılmış Kitaplar*; Süleyman Rüstem'in *Tebriz'im, Durnalar, Eyilme*; Memmed Rahim'in *Araz'ın Şikayeti, Halçacı Gız, Harrat*; Resul Rıza'nın *Ayrılık, Söz Arası, Tebrizli Dostlarıma* eserleri sayılabilir. Güney Azerbaycan'da ise Balas Azeroğlu, Eli Tude, gibi edebiyatçıların eserleri bu gruba girer²².

Özetlemeye çalıştığımız bu siyasî, sosyal ve kültürel olaylar içerisinde Osman Sarivelli'nin de belli bir yeri vardır. O, 1941 yılında Tebriz'e gönderilen Sovyet Azerbaycanlı aydınlar arasındadır.

Tebriz'de *Veten Yolunda* gazetesinin çıkarılmasında aktif görev alır. Şairle birlikte Süleyman Rüstem, Enver Memmedhanlı, Cefer Hendan da Güney Azerbaycan'a gider. Birlikte şehirleri dolaşarak halkın durumunu yakından görürler. Bu sırada Güney Azerbaycan coğrafi bakımından İran'ın en güzel bölgelerinden biridir. Ancak İran hükümeti bu bölgede sağlık, eğitim, bayındırlık gibi konularda bir faaliyet göstermemektedir. Tüm İran'da toplanan vergilerin beşte ikisini Güney Azerbaycan verdiği halde, hiçbir hizmet alamaz. Halk yoksulluktan "kırılmaktadır".²³ Bu şartları yerinde tespit eden Sarivelli, müşâhede ettiği olayları, halkın içinde bulunduğu durumu şiirlerine aksettirir. Güney Azerbaycan izlenimlerini gözler önüne seren ve silsile oluşturan şiirleri *Cenup Şiirleri* adıyla anılmaktadır.

²¹ A. g. e., s. 178

²² İsrail Mustafayev, *Bulaq Kimi*, s.75

²³ A. g. e., s. 75

Sarıvelli, bu şiirlerinde İran'ın Güney Azerbaycan Türklerine yaptığı haksızlığı, baskı ve zulmü gözler önüne serer. Şah hakimiyeti yıllarında Güney Azerbaycan'da Türklerin ana dilinde okuyup yazma hakları yoktur. Türkçe, devlet dairelerinde yasaklanmıştır. İran'ın yöneticileri halkı esâret altında tutmak için onları ana dilinden mahrum bırakmıştır. Mazlumlar;

*Yéne yasag oldu mene öz dilim
Yéne ağızlara vurulur gıfil²⁴*

sözlerini söyleyerek uzun zaman şikayetlerini dile getirmişlerdir. Ancak Azerbaycan halkının ileri görüşlü kişileri kendi ana dillerinin serbestçe kullanıldığını görmek istemiş; bu uğurda uzun süre mücadele etmişlerdir. Bu mücadele 1945'te kısa bir süre de olsa amacına ulaşır. Bu sırada Sarıvelli, *Birinci Ders* adlı şiirini yazar. İran halklarının Şah yönetimine karşı zafer kazandığı bir sırada şâirin yazdığı bu şiir, büyük anlam taşır²⁵.

3. Osman Sarıvelli'nin Cenûbî Azerbaycan Konulu Şiirleri

A. Semboller

Sarıvelli, *Cenup Mevzuu*'nu ele aldığı şiirlerin önemli bir kısmında semboller ve alegoriler kullanır. Bunları mısraların arasına uygun biçimde yerleştirerek şiirlerin fikir yönünden zenginleşmesini sağlar.

1941 yılında yazılan *Deve Karvanı*²⁶ şiiri taşıdığı sembollerle dikkat çeker. Şâir, İran'daki geriliği, câhilliği çölde tembel tembel yürüyen deve karvanına benzetir. Her nesnenin sessizliğe büründüğü çölde, bu sessizliği bozan tek şey devenin boynunda sallanan çandır. Deve çanı şiirde *leit motiv* olarak kullanmıştır. Çandan çıkan ses ise zulüm ve esâret altındaki halkın iniltisini sembolize eder. Halkın mâruz bırakıldığı acıklı hâli anlatır. Atalet içinde olan halk, dünya gerçeklerinden habersizdir. Etrâfında gelişen olaylara karşı tamamen tepkisizdir. Meydana gelecek her durumu baştan kabullenmiş gibidir. Uyumayı gerçekleri görmemek olarak düşünen şâir, halkın umursamazlığına üzüdür. Onları uyarma gereği duyar:

²⁴ Kilit

²⁵ Yusif Seyidov, *Sözün Şöhreti*, Bakı, Yazıcı, 1981, s. 76

²⁶ Osman Sarıvelli, *Seçilmiş Eserleri* (2 cilt) Azerbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakı 1987, 2. c., s. 240.

*Gatarlar gışgırıp²⁷ kēçmese inan
Yüz min gāfile de çekilse burdan
Şeher mest olacag bu tozda ancag,
Yatanlar yuhudan²⁸ ayılmayacag.
Lākin heyatın da öz gānunu var,
Ayılır yuhudan ayaglananlar²⁹.*

Sarivelli, *Panamalı Dilenci*³⁰ şiirinde orjinal semboller kullanır. Bu şiir, İran hükümdârı Rıza Şah'ın zulüm ve baskısı altındaki insanları anlatmak amacıyla kaleme alınmıştır. Şâir, Rıza Şah yönetimini eleştirmek, halkın içinde bulunduğu kötü durumu vurgulamak istemektedir. Dilenci, fakir ve perişan haldeki İran'ın, dolayısıyla Güney Azerbaycan halkının; bir tür fōtr şapka olan panama ise zengin ve aristokrat insanların sembolüdür. Açlıktan ölmek üzere olan dilencinin başında zenginliği belirten fōtr şapkanın bulunması bir tezattır. Rıza Şah İran'da yönetimi ele aldığı anda ıslahat ve yenileşme adına, sözde değişiklikler yapar. Bu amaçla halkın uzun yıllardan beri kullandığı papak (kalpak) yasaklanır ve Avrupa tarzı fōtr şapka takılması emredilir. Yönetim perişan haldeki halkın karnını doyurup insanca yaşaması için çaba harcamaz. İnsanların başına şapka koyarak modern göstermeye çalışır.

*Sönen gözlerinde garaldı cahan,
Mehel³¹ goymadılar ahan yaşına,
Sen çörek istedin hökmdârından,
O panama³² goydu senin başına*

Halkın kafasına zorla taktırılan panama, yoksullukla boğuşan halkın ayıbını örtmek içindir. İdâreciler halka *medeniyet* diye dilencililiğin sembolü bir torba ile zenginliğin sembolü bir şapka vermişlerdir:

*Bir yamağlı şalvar, bir cırığ³³ eba³⁴
Başında panama, yanında torba*

²⁷ Bağırıp, haykırmak.

²⁸ Uykudan

²⁹ Tekmelenenler

³⁰ Osman Sarivelli, *Seçilmiş Eserleri* (2 cilt) 2. c., s. 242

³¹ İlgiilenmediler, itina göstermediler

³² Fōtr şapka

³³ Yırtık

³⁴ Aba

*Doğrudan geribe bir görkemin var
Seni bu halete salan dé kimdir?
“Medeniyet” déye size ağalar
Bir torba bahş étđi, bir de silindir.*

1941 yılında yazılan *Körpe Guzu*³⁵ şiirinde körpe kuzu, Güney Azerbaycan'ı temsil eder. Bu yönüyle şiir, sembolik ve alegoriktir. Şiirde sürüden ayrılan sâhipsiz kuzunun içinde bulunduğu kötü durum anlatılır. Kuzu, yalnız olduğu için türlü tehlikelerle yüz yüzedir ve savunmasızdır. Kendi öz yurdunda garip olan, özgürlüğü için çalışan; ancak amacına ulaşamayan Güney Azerbaycan halkının durumu gözler önüne serilir. Bir körpe kuzu gibi olan Güney Azerbaycan, etrafındaki düşmanlarınca sâhipsiz görülerek sömürülmeye çalışılır. Şâir, şiirin ortalarına doğru körpe kuzuya seslenir. Başkalarının onu güttüğünü belirtir. Şiirin bu bölümünde yer alan “*dilin olmasa da anlayıram men*” mısraı iki anlamda kullanılmıştır. İlk anlam kuzunun insanlar gibi konuşamamasıdır. İkinci anlam ise, Güney Azerbaycan halkının İran tarafından kendi dilini konuşmasına izin verilmemesidir:

*Éy guzum, dile gel, mene söyle bir,
O kimdir küçede³⁶ seni gezdirir?
Dilin olmasa da anlayıram men,
Doğma³⁷ torpağında sen bir geribsen*

Sarıvelli, şiirin ilerleyen bölümlerinde Güney Azerbaycan'ın karşı karşıya bulunduğu olumsuzlukların kendisini üzdüğünü, derinden etkilediğini belirtir:

*Görürem, gorhudan esir³⁸ bedenim
Bir feryâd duyuram sesinde senin
Meleme éy körpe, meleme yéter,
Ağırdır bu ahlâr, bu iniltiler.
Meleme éy guzum, meleme tekçe
Canıma od düşür, sen meledikçel..*

Tebriz Gözeli³⁹ manzumesinde bir kızın dokuduğu halı tasvir edilir.

³⁵ A. g. e., s. 245

³⁶ Caddede

³⁷ Öz

³⁸ Titriyor

³⁹ Osman Sarıvelli, Seçilmiş Eserleri (2 Cilt) 2. c., s. 250

Azerbaycan'ın bütün güzelliklerinin işlendiği bu halı, ülkenin bütünlüğünü temsil eder.

Azerbaycan'ın tek bir ülke olduğu, târihi zaruretler yüzünden ikiye ayrıldığı Azerbaycanlı aydınlar tarafından defalarca söylenmiştir. Vatan bölününce üstünde yaşayan milletin de yapay bir biçimde bölündüğü, böylece ortak olan dil ve medeniyetin birbirinden ayrı düştüğü ifade edilir. Vatanın birliği anlatılırken her iki yanda bulunan şehir, dağ ve nehirlerin isimleri zikredilir.

*Bir yanda Şamahı, bir yanda Eher,
Bir yanda Urmiya, bir yanda Hezer,
Bir yanda Garadağ mēşelikleri
Bir yanda Garabağ gözelliikleri
Bu zengin torpagda ne var senindir,
Her yan öz yurdundur, öz vetenindir.*

Burada halı motiflerinin simetrik biçimde işlenmesinden hareket edilerek halının bir yarısının Kuzey Azerbaycan, diğer yarısının da Güney Azerbaycan'ı temsil ettiği anlatılmak istenmiştir. Her iki taraftaki nakışlar ayrı görülse de birbirinden farklı değildir. Halıyı dokuyan kız bir ana, dolayısıyla millettir⁴⁰. Başka bir ifade ile burada halı dokuyan kız, milleti sembolize eder.

Sarivelli'nin 1942 yılında kaleme aldığı *Son Gar*⁴¹ şiirinde baharın başlangıcına yakın zamanda yağan kardan söz edilir. Bu kar, her ne kadar etrâfa sıkıntı verse de, nihâyet yağan son kardır ve artık bahar gelmek üzeredir. Burada İran yönetiminin Güney Azerbaycan'a yaptığı baskılar, kış sonunda yağan en son kara benzetilmiştir. Dolayısıyla son kar, İran'ın Güney Azerbaycan'a yaptığı son kötülüğün sembolüdür:

*Merhemet éleme, amansız ol sen
Çünki bu vehşeti duyan déyilsen...
Ne geder gücün var, uçur, dağıt, gır,
Bu senin son garın, son boranıdır...*

Dört gözle beklenen bahar mevsimi ise halkın zulümden kurtuluş zamanının sembolü olarak görülür:

⁴⁰ Yavuz Akpınar, *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*, s. 179

⁴¹ Osman Sarivelli, SE2, 2. c., s. 258

Budur dilekleri ürekte yegin⁴² ,
İntizâr içinde gözleyenlerin:
“Hardasan⁴³ éy bahar bir defe görsen⁴⁴
Duyardın bizleri gözünle görsen
Ağır azabları, eziyyetleri
Yérlere hökm éden bu dehşetleri...
Elvan yamacları berli bezekli,
Yaşıl bağçaları güllü çiçekli
Gırmızı şefegli⁴⁵ günüm var gelir,
Éllere can véren, bir bahar gelir.

(Devamı edecek)

⁴² Şüphesiz

⁴³ Nerdesin

⁴⁴ Görün

⁴⁵ Şafaklı

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım

Kemâl Y. AREN

NELER OLUYOR?

Önce iki haber:

"TV 8, 5 Haziran'dan itibaren dört hafta süre ile 'KUMSALDA' adlı filmi dizi halinde vermeğe başlıyor." (5 Haziran 2004 Tercüman Gazetesi, TV sayfası)

"KUMSALDA"nın ne olduğunu bilmeyenler için bir açıklama yapayım: Bu bir kıyamet senaryosu. "Nükleer artıkлар dünyamızı bitirir, yerküre üzerinde sadece Avusturalya'nın güney ucunda küçük bir grup kalmıştır. Onlar da yaklaşımakta olan radyasyon bulutu ile yok olacaklardır." Konu bu.

Bu filmi TV 8. bugünlerde tekrar gösterime koyuyor.

İkinci haber: Dünden Bugüne TERCÜMAN Gazetesi'nin 5 Haziran tarihli nüshasında 'Nuh GÖNÜLTAŞ' "CEHENNEMDEN GELEN SESLER" başlıklı bir fıkra neşretti: (Özet olarak diyor ki:) "Günlerdir internet sitelerinde, Rus bilim adamlarının, yerin 14 kilometre altından cıgıgıya benzer sesler kaydettiklerini, bunların cehennemin sesleri olduğunu iddia ettiklerini" yazıyor.

Dehşet bir şey!..

Düşünebiliyor musunuz: Cehennem bize ne kadar yakın!.. On dört kilometre bu! Ayak ayak yürürsen üç saatte varırsın! Aman Allah'ım hiç bu kadar ürpermemiştim...

*

Bir hayli zaman var ki, kitap dünyasında ve televizyonlarda, yaşadığımız günden ve yarınlarımızdan bizi ürküten, dehşetlere salan yayınlar adamakıllı çoğaldı. Hemen hepsi insanlığı imha esâsı üzerine yakıştırılmış ütopyalar... Dehâ derecesinde zekâyâ malik tetikçiler kullanan müthiş örgütler (Tapınak Şövalyeleri, Armagedonlar, İllüminati'ler, Kurtlar Konseyi vb.)

Televizyonlarda 'Kurtlar Vadisi, Deli Yürek, Alacakaranlık' adlarıyla seyrediyor, ürperiyoruz.

İllüminati (Gizli Kardeşlik Örgütü) efsanesinden ilhamla Dan BROWN "Melekler ve Şeytanlar", "Da Vinci Şifresi" adlı romanlar yazıyor, haftalardır kitap listelerinde yukarı sıralardan inmiyor. Benim haberdar olmadığım kimbilir daha neler var?

Yine gazetelerde zaman zaman ABD Başkanı BUSH'un 'Et-Kemik Tarihî' adlı satanist örgüte mensub olduğu haberleri çıkıyor.

Bütün bunları niye yazıyorum:

Benim gibi 2. Dünya Savaşı'nı çocukluk çağlarında yaşamış olanlar iyi hatırlar, atom bombasının dehşeti döne döne ruhlara sindirilmeye çalışılıyordu. **KUMSALDA**, o zamanın ürünüdür. '*Daha arkada hidrojen bombası, kobalt bombası gibi atom bombasını çocuk oynacağı derekesine indiren nice icatlar var, ayağınızı denk atın, sonra karışmayız hal!..*' gibilerden ABD kaynaklı olduğu şüphe götürmeyen tedîb sopaları, insanlığın gözleri önünde sallanıp durmuştu. Bunlarla verilmek istenen mesaj açıktı: ABD süper güçtür, sakın onun emirlerine karşı gelmeyin!.. Hay hay dedik, olur dedik, başüstüne dedik ve elli senedir Allah şahittir ki "*Büyük Ağabey*"e karşı gelmedik. Arada bir iki kendini bilmez çıktıysa da onlar çabucak sahne arkasına alındı ve hesapları görüldü. Rusya vardı, hava atıyordu ama bir süre sonra anlaşıldı ki cakası palavradan başka bir şey değil, hemen defteri dü-rüldü. Meydan, meydancıya kaldı. İyi de oldu!.. Başımız dinç idi.

Ama,

Bir süredir unutulmuş olan o dehşetengiz kıyamet ve felâket senaryoları şimdi niye alevlendiriliyor?

Yayınlardan anladığım o ki mes'eleyi bir İLİM-İMAN çatışması zemini-ne oturtmaya çalışıyorlar. (**Dan BROWN**'ın romanlarından, *Tapınak Şövalyeleri*, *Armagedon*, *İllüminati* gibi ciddi yayınlardan çıkardığım sonuç.) İlmin imânı yok edeceği, bu imânsız insanlığın da, sürü haline geleceği ve sekiz-on kişilik (*İllüminati'ye göre on kişi*) kimliği, milliyeti belirsiz, imânsız, doymak bilmez ihtirâsa ve şeytânî zekâyâ sahip bir grubun hizmetine girinceye kadar bu faaliyetin devam edeceği anlatılmaya çalışılıyor.

Texe MARRS¹, Amerika savunma politikası, stratejik silâh sistemleri ile ilgili konular üzerinde öğretim veren Teksas Üniversite'sinde yaklaşık on yıldır görev yapan bir profesör, diyor ki:

"*Süper zenginlerin idare ettiği bir 'Dünya Komplosu Var mı?' Bu zenginlerin oluşturduğu kuvvet sahibi grup, gizemli "İllüminati" oluşumunun adamları mı? Dünyayı hakimiyeti altına alma iddiasındaki bu gücün, ülkemizi, evlerimizi ve hatta hayatımızı tehlikeye atacak gizli gündemleri var mı? Küresel bir entrika çemberi içindeyiz de haberimiz mi yok?"*

Görüyorsunuz:

Kocaman kocaman adamlar, üşenmeyip yıllar süren araştırmalar yapı-

¹ Texe Marrs, "İlluminati / Entrika Çemberi" adlı eserin yazarı. Eser, İZ Yayıncılık'tan Aralık 2003'te 10. baskı olarak çıkmış.

yorlar, sonra oturup ciddi ciddi korku ve kıyamet senaryolu kitaplar yazıyorlar, bizleri târifsiz korkulara salıyorlar.

Bunlar fantezi türünden eserler değil. İnanın. Alıp okursanız bana hak verirsiniz.

Ne dersiniz,

Texe MARRS gibileri de Illüminati üyesi mi acaba? İnsanları korkuya salıp sindirmekle mi vazifeliler, ne dersiniz?...

Tekrar soruyorum;

Neler oluyor?.. Bu korku senaryoları nedir?

Ve,

Niçin bu günlere denk geldi?..

*

Bir hikâye!.

Benim çok hoşuma gitti, sizlerin de beğeneceğinizi umarım.

"DÜNYA NASIL DÜZELİR?..."²

Adam, pazar sabahı kalktığında bütün haftanın yorgunluğunu çıkarmak için pijamalarını çıkarmadan ve eline gazetesini alır. Düşüncesi, bütün gün miskinlik yapıp evde oturmaktır.

Tam bunları düşünürken oğlu koşarak gelir ve sinemaya ne zaman gideceklerini sorar. Baba, oğlunu bu hafta sonu sinemaya götürmeye söz vermiştir ama hiç dışarıya çıkmak istemediğinden bir bahaneyle oğlunu başından savmak ister.

Birden, gazetenin promosyon olarak verdiği dünya haritası gözüne ilişir.

Önce dünya haritasını keserek küçük parçalara ayırır ve oğluna,

"Eğer bu haritayı birleştirip düzeltebilirsen seni sinemaya götüreceğim" der.

İçinden de, "Oh be, kurtuldum! En iyi coğrafya profesörünü bile getirirse, bu haritayı akşama kadar düzeltemez" der.

Aradan on dakika geçtikten sonra oğlu babasının yanına koşarak gelir.

² "Moral Veren Öyküler" - Sevda AKBABA. Moralite Yayıncılık. Haziran 2003, I.Basım.

"Baba haritayı düzelttim, artık sinemaya gidebiliriz" der.

Adam önce oğlunun söylediğine inanamaz. Ama haritanın tamamlandığını görünce, hayretler içinde bunu nasıl yaptığını sorar.

Çocuk şu cevabı verir:

"Bana verdiğin haritanın arkasında bir insan resmi vardı. İnsanı düzelttiğim zaman dünya da kendiliğinden düzeliverdi."

Birkaç kitap:

* "Mucebince Amel Oluna / Hikâye Tadında Osmanlı" Ahmet Sırrı ARVAS. Tarih Düşünce Kitapları. Mayıs 2004

* Konya Büyükşehir Belediyesi'nin neşrettiği, baskısı ve muhtevası cidden enfes eserlerden dolayı, emeği geçenlere, hassaten Ahmet EFE Beyefendiye tebrik ederim. Çalışmalarının devamı niyazı ile.

* "II. Abdülhamid Han'ın Şeyhi. Şeyh Muhammed Zâfir Efendi ve Ertuğrul Tekhesi" - Kâmil BÜYÜKER / İletişim: Kamil BÜYÜKER. 0 212 327 76 59 / 0 505 314 69 78

Dörtlükler

Mehmet Turan YARAR

Gül yüzlü melek bir gece teşrîf ile bezmi
Eylüllere bir fasl-ı bahâr ekleyemez mi
Sevdâhya bin yıl sürececek bir gece olsa
Fecrin gücü yetmez mi, seher bekleyemez mi?

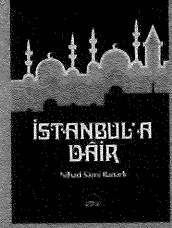
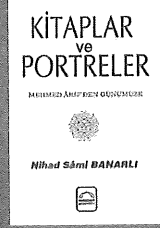
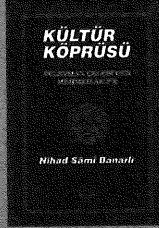
Feryâdı bitmiyor sevenin, ten tükenmeden
Bülbül bırakmaz âhını gülşen tükenmeden
En sonra anladım kara bahtın kararını
Çığlıklarım tükenmeyecek ben tükenmeden.

VEFATININ 30. YILI MÜNÂSEBETİYLE

Kıymetli edebiyat tarihçisi

NIHAD SÂMÎ BANARLI'nin e serleri

**BİR DAĞDAN BİR DAĞA
İMÂN ve YAŞAMA ÜSLÛBU
KÜLTÜR KÖPRÜSÜ
KİTAPLAR ve PORTRERLER
İSTANBUL' A DÂİR**

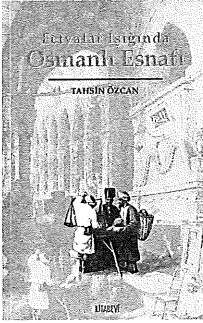
TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÛL AYLARINDA

31.000.000 TL. YERİNE ► 15.000.000 TL.

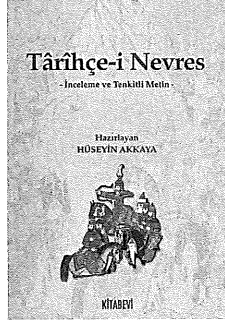

Adres: Peykhâne Sk. No: 3 Çemberlitaş - İSTANBUL
Tel: 0212 516 23 56 - 518 92 09 • Faks: 0212 638 02 72
E-Posta: kubbealti@superonline.com • www.kubbealti.org.tr

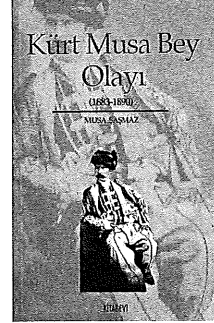
yeni ARKEOLOJİK bulgular

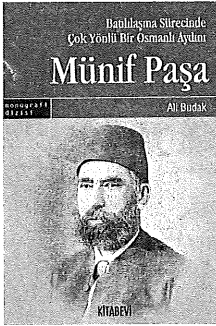
Fetvalar Işığında
Osmanlı Esnafı
Tahsin Özcan

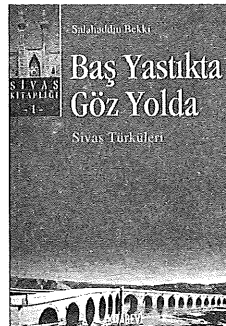
Târihçe-i Nevres
-İnceleme ve Tenkidli Metin-
Hazırlayan
Hüseyin Akkaya

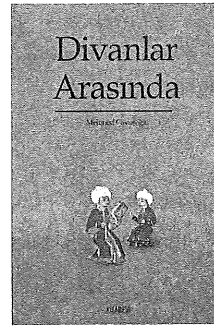
Kürt Musa Bey Olayı
Musa Şaşmaz

Bağışlama Sürecinde
Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını
Münif Paşa
Ali Budak

Baş Yastıkta Göz Yolda
Sivas Türküleri
Salâhaddin Bekki

Divanlar Arasında
Mehmed Çavuşoğlu

KITABEVİ kazılara devam ediyor...

Çatalçeşme Sok. No: 54/A. Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 0212 512 43 28 - 511 21 43 Faks: 513 77 26

osmanlı koleksiyonu bursa serisi

Canakkale Seramik
Kalebodur
"SERAMİK BUDUR"

Dağıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul - Telefon: 0 212 270 70 00

İhracatçı Firma: Kale Export Dış Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul - Telefon: 0 212 270 70 00

www.kale.com.tr

“Siz rahatınıza bakın”

Güneş Konut Paket Sigortası,
hem evinizi ve eşyalarınızı
20 ayrı riske karşı güvenceye alıyor,
hem de 24 saat Konut Yardım hizmeti sağlıyor.

**Konut Paket
Sigortası**

GÜNEŞ SİGORTA

yarın da güneş doğacak

gunessigorta.com.tr